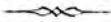

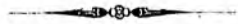
KATECHIZM

WIĘKSZY

POCHWALONY I ZALECONY
przez
OJCA ŚW. PIUSA X.

Przetłóżył z włoskiego
Ks. Franciszek Albin Symon
Arcybiskup.

WARSZAWA.
Nakładem księgarni „Polaka-Katolika”,
Krak. Przedmieście 64.

1908.

№ 2058.

IMPRIMATUR,

Lublinae die Julii 1906 anno.

Episcopus Diocesis Lublinensis **Fr. Jaczewski.**

Secretarius **J. Ziolkowski.**

Od tłómacza.

Ojciec święty Pius X, zaradzając pilnej potrzebie dostarczenia tak nauczycielom Religii, jak i uczącej się młodzieży, przynajmniej we Włoszech, takiego podręcznika, któryby zawierał w sobie prosty i jasny wykład tych zasad i prawd wiary, podług których każdy prawdziwy chrześcijanin żyć powinien, z mnóstwa katechizmów włoskich wybrał jeden, przejrzał go, w niektórych miejscach poprawił, rozkazał odbić w drukarni Watykańskiej i wprowadzić do publicznego i prywatnego nauczania Religii we wszystkich dycezyach prowincyi rzymskiej, przyczem wyraził życzenie, aby i inni też Biskupi, przynajmniej włoscy, zaprowadzili go u siebie.

Katechizm ten, wydany pod tytułem *Krótkie Zebranie Nauki Chrześcijańskiej*, składa się głównie z dwóch części, z *Katechizmu krótkiego* i z *Katechizmu większego*, z których pierwszy przeznaczony jest dla dzieci

młodszych, które nie przystąpiły jeszcze do Komunii świętej, a drugi dla dzieci starszych, które umieją już Katechizm krótki i przystępują do Komunii świętej. Oprócz tego, zawiera on w sobie, jako przygotowanie do Katechizmu krótkiego: *Pierwsze początki Katechizmu dla małych dzieci*, a jako dopełnienie Katechizmu większego: *Naukę o Świętach Pana Jezusa, Matki Boskiej i Świętych*, oraz *Krótką historję Religii*, z dodatkiem na końcu niektórych modlitw.

Książka niniejsza podaje w tłumaczeniu polskiem sam tylko Katechizm większy z dołączeniem modlitw: zaś nauka o świętach i Krótka historia Religii stanowić będą osobne dwie książki.

Na przekład wszystkich części *Krótkiego Zebrania Nauki Chrześcijańskiej* na język polski Ojciec św. Pius X osobiście raczył udzielić tłumaczowi swego pozwolenia i pracy jego chętnie pobłogosławił.

Rzym, d. 1 listopada 1906 r.

Katechizm Większy.

LEKCJA WSTĘPNA.

O Nauce chrześcijańskiej i o głównych jej częściach.

P. Czyś ty chrześcijanin?

O. Tak jest, jam chrześcijanin z łaski Pana Boga.

P. Dlaczego mówisz z *łaski Pana Boga*?

O. Mówię: *z łaski Pana Boga*, ponieważ być chrześcijaninem jest darem Boskim, darmo nam danym, na który my sami zasłużyć nie mogliśmy.

P. Kto jest prawdziwym chrześcijaninem?

O. Prawdziwym chrześcijaninem jest ten, kto, będąc ochrzczone, wierzy i wyznaje naukę chrześcijańską i słucha prawych Pasterzy Kościoła katolickiego.

P. Co to jest nauka chrześcijańska?

O. Nauka chrześcijańska jest to wykład tych prawd, których nauczył nas Jezus Chrystus, aby nam wskazać drogę do zbawienia.

P. Czy trzeba się uczyć nauki chrześcijańskiej?

O. Trzeba koniecznie uczyć się nauki chrześcijańskiej, i ciężko zawinia kto się o to nie troszczy.

P. Czy rodzice, panowie i gospodarze powinni posyłać dzieci, sługi i czeladź na wykład nauki chrześcijańskiej czyli katechizmu.

O. Tak jest, rodzice, panowie i gospodarze powinni dbać o to, aby ich dzieci, słudzy i czeladź znali naukę chrześcijańską, i ciężko odpowiedzą przed Bogiem, jeśli tego nie czynią.

P. Od kogo mamy się uczyć nauki chrześcijańskiej?

O. Nauki chrześcijańskiej mamy się uczyć od Kościoła świętego katolickiego.

P. Skąd wiemy, że nauka, której uczy nasz Kościół święty katolicki, jest prawdziwą?

O. Ze nauka, której uczy nas Kościół święty katolicki, jest prawdziwą, wiemy stąd, ponieważ Jezus Chrystus, Boski Mistrz tej nauki, za pośrednictwem Apostołów przekazał ją Kościołowi swemu, stanowiąc go nieomylnym nauczycielem wszystkich ludzi, i przyrzekając mu szczególną swą pomoc aż do skończenia świata.

P. Czy niema innych jeszcze dowodów prawdziwości nauki chrześcijańskiej?

O. Prawdziwości nauki chrześcijańskiej dowodzą jeszcze: wysoka świętobliwość niepoliczonoego zastępu ludzi, którzy ją wyznawali i wyznają; bohaterskie męstwo męczenników;

szybkie i cudowne rozkrzewienie się jej po całym świecie; i na koniec zachowanie jej w całości w ciągu tylu wieków, pomimo rozmaitych i ciągłych walk i napaści.

P. Które są główniejsze i potrzebniejsze części nauki chrześcijańskiej?

O. Główniejsze i potrzebniejsze części nauki chrześcijańskiej są te cztery: Skład Apostolski, Modlitwa Pańska, Przykazania, i święte Sakramenta.

P. Czego uczy nas Skład Apostolski?

O. Skład Apostolski uczy nas głównych artykułów wiary naszej świętej.

P. Czego uczy nas Modlitwa Pańska?

O. Modlitwa Pańska uczy nas czego się od Boga spodziewać, i o co prosić Go mamy.

P. Czego uczą nas Przykazania?

O. Przykazania uczą nas tego wszystkiego, co czynić mamy, aby Bogu się podobać, a co się zawrzeć daje w tych dwóch obowiązkach: kochaj Pana Boga nadewszystko, a bliźniego twego jak siebie samego dla miłości Boga.

P. Czego uczy nas nauka o Sakramentach?

O. Nauka o Sakramentach poucza nas, na czym zależą i w jaki sposób korzystać mamy ze środków, które Pan Jezus ustanowił dla odpuszczania nam grzechów, udzielania swej łaski, i wlewania oraz umacniania w nas cnót wiary, nadziei i miłości.

Część pierwsza.

O Składzie Apostolskim.

ROZDZIAŁ 1.

O Składzie Apostolskim w ogólności.

P. Która jest pierwsza część nauki chrześcijańskiej?

O. Pierwszą częścią nauki chrześcijańskiej jest Skład Apostolski, czyli *Wierzę w Boga*.

P. Dlaczego *Wierzę w Boga* nazywa się Składem Apostolskim?

O. *Wierzę w Boga* nazywa się Składem Apostolskim, ponieważ zawiera w sobie krótkie zebranie prawd, których uczyli Apostołowie.

P. Ile jest artykułów Składu Apostolskiego?

O. Artykułów Składu Apostolskiego jest dwanaście.

P. Odmów je.

O. 1. Wierzę w Boga Ojca Wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi.

2. I w Jezusa Chrystusa Syna Jego jedy-
nego, Pana naszego.

3. Który się począł z Ducha Świętego,
narodził się z Maryi Panny.

4. Umęczon pod Pontskim Pilatem, ukrzy-
żowan, umarł i pogrzebion.

5. Zstąpił do piekieł, trzeciego dnia
zmartwychwstał.

6. Wstąpił na Niebiosa, siedzi na prawicy
Boga Ojca Wszchemogącego.

7. Stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umar-
łych.

8. Wierzę w Ducha Świętego.

9. Święty Kościół powszechny, Świętych
obcowanie.

10. Grzechów odpuszczenie.

11. Ciała zmartwychwstanie.

12. Żywot wieczny. Amen.

P. Co znaczy słowo *Wierzę*, od którego
się zaczyna Skład Apostolski?

O. Słowo *Wierzę* znaczy: uznaję za naj-
pewniejszą prawdę wszystko to. co się w tych
dwunastu artykułach zawiera; i że wierzę w te
rzeczy daleko mocniej, niż gdybym je widział
własnymi oczyma, ponieważ sam Bóg, który
ani omylić się, ani omylić nie może, objawił je
Kościołowi katolickiemu, a przez Kościół i nam
je objawia.

P. Co zawierają w sobie artykuły Skła-
du Apostolskiego?

O. Artykuły składu Apostolskiego zawie-

rają w sobie główne prawdy wiary, odnoszące się do Boga, do Jezusa Chrystusa i do Kościoła, oblubienicy Jego.

P. Czy rzecz jest pożyteczna odmawiać często Skład Apostolski?

O. Rzecz jest nader pożyteczna odmawiać często Skład Apostolski, aby coraz głębiej wrazać w serce prawdy wiary.

ROZDZIAŁ II.

O pierwszym artykule Składu Apostolskiego.

§ 1. O Bogu Ojcu i o Stworzeniu.

P. Czego uczy nas pierwszy artykuł Składu Apostolskiego: *Wierzę w Boga Ojca Wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi?*

O. Pierwszy artykuł Składu Apostolskiego uczy nas, że Bóg jest jeden tylko, że jest wszechmocny, i że stworzył niebo i ziemię i wszystko co jest na niebie i na ziemi, czyli świat cały.

P. Skąd wiemy, że Bóg jest?

O. Że Bóg jest wykazuje to własny nasz rozum, a wiara to nam potwierdza.

P. Dlaczego Bóg nazywa się Ojcem?

O. Bóg nazywa się Ojcem po 1-e dlatego, że z natury jest Ojcem drugiej Osoby Trój-

cy Przenajświętszej, to jest Syna Bożego, który z niego się rodzi; po 2-e dlatego, że jest Ojcem wszystkich ludzi, których stworzył, zachowuje, i którymi rządzi; po 3-e na koniec dlatego, że przez łaskę poświęcającą jest Ojcem wszystkich dobrych chrześcijan, którzy też z tego powodu nazywają się przybranymi synami Bożymi.

P. Dlaczego Bóg Ojciec jest pierwszą Osobą Trójcy Przenajświętszej?

O. Bóg Ojciec jest pierwszą Osobą Trójcy Przenajświętszej dlatego, że nie pochodzi od żadnej innej Osoby, lecz, że od Niego pochodzą dwie inne, to jest Syn i Duch święty.

P. Co znaczy słowo *Wszechmogący*?

O. Słowo *Wszechmogący* znaczy, że Bóg może wszystko, co zechce.

P. Dlaczego mówi się o Bogu, że może wszystko, kiedy ani zgrzeszyć, ani umrzeć nie może?

O. Mówi się o Bogu, że może wszystko, choć ani zgrzeszyć, ani umrzeć nie może, ponieważ módz zgrzeszyć, lub umrzeć nie jest mocą, lecz słabością, której Bóg, jako istota najdoskonalsza, mieć nie może.

P. Co znaczy *Stworzyciel nieba i ziemi*?

O. Słowo *stworzyć* znaczy uczynić coś z niczego. Bóg tedy nazywa się Stworzycielem nieba i ziemi, ponieważ uczynił z niczego niebo i ziemię i wszystko, co jest na niebie i na ziemi, czyli świat cały.

P. Czy tylko Bóg Ojciec jest Stworzycielem świata?

O. Nie; nietylko Bóg Ojciec jest Stworzycielem świata, ale też i inne dwie Boskie Osoby, albowiem odnośnie do stworzeń cokolwiek czyni jedna Boska Osoba, toż samo, jednym i tym samym aktem czynią i dwie inne.

P. Dlaczego więc stworzenie świata przypisuje się szczególniej Bogu Ojcu?

O. Stworzenie świata przypisuje się szczególniej Bogu Ojcu dlatego, że jest dziełem wszechmocności, która w sposób szczególny przypisuje się Bogu Ojcu, tak jak mądrość przypisuje się Bogu Synowi, a dobroć Bogu Duchowi świętemu: choć wszystkie trzy Osoby Boskie są zarówno wszechmocne, mądre i dobre.

P. Czy Pan Bóg opiekuje się światem i tem wszystkim, co stworzył?

O. Tak jest; Pan Bóg opiekuje się światem i wszystkim, co stworzył: zachowuje świat i rządzi nim, i nic się nie dzieje na świecie bez woli, lub bez dopuszczenia Bożego.

P. Dlaczego mówisz, że nic się nie dzieje bez woli lub bez dopuszczenia Bożego?

O. Mówię, że nic się nie dzieje na świecie bez woli, lub bez dopuszczenia Bożego, ponieważ są rzeczy, których Bóg chce i nakazuje, i są inne, które dopuszcza tylko, nie przeskadzając im, jak np. grzech.

P. Dlaczego Pan Bóg dopuszcza grzech?

O. Pan Bóg dopuszcza grzech dlatego,

że nie chce naruszać wolnej woli, którą sam dał człowiekowi, i że nawet z nadużycia wolnej woli, jakiego dopuszcza się człowiek, umie wyprowadzić dobre i tem wyraźniej okazać miłosierdzie, lub sprawiedliwość swoją.

§ 2. O Aniołach.

P. Które stworzenia Boże są najszlachetniejsze?

O. Najszlachetniejsze stworzenia Boże są Aniołowie.

P. Kto to są Aniołowie?

O. Aniołowie są to stworzenia rozumne i czysto duchowne.

P. Na co Bóg stworzył Aniołów?

O. Bóg stworzył Aniołów, aby Go chwaliли i Jemu służyli, i aby uczynić ich wiecznie szczęśliwymi.

P. Jaki kształt i postać mają Aniołowie?

O. Aniołowie nie mają żadnego kształtu ani żadnej postaci zmysłowej, ponieważ są czystymi duchami, stworzonymi przez Boga tak, aby istnieli i żyli, nie potrzebując łączyć się z żadnem ciałem.

P. Dlaczegoż więc przedstawiają Aniołów pod postaciami zmysłowemi?

O. Przedstawiają Aniołów pod postaciami zmysłowemi dlatego, aby dopomódz wyobraźni naszej, i ponieważ oni sami nieraz

w ten sposób ukazywali się ludziom, jak to czytamy w Piśmie świętem.

P. Czy wszyscy Aniołowie pozostali wiernymi Bogu?

O. Nie; nie wszyscy Aniołowie pozostali wiernymi Bogu; wielu z nich uniosło się pychą, zapragnęli być równymi Bogu i nie chcieli Go słuchać; i za ten grzech wypędzeni zostali z nieba, a strąceni do piekła.

P. Jak się nazywają Aniołowie wypędzeni z nieba i strąceni do piekła?

O. Aniołowie wypędzeni z nieba i strąceni do piekła nazywają się złymi duchami, czartami, dyablami i szatanami.

P. Czy złe duchy mogą nam szkodzić?

O. Złe duchy mogą nam wiele szkodzić na duszy i na ciele, nie inaczej atoli, jak z dozwolenia Bożego: szczególnie zaś kuszą nas do grzechu.

P. Dlaczego złe duchy kuszą nas do grzechu?

O. Złe duchy kuszą nas do złego już to z zawiści ku nam, pragnąc przyprawić nas o zgubę wieczną; już to z nienawiści ku Bogu, którego obraz jaśnieje na duszy naszej. Bóg pozwala na te pokusy, abyśmy, zwyciężając je z pomocą łaski Jego, ćwiczyli się w cnotach i zbierali zasługi na niebo.

P. Jakim sposobem możemy pokonać pokusy?

O. Możemy pokonać pokusy czuwaniem, modlitwą i umartwieniem chrześcijańskim.

P. Jak się nazywają Aniołowie, którzy pozostali wiernymi Bogu?

O. Aniołowie, którzy pozostali wiernymi Bogu, nazywają się Aniołami, dobrymi duchami niebieskimi, lub poprostu Aniołami.

P. Co się stało z Aniołami, którzy pozostali wiernymi Bogu?

O. Aniołowie, którzy pozostali wiernymi Bogu, zostali utwierdzeni w łasce, cieszą się na zawsze z oglądania Boga, kochają Go, błogosławią i wychwalają na wieki.

P. Czy Bóg używa Aniołów do posług jakich?

O. Tak; Bóg używa Aniołów do rozmaitych posług, szczególnie zaś wielu z nich przeznaczają nam na stróżów i opiekunów.

P. Czy winniśmy mieć nabożeństwo szczególne do naszego Anioła Stróża?

O. Tak jest; winniśmy mieć nabożeństwo szczególne do naszego Anioła Stróża: czcić go, wzywać pomocy jego, słuchać jego natchnień i dziękować mu za ciągłą opiekę nad nami.

§ 3. O człowieku.

P. Które stworzenie Boskie na ziemi jest najszlachetniejsze?

O. Najszlachetniejsze stworzenie Boskie na ziemi jest człowiek.

P. Co to jest człowiek?

O. Człowiek jest to stworzenie rozumne złożone z duszy i ciała.

P. Co to jest dusza?

O. Dusza jest to szlachetniejsza część człowieka, istota duchowa, obdarzona rozumem i wolną wolą, zdolna znać Boga i posiadać Go na wieki.

P. Czy duszę ludzką można widzieć, lub dotknąć się jej?

O. Duszy ludzkiej nie można ani widzieć, ani się dotykać, ponieważ jest ona duchem.

P. Czy dusza ludzka umiera wraz z ciałem?

O. Dusza ludzka nie umiera nigdy: wiara i sam rozum ludzki przekonywują nas, że ona jest nieśmiertelna.

P. Czy człowiek w czynnościach swych jest wolny?

O. Tak; człowiek w czynnościach swych jest wolny, i każdy z nas to czuje, że może coś uczynić lub zaniechać, albo też z dwojga uczynić jedno raczej, niż drugie.

P. Wytlómacz mi to na przykładzie.

O. Kiedy, na przykład dobrowolnie kłamię, czuję, że mógłbym nie kłamać, i czuję także, że mógłbym w tym razie albo milczeć, albo powiedzieć prawdę.

P. Dlaczego się mówi, że Bóg stworzył człowieka na obraz i na podobieństwo swoje?

O. Mówi się, że Bóg stworzył człowieka na obraz i na podobieństwo swoje, ponieważ dusza ludzka jest duchowna, rozumna, ma wolną wolę i zdolna jest kochać Boga i cieszyć

się Nim na wieki: posiada więc takie przymioty, w których, jakby w zwierciadle, odbija się promień nieskończonej wielkości Boga.

P. W jakim stanie byli początkowo pierwsi nasi rodzice Adam i Ewa?

O. Pierwsi nasi rodzice Adam i Ewa byli początkowo w stanie niewinności i łaski, ale prędko przez grzech wypadli z niego.

P. Prócz niewinności i łaski poświęcającej, czy nie otrzymali pierwsi nasi rodzice innych jeszcze darów od Boga?

O. Prócz niewinności i łaski poświęcającej, pierwsi nasi rodzice otrzymali od Boga inne jeszcze dary, które, wraz z łaską poświęcającą, mieli przekazać potomstwu swemu, a mianowicie: uczynił ich Bóg *prawymi*, poddając zmysły ich pod panowanie rozumu; *nieśmiertelnymi*—nawet co do ciała; *wolnymi* od wszelkiej boleści i nędzy; i udzielił im *wiedzy* odpowiedniej stanowi ich.

P. Jakiego grzechu dopuścił się Adam?

O. Adam dopuścił się grzechu pychy i ciężkiego nieposłuszeństwa względem Pana Boga.

P. Jak Bóg ukarał Adama i Ewę za grzech ich.

O. Pan Bóg pozbawił ich łaski swojej i prawa do nieba, wypędził z raju ziemskiego; poddał rozmaitym cierpieniom na duszy i na ciele, i skazał na śmierć.

P. Czy Adam i Ewa nie umarliby, gdyby nie byli zgrzeszyli?

O. Adam i Ewa, gdyby byli nie zgrzeszyli, po spokojnem i szczęśliwem życiu na tej ziemi, nie umierając, poszliby do nieba, aby żyć tam na wieki w szczęściu i chwale.

P. Czy dary te należały się człowiekowi?

O. Dary te nie należały się człowiekowi wcale, lecz zostały mu udzielone zupełnie darmo, i były nadprzyrodzone; dlatego też, skoro Adam przestąpił przykazanie Boskie, Pan Bóg bez żadnej krzywdy mógł pozbawić ich tak samego Adama, jak i całe jego potomstwo.

P. Czy grzech ten jest tylko grzechem własnym Adama?

O. Grzech ten nie jest tylko grzechem własnym Adama, ale też i naszym, choć w sposób odmienny. Jest on grzechem Adama, ponieważ Adam dopuścił się jego aktem własnej woli; i stąd dla niego był on grzechem uczynkowym czyli osobistym. A jest razem i grzechem naszym, ponieważ Adam zgrzeszył jako głowa i ojciec całego rodzaju ludzkiego, przez co przelał grzech swój na wszystkich swych potomków, którzy porządkiem naturalnym rodzą się z niego; dla nas więc jest on grzechem pierworodnym, to jest odziedziczonym po pierwszym rodzicu naszym.

P. Jak to być może, ażeby grzech pierworodny przechodził na wszystkich ludzi?

O. Grzech pierworodny przechodzi na wszystkich ludzi dlatego, że Bóg w osobie Adama udzielił całemu rodzajowi ludzkiemu łaski poświęcającej i innych darów pod warunkiem,

jeśli Adam będzie Mu posłusznym. Skoro więc Adam stał się nieposłusznym jako głowa i ojciec rodzaju ludzkiego, skaził w sobie naturę ludzką i uczynił ją nieposłuszną Bogu. Stąd natura ludzka przechodzi do wszystkich potomków Adama już jako skażona, zbuntowana przeciw Bogu, obdarta z łaski Bożej i pozbawiona innych też darów.

P. Jakie więc szkody wyrządził nam grzech pierworodny?

O. Szkody, jakie wyrządził nam grzech pierworodny, są te: pozbawił nas łaski Bożej i prawa do nieba, pogрузił w niewiedzę, obudził skłonność do zła, i sprowadził na nas wszystkie nędze tego życia i śmierć.

P. Czy wszyscy ludzie rodzą się w grzechu pierworodnym?

O. Tak jest, wszyscy ludzie rodzą się w grzechu pierworodnym, z wyjątkiem jednej Najświętszej Maryi Panny, którą Bóg przez szczególny przywilej, dla przewidzianych zasług Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa, uchronił od tego grzechu.

P. Czy po grzechu Adama ludzie nie mogliby się już nigdy zbawić?

O. Po grzechu Adama ludzie nie mogliby się już zbawić, gdyby Bóg nie zlitował się był nad nimi.

P. W jaki sposób Pan Bóg zlitował się na ludzi?

O. Pan Bóg zlitował się nad ludźmi w ten sposób, że natychmiast obiecał Adamowi Bo-

skiego Odkupiciela, a w czasie oznaczonym posłał Go na świat dla wybawienia ludzi z niewoli szatana i grzechu.

P. Kto jest obiecany Mesiąszem?

O. Obiecany Mesiąszem jest Jezus Chrystus, jak o tem poucza nas drugi artykuł składu Apostolskiego.

ROZDZIAŁ III.

O drugim artykule składu Apostolskiego.

P. Czego uczy nas drugi artykuł składu Apostolskiego: *I w Jezusa Chrystusa Syna Jego jedynego, Pana naszego?*

O. Drugi artykuł składu Apostolskiego uczy nas: że Syn Boży jest drugą Osobą Trójcy Przenajświętszej; że, tak samo jak Ojciec, jest Bogiem wiecznym, wszechmocnym, Stwórcy i Panem; że się stał człowiekiem dla zbawienia naszego; i że stawszy się człowiekiem, otrzymał imię Jezusa Chrystusa.

P. Dlaczego druga Osoba nazywa się Synem?

O. Druga Osoba nazywa się Synem, ponieważ rodzi się z Ojca przez akt rozumu, na podobieństwo myśli lub słowa wewnętrznego; i dlatego nazywa się także Przedwiecznym Słowem Ojca.

P. Dlaczego Jezus Chrystus nazywa się

Synem jedynym Boga Ojca, kiedy i my także jesteśmy synami Bożymi?

O. Jezus Chrystus nazywa się Synem jedynym Boga Ojca, ponieważ On jeden jest Synem z Niego zrodzonym; my zaś jesteśmy synami Bożymi dlatego tylko, że nas Bóg stworzył i przybrał za synów swoich.

P. Dlaczego Jezus Chrystus nazywa się Panem naszym?

O. Jezus Chrystus nazywa się Panem naszym dlatego, że nie tylko jako Bóg razem z Ojcem i z Duchem świętym nas stworzył, ale też jako Bóg i człowiek odkupił nas.

P. Dlaczego wcielony Syn Boży został nazwany Jezusem?

O. Wcielony Syn Boży został nazwany Jezusem, to jest Zbawicielem, ponieważ miał nas wybawić i rzeczywiście wybawił od śmierci wiecznej, na którą zasłużyliśmy grzechami naszymi.

P. Kto Mu nadał to imię Jezus?

O. To imię Jezus nadał Mu sam Ojciec przedwieczny przez archaniola Gabriela, kiedy ten zwiastował Najświętszej Maryi Pannie tajemnicę wcielenia.

P. Dlaczego Pan Jezus nazywa się także Chrystusem?

O. Pan Jezus nazywa się także Chrystusem, to jest Pomazańcem, czyli namaszczoneym i poświęconym na wzór dawnych królów, kapłanów i proroków, których na te urzędy namaszczano olejem świętym; ponieważ jest On

królem królów, najwyższym kapłanem i najwyższym prorokiem.

P. Czy Jezus Chrystus był rzeczywiście poświęcony przez jakie namaszczenie cielesne?

O. Nie; namaszczenie Jezusa Chrystusa nie było cielesne, jak dawnych królów, kapłanów i proroków, lecz czysto duchowne i boskie, gdyż mieszka w Nim pełność istoty Bóstwa.

P. Czy ludzie wiedzieli już naprzód o przyjściu Jezusa Chrystusa?

O. Ludzie wiedzieli już naprzód o przyjściu Jezusa Chrystusa z obietnicy Mesjasza, którą dał Bóg pierwszym naszym rodzicom Adamowi i Ewie, a którą ponawiał potem Patriarchom świętym; a także z prorocstw i z rozmaitych figur, które Go zapowiadały.

P. Skąd wiemy, że Jezus Chrystus jest rzeczywiście obiecany Mesyaszem i Odkupicielem?

O. Że Jezus Chrystus jest rzeczywiście obiecany Mesyaszem i Odkupicielem, wiemy stąd, ponieważ ziściło się w Nim 1) to wszystko, co zapowiadały prorocтва; i 2) to wszystko, co wyobrażały figury starego Testamentu.

P. Co przepowiadały prorocтва o Odkupicielu?

O. Prorocтва przepowiadały o Odkupicielu: z którego pokolenia i z którego rodu miał się narodzić; miejsce i czas Jego narodzenia; Jego cuda i najdrobniejsze szczegóły

męki i śmierci; Jego zmartwychwstanie i w niebowstąpienie; i nakoniec duchowne, powszechne i wieczne królestwo Jego, którem jest Kościół święty katolicki.

P. Które są główniejsze figury Odkupiciela w starym Testamencie?

O. Główniejsze figury Odkupiciela w starym Testamencie są te: Abel niewinny, najwyższy kapłan Melchizedech, ofiara Izaaka, Józef sprzedany od braci, prorok Jonasz, baranek wielkanocny, i wąż miedziany, wzniesiony na puszczę przez Mojżesza.

P. Skąd wiemy że Jezus Chrystus jest Bogiem prawdziwym?

O. Że Jezus Chrystus jest Bogiem prawdziwym, wiemy: 1) ze świadectwa Boga Ojca, gdy mówił: *Ten jest Syn mój najmiłszy, w którym upodobał sobie: Tego słuchajcie*; 2) ze świadectwa, które dał o sobie sam Jezus Chrystus, stwierdzając je zdumiewającymi cudami; 3) z nauki Apostołów; 4) z nieprzerwanego podania Kościoła katolickiego.

P. Jakie cuda czynił Pan Jezus?

O. Główniejsze cuda, które czynił Pan Jezus, oprócz tego, że zmartwychwstał, są te: uzdrawiał chorych, przywracał wzrok ślepym, słuch głuchym i wskrzeszał umarłych.

ROZDZIAŁ IV.

O trzecim artykule składu Apostolskiego.

P. Czego uczy nas trzeci artykuł składu Apostolskiego: *Który się począł z Ducha świętego, narodził się z Maryi Panny?*

O. Trzeci artykuł składu Apostolskiego uczy nas, że Syn Boży przyjął na się ciało i duszę, jak my je mamy, w przyczystem łonie Maryi Panny za sprawą Ducha świętego, i że się z tejże Panny narodził.

P. Czy Ojciec i Syn również uczestniczyli w ukształtowaniu ciała i w stworzeniu duszy Pana Jezusa?

O. Tak jest, wszystkie trzy Osoby uczestniczyły w ukształtowaniu ciała i w stworzeniu duszy Pana Jezusa.

P. Dlaczego więc mówimy tylko: *począł się z Ducha świętego?*

O. Mówimy tylko: *począł się z Ducha świętego* dlatego, że wcielenie Syna Bożego jest dziełem dobroci i miłości, zaś dzieła dobroci i miłości przypisują się Duchowi świętemu.

P. Czy Syn Boży, stawszy się człowiekiem, przestał być Bogiem.

O. Syn Boży stawszy się człowiekiem, nie przestał być Bogiem.

P. Jezus Chrystus jest tedy razem Bogiem i człowiekiem?

O. Tak jest; wcielony Syn Boży, to jest Jezus Chrystus, jest razem Bogiem i człowiekiem: prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem.

P. Są więc w Jezusie Chrystusie dwie natury?

O. Tak jest; w Jezusie Chrystusie są dwie natury, Boska i ludzka.

P. Czy w Jezusie Chrystusie są także i dwie osoby, Boska i ludzka?

O. Nie; we wcielonym Synu Bożym, to jest w Jezusie Chrystusie, jest jedna tylko osoba, mianowicie osoba Boska.

P. A wola w Jezusie Chrystusie, czy jest jedna tylko, czy też są dwie wole?

O. W Jezusie Chrystusie są dwie wole: jedna Boska a druga ludzka.

P. Czy wola ludzka w Jezusie Chrystusie była wolna?

O. Tak jest; wola ludzka w Jezusie Chrystusie była wolna, ale źle czynić nie mogła; gdyż mózdz źle czynić nie jest zaletą, lecz wadą wolności.

P. Czy Syn Boży i Syn Maryi są jedną i tąż samą osobą?

O. Syn Boży i Syn Maryi są jedną i tąż samą osobą, to jest Jezusem Chrystusem, prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem.

P. Więc Marya Panna jest Matką Boga?

O. Tak, Marya Panna jest matką Boga, ponieważ jest matką Jezusa Chrystusa, który jest prawdziwym Bogiem.

P. W jaki sposób Marya została matką Jezusa Chrystusa?

O. Marya została matką Jezusa Chrystusa jedynie za cudowną sprawą Ducha Świętego.

P. Czy to jest prawdą wiary świętej, że Marya była zawsze panną?

O. Tak; jest to prawdą wiary świętej, że Najświętsza Marya była zawsze panną, i dlatego nazywa się Panną w całym znaczeniu tego słowa.

ROZDZIAŁ V.

O czwartym artykule Składu Apostolskiego.

P. Czego uczy nas czwarty artykuł składu Apostolskiego: *Umęczon pod pontskim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion?*

O. Czwarty artykuł składu Apostolskiego uczy nas, że Jezus Chrystus, aby odkupić świat krwią swoją przenajdroższą, w czasie, kiedy Judeą rządził Piłat pontski, cierpiał najokrutniejsze męki, i umarł na krzyżu; po czem był zdjęty z krzyża i złożony do grobu.

P. Co znaczy słowo *umęczon*?

O. Słowo *umęczon* oznacza wszystkie męczarnie, które wycierpiał Pan Jezus podczas swej męki.

P. Czy Jezus Chrystus cierpiał jako Bóg, czy jako człowiek?

O. Jezus Chrystus cierpiał jako człowiek tylko, bo jako Bóg nie mógł ani cierpieć ani umrzeć.

P. Jaki to był rodzaj kary śmierć krzyżowa?

O. Śmierć krzyżowa była najokrutniejszą i najsromotniejszą ze wszystkich kar.

P. Kto skazał Pana Jezusa na karę śmierci krzyżowej?

O. Skazał Pana Jezusa na karę śmierci krzyżowej Pilat pontski, rządca Judei, który uznał był niewinność Jego, ale się uląkł i ustąpił nikczemnie groźnym naleganiom tłumu jerozolimskiego.

P. Czy Pan Jezus nie mógł się wyzwolić z rąk żydów i Pilata?

O. Pan Jezus mógł się wyzwolić z rąk żydów i Pilata, ale ponieważ wiedział, że woła Ojca Jego przedwiecznego było, aby cierpiał i umarł dla zbawienia naszego, chętnie się jej poddał; owszem sam wyszedł na spotkanie nieprzyjaciół swoich i dobrowolnie dał się im pojąć i ukrzyżować.

P. Gdzie ukrzyżowano Pana Jezusa?

O. Ukrzyżowano Pana Jezusa na górze Kalwaryi.

P. Co czynił Pan Jezus zawieszony na krzyżu?

O. Pan Jezus, zawieszony na krzyżu, modlił się za swych nieprzyjaciół; najświętszą matkę swoją, Maryję oddał za matkę uczniowi swemu Janowi, a w osobie jego nam wszystkim;

śmierć swoją złożył w ofierze Panu Bogu; i zadosyćuczynił sprawiedliwości Boskiej za grzechy wszystkich ludzi.

P. A gdyby przyszedł był Anioł, aby zadosyćuczynić za nas, czy to by nie wystarczyło?

O. Nie; gdyby był przyszedł Anioł, aby zadosyćuczynić za nas, to by wcale nie wystarczyło, ponieważ obraza, wyrządzona Bogu przez grzech, była pod pewnym względem nieskończona, i stąd też dla zadosyćuczynienia za nią potrzeba było kogoś takiego, czyja zasługa miałaby wartość nieskończoną.

P. Czy dla zadosyćuczynienia sprawiedliwości Boskiej, Jezus Chrystus musiał być razem Bogiem i człowiekiem?

O. Tak; dla zadosyćuczynienia sprawiedliwości Boskiej Jezus Chrystus musiał być człowiekiem, aby mógł cierpieć i umrzeć; i musiał być także Bogiem, aby cierpienia Jego miały wartość nieskończoną.

P. Dlaczego zasługi Jezusa Chrystusa musiały mieć wartość nieskończoną?

O. Zasługi Jezusa Chrystusa musiały mieć wartość nieskończoną, ponieważ Majestat Boży, znieważony przez grzech, jest nieskończony.

P. Czy potrzeba było, aby Pan Jezus cierpiał tak wiele?

O. Nie; koniecznej potrzeby nie było, aby Pan Jezus cierpiał tak wiele, gdyż i najmniejsze cierpienie Jego, będąc aktem nieskończonej wartości, wystarczyłoby dla odkupienia naszego.

P. Dlaczegoż więc Pan Jezus cierpiał tak wiele?

O. Pan Jezus cierpiał tak wiele, aby zadośćuczynić sprawiedliwości Boskiej z nadmiarem; aby tem jawniej okazać miłość swą ku nam; i aby natchnąć nas tem większym wstrętem do grzechu.

P. Czy przy śmierci Pana Jezusa działy się jakie cuda?

O. Przy śmierci Pana Jezusa zaćmiło się słońce, zatrzęsła się ziemia, otwarły się groby i wielu umarłych zmartwychwstało.

P. Gdzie było pogrzebione ciało Pana Jezusa?

O. Ciało Pana Jezusa było pogrzebione w nowym grobie, wykutym w skale góry, niedaleko miejsca, gdzie Jezus był ukrzyżowany.

P. Czy po śmierci Pana Jezusa bóstwo opuściło ciało i duszę Jego?

O. Po śmierci Pana Jezusa bóstwo nie opuściło ani ciała ani duszy Jego, a tylko dusza rozstała się z ciałem.

P. Za kogo umarł Jezus Chrystus?

O. Jezus Chrystus umarł za zbawienie wszystkich ludzi, i zadośćuczynił za wszystkich.

P. Jeśli Jezus Chrystus umarł za zbawienie wszystkich, to dlaczego nie wszyscy się zbawiają?

O. Jezus Chrystus umarł za zbawienie wszystkich, ale nie wszyscy chcą Go uznać; nie wszyscy zachowują Jego prawo; i nie wszyscy

korzystają ze środków uświęcenia, jakie nam zostawił.

P. A czy nie wystarczy do zbawienia naszego to, że Pan Jezus umarł za nas?

O. To, że Pan Jezus umarł za nas, nie wystarczy do zbawienia naszego, lecz potrzeba jeszcze, aby każdy z nas stał się uczestnikiem owocu i zasług Jego męki i śmierci, a to się dzieje głównie za pomocą sakramentów świętych, które tenże Pan Jezus ustanowił; a że wielu jest takich, którzy albo do sakramentów świętych wcale nie przystępują, albo przystępują do nich źle, dlatego wielu nie odnosi żadnej korzyści ze śmierci Pana Jezusa.

ROZDZIAŁ VI.

O piątym artykule Składu Apostolskiego.

P. Czego uczy nas piąty artykuł Składu Apostolskiego: *Zstąpił do piekiel, trzeciego dnia zmartwychwstał?*

O. Piąty artykuł Składu Apostolskiego uczy nas, że dusza Pana Jezusa po rozstaniu się z ciałem zstąpiła do otchłani Ojców świętych, i że dnia trzeciego połączyła się znowu z ciałem Jego, aby się już nigdy z niem nie rozstawać.

P. Co się tu rozumie przez *piekiła*?

O. Przez *piekiła* rozumie się tutaj otchłani Ojców świętych, gdzie były zatrzymane dusze

sprawiedliwych w oczekiwaniu odkupienia Jezusa Chrystusa.

P. Dlaczego dusze Ojców świętych nie były wprowadzone do nieba, dopóki Pan Jezus nie umarł?

O. Dusze Ojców świętych nie były wprowadzone do nieba, dopóki Pan Jezus nie umarł, ponieważ niebo dla grzechu Adama było zamknięte; a przytem wypadało, aby Pan Jezus, który przez śmierć swoją otworzył je, pierwszy wszedł do niego.

P. Dlaczego Pan Jezus chciał odłożyć zmartwychwstanie swoje aż do dnia trzeciego?

O. Pan Jezus chciał odłożyć zmartwychwstanie swoje aż do dnia trzeciego, aby dać dowód widoczny rzeczywistej swej śmierci.

P. Czy zmartwychwstanie Pana Jezusa było podobne do zmartwychwstania innych ludzi wskrzeszonych?

O. Nie; zmartwychwstanie Pana Jezusa nie było podobne do zmartwychwstania innych ludzi wskrzeszonych, albowiem Pan Jezus zmartwychwstał własną swą mocą, inni zaś byli wskrzeszeni mocą Bożą.

ROZDZIAŁ VII.

O szóstym artykule Składu Apostolskiego.

P. Czego uczy nas szósty artykuł Składu Apostolskiego: *Wstąpił na niebiosy, siedzi na prawicy Boga Ojca wszechmogącego?*

O. Szósty artykuł Składu Apostolskiego uczy nas, że Jezus Chrystus czterdziestego dnia po zmartwychwstaniu swoim, w obecności swych uczniów, sam przez się wstąpił do nieba; i że, będąc równym w chwale Bogu Ojcu, jako Bóg, został jako człowiek wyniesiony nad wszystkich Aniołów i wszystkich Świętych, i postanowiony Panem wszystkich rzeczy.

P. Dlaczego Pan Jezus po zmartwychwstaniu swoim, zanim wstąpił do nieba, pozostawał na ziemi przez dni czterdzieści?

O. Pan Jezus po zmartwychwstaniu swoim, zanim wstąpił do nieba, pozostawał przez czterdzieści dni na ziemi, aby przez częste ukazywanie się swoje dowieść, że rzeczywiście zmartwychwstał, i aby jeszcze bardziej oświecić i utwierdzić Apostolów w prawdach wiary.

P. Dlaczego Pan Jezus wstąpił do nieba?

O. Pan Jezus wstąpił do nieba: 1) aby objąć w posiadanie królestwo, które wysłużył sobie przez śmierć swoją; 2) aby przygotować dla nas miejsce w chwale niebieskiej i być tam naszym pośrednikiem i rzecznikiem przed Ojcem; 5) aby posłać Ducha świętego Apostołom swoim.

P. Dlaczego o Panu Jezusie mówimy, że wstąpił do nieba, a o Matce Boskiej, że była wzięta do nieba?

O. O Panu Jezusie mówimy, że wstąpił do nieba, a o Matce Boskiej, że była wzięta do nieba, ponieważ Pan Jezus, będąc Bogiem-Człowiekiem, mocą własną wstąpił do nieba, a Jego

Matka, będąc stworzeniem, lubo najgodniejszym ze wszystkich, wstąpiła do nieba mocą Bożą.

P. Co znaczą słowa: *Siedzi na prawicy Boga Ojca wszechmogącego?*

O. Słowo *siedzi* oznacza pewne i spokojne posiadanie chwały, jakiej dostąpił Pan Jezus; a słowa: *na prawicy Boga Ojca Wszechmogącego* oznaczają, że zajmuje On pierwsze miejsce nad wszystkimi stworzeniami.

ROZDZIAŁ VIII.

O siódmym artykule Składu Apostolskiego.

P. Czego uczy nas siódmy artykuł składu apostolskiego: *Stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych?*

O. Siódmy artykuł składu Apostolskiego uczy nas, że przy końcu świata Pan Jezus przyjdzie z nieba z chwałą i majestatem, aby sądzić wszystkich ludzi, dobrych i złych; i aby każdemu według tego, na cò kto zasłużył, wymierzyć nagrodę lub karę.

P. Jeśli Pan Jezus sędzi każdego na sądzie szczegółowym zaraz po śmierci, to dlaczego mamy być jeszcze sądzeni wszyscy na sądzie powszechnym?

O. Mamy być sądzeni wszyscy na sądzie powszechnym dla wielu przyczyn, a mianowicie:

1) dla chwały Pana Boga; 2) dla chwały Jezusa Chrystusa; 3) dla chwały Świętych; 4) dla zawstydzenia złych; i 5) na koniec, aby jak duszy tak też i ciału wymierzona została nagroda, lub kara.

P. W czym się okaże na sądzie powszechnym chwała Pana Boga?

O. Na sądzie powszechnym okaże się chwała Pana Boga w tem, że wszyscy przekonają się naocznie, jak sprawiedliwie Bóg rządzi światem, chociaż tu na ziemi nieraz dobrym źle, a złym dobrze się dzieje.

P. W czym się objawi na sądzie powszechnym chwała Jezusa Chrystusa?

O. Na sądzie powszechnym objawi się chwała Jezusa Chrystusa w tem, że On, którego ludzie najniesprawiedliwiej potępili byli, ukaże się przed całym światem, jako najwyższy sędzia wszystkich.

P. W czym się okaże na sądzie powszechnym chwała Świętych?

O. Na sądzie powszechnym okaże się chwała Świętych w tem, że kiedy tu na ziemi wielu z nich jest pośmiewiskiem u ludzi złych, tam wszyscy oni jaśnieć będą w chwale wobec całego świata.

P. Jaka hańba na sądzie powszechnym spotka złych wszystkich?

O. Na sądzie powszechnym spotka najśromotniejsza hańba złych wszystkich, a szczególnie tych, którzy uciskali sprawiedliwych, lub którzy starali się uchodzić tutaj za ludzi cno-

tliwych i dobrych; obaczą bowiem wszystkie grzechy swoje, nawet najskrytsze, wystawione na widok całego świata.

ROZDZIAŁ IX.

O ósmym artykule składu Apostolskiego.

P. Czego uczy nas ósmy artykuł składu Apostolskiego: *Wierzę w Ducha świętego*?

O. Ósmy artykuł składu Apostolskiego uczy nas, że jest Duch święty, trzecia Osoba Trójcy Przenajświętszej; i że tak samo jak Ojciec i Syn, jest On Bogiem wiecznym, nie-skończonym, wszechmocnym, Stworzycielem i Panem wszystkich rzeczy.

P. Od kogo pochodzi Duch święty?

O. Duch święty pochodzi od Ojca i od Syna przez akt woli i miłości, jako od jednego początku.

P. Jeśli Syn pochodzi od Ojca, a Duch święty od Ojca i od Syna, to zdawałoby się, że Ojciec i Syn starszymi są od Ducha świętego; dlaczego więc mówimy, że wszystkie trzy Osoby są wieczne?

O. Mówimy, że wszystkie trzy Osoby są wieczne, ponieważ Ojciec rodzi Syna *przed wieki*, i *przed wieki* też od Ojca i Syna pochodzi Duch święty.

P. Dlaczego trzecia Osoba Trójcy Przenajświętszej nazywa się w sposób szczególny Duchem Świętym?

O. Trzecia Osoba Trójcy Przenajświętszej nazywa się w sposób szczególny Duchem świętym dlatego, że pochodzi od Ojca i Syna na sposób tchnienia i miłości.

P. Jakie dzieło przypisuje się w sposób szczególny Duchowi świętemu?

O. Duchowi świętemu przypisuje się w sposób szczególny dzieło poświęcenia dusz.

P. Czy Ojciec i Syn nie poświęcają nas również, jak i Duch święty?

O. Tak jest, wszystkie trzy Osoby poświęcają nas zarówno.

P. Jeśli tak, to dlaczego poświęcenie dusz przypisuje się w szczególności Duchowi świętemu?

O. Poświęcenie dusz przypisuje się w szczególności Duchowi świętemu, ponieważ jest ono dziełem miłości, a dzieła miłości przypisują się Duchowi świętemu.

P. Kiedy Duch święty zstąpił na Apostołów?

O. Duch święty zstąpił na Apostołów w dzień Zielonych Świątek, to jest pięćdziesiątego dnia po zmartwychwstaniu Pana Jezusa, a dziesiątego po Jego wniebowstąpieniu.

P. Gdzie się znajdowali Apostołowie w ciągu dziesięciu dni przed Zielonemi Świątkami?

O. W ciągu dziesięciu dni przed Zielonemi Świątkami Apostołowie zebrani byli w wie-

czerniku razem z Najświętszą Maryą Panną i innymi uczniami, i trwali na modlitwie, oczekując obiecanego im od Pana Jezusa, Ducha świętego.

P. Jakie skutki sprawił w Apostołach Duch święty?

O. Duch święty utwierdził Apostolów w wierze i napelnił ich światłem, mocą, miłością i obfitością wszystkich swych darów.

P. Czy Duch święty posłany został dla samych tylko Apostolów?

O. Duch święty posłany został dla całego Kościoła i dla każdej duszy wiernej.

P. Co sprawia Duch święty w Kościele?

O. Duch święty, na podobieństwo duszy w ciele, ożywia Kościół łaską swoją i swymi darami; utwierdza w nim królestwo prawdy i miłości, i pomaga mu, aby prowadził bezpiecznie swe dzieci po drodze do nieba.

ROZDZIAŁ X.

O dziewiątym artykule składu Apostolskiego.

§ 1. O Kościele w ogólności.

P. Czego uczy nas dziewiąty artykuł składu Apostolskiego: *Święły Kościół powszechny, Świętych obcowanie.*

O. Dziewiąty artykuł składu Apostolskiego uczy nas, że Jezus Chrystus założył na zie-

mi społeczność widomą, która nazywa się Kościołem powszechnym czyli katolickim, i że wszyscy należący do tego Kościoła zostają w obcowaniu czyli we wzajemnej łączności pomiędzy sobą.

P. Dlaczego po artykule o Duchu świętym następuje zaraz artykuł o Kościele?

O. Po artykule o Duchu świętym następuje zaraz artykuł o Kościele katolickim, aby pokazać, że wszystka świętość tego Kościoła płynie z Ducha świętego, sprawcy wszelkiej świętości.

P. Co znaczy słowo *Kościół*?

O. W językach hebrajskim i greckim, których używali Apostołowie, słowo odpowiadające naszemu polskiemu wyrazowi Kościół, znaczy zwołanie lub zebranie wielu osób.

P. Kto nas zwołał czyli powołał do Kościoła Chrystusowego?

O. Powołał nas do Kościoła Chrystusowego sam Pan Bóg szczególniejszą łaską swoją, abyśmy trzymając się światła wiary i zachowując prawo Jego, oddawali Mu cześć należną i osiągnęli żywot wieczny.

P. Gdzie się znajdują ci, którzy są członkami Kościoła?

O. Ci, którzy są członkami Kościoła, jedni znajdują się w niebie, i stanowią Kościół tryumfujący; drudzy w czyśćcu, i stanowią Kościół cierpiący; a inni tu na ziemi, i stanowią Kościół wojujący.

P. Czy te trzy części Kościoła stanowią jeden tylko Kościół?

O. Tak; te trzy części Kościoła stanowią jeden tylko Kościół i jedno ciało, ponieważ mają tę samą głowę, którą jest Jezus Chrystus, tego samego ducha, który je ożywia i jednoczy, i ten sam cel, którym jest wieczna szczęśliwość, osiągnięta już przez jednych, a oczekiwana od drugih.

P. Do której z tych części odnosi się głównie dziewiąty artykuł składu Apostolskiego?

O. Dziewiąty artykuł składu Apostolskiego odnosi się głównie do Kościoła wojującego, w którym obecnie my się znajdujemy.

§ 2. O Kościele w szczególności.

P. Co to jest Kościół katolicki czyli powszechny?

O. Kościół katolicki czyli powszechny jest to społeczność albo zgromadzenie wszystkich ochrzczonych, którzy żyjąc na ziemi, wyznają tę samą wiarę i prawo Chrystusowe, uczestniczą w tych samych sakramentach i są posłuszni prawym pasterzom, a zwłaszcza Biskupowi rzymskiemu, czyli Papieżowi.

P. Czego więc potrzeba, aby być członkiem Kościoła?

O. Aby być członkiem Kościoła, potrzeba: być ochrzczonym, wierzyć i wyznawać naukę Jezusa Chrystusa; uczestniczyć w tych sa-

mych sakramentach; i uznawać Papieża i innych prawych pasterzy Kościoła.

P. Kto są prawi pasterze Kościoła?

O. Prawyni pasterzami Kościoła są: Biskup rzymski czyli Papież, który jest pasterzem powszechnym całego Kościoła, i Biskupi. Krom tego, w zależności od Papieża i Biskupów, uczestniczą w urzędzie pasterskim kapłani, a zwłaszcza proboszczowie.

P. Na mocy czego Biskup rzymski czyli Papież jest pasterzem powszechnym całego Kościoła?

O. Biskup Rzymski czyli Papież jest pasterzem powszechnym całego Kościoła na mocy słów, które Jezus Chrystus wyrzekł do świętego Piotra, pierwszego Papieża: *Ty jesteś opoka, a na tej opoce zbuduję Kościół mój. i tobie dam klucze królestwa niebieskiego, a cokolwiek zwiążesz na ziemi, będzie związane i w niebie.* — Prócz tego powiedział mu: *Paś baranki moje, paś owce moje.*

P. Czy więc rozmaite stowarzyszenia ochrzczonych, które nie uznają Papieża za swego najwyższego zwierzchnika nie należą do Kościoła Chrystusowego?

O. Wszystkie stowarzyszenia, które nie uznają Papieża za swego najwyższego zwierzchnika, nie należą do Kościoła Chrystusowego.

P. Jakoż tedy pomiędzy tylu stowarzyszeniami czyli sektami, które potworzyli ludzie, a które nazywają siebie chrześcijańskimi, rozpoznać prawdziwy Kościół Chrystusowy?

O. Pomiedzy tylu stowarzyszeniami czyli sektami, które potworzyli ludzie, a które nazywają siebie chrześcijańskimi, łatwo rozpoznać prawdziwy Kościół Chrystusowy po czterech znamionach. Jest on: *Jeden, Święty, Katolicki i Apostolski*.

P. Dlaczego prawdziwy Kościół nazywa się *jednym*?

O. Prawdziwy Kościół nazywa się *jednym*, ponieważ wszystkie jego dzieci, w każdym czasie i miejscu, łączy z sobą jedna wiara, jedno nabożeństwo, jedno prawo, i jedne sakramenta, pod jedną głową widomą, Biskupem rzymskim, czyli Papieżem.

P. Czyby nie mogło być więcej Kościołów?

O. Nie; więcej Kościołów, niż jeden być nie może, bo jak jeden jest Bóg, jedna wiara i jeden chrzest, tak jeden jest tylko prawdziwy Kościół, i więcej ich być nie może.

P. Czy nie nazywają się jednak Kościołami wszyscy wierni społem jednego narodu, lub jednej dyecezyi?

O. Nazywają się Kościołami wszyscy wierni społem jednego narodu lub jednej dyecezyi, zawsze atoli jako części powszechnego Kościoła, z którym razem stanowią jeden tylko Kościół.

P. Dlaczego prawdziwy Kościół nazywa się *świętym*?

O. Prawdziwy Kościół nazywa się *świętym* dlatego, że święta jest niewidoma głowa jego Jezus Chrystus; że ma zawsze wielu Świętych wśród dzieci swoich; że święte są jego wiara, prawo i sakramenta; i że po za nim nie ma i być nie może prawdziwej świętości.

P. Dlaczego prawdziwy Kościół nazywa się *katolickim*?

O. Prawdziwy Kościół nazywa się *katolickim*, to jest powszechnym, ponieważ obejmuje wiernych wszystkich miejsc, wszystkich czasów, wszelkiego wieku i wszelkiego stanu; i ponieważ wszyscy ludzie całego świata obowiązani są należeć do niego.

P. Dlaczego prawdziwy Kościół nazywa się jeszcze *Apostolskim*?

O. Prawdziwy Kościół nazywa się jeszcze *Apostolskim* dlatego, że w nieprzerwanem następstwie dochodzi aż do Apostolów; że wierzy i naucza tak, jak wierzyli i nauczali Apostołowie; i że nim rządzą i kierują prawi następcy Apostolów.

P. A dlaczego prawdziwy Kościół nazywa się także *rzymskim*?

O. Prawdziwy Kościół nazywa się także *rzymskim*, ponieważ te cztery znamiona: jedność, świętość, katolickość i apostolskość spotykają się w tym tylko Kościele, który uznaje za głowę swoją Biskupa rzymskiego, następcę świętego Piotra.

P. W jaki sposób urządzony został Kościół Chrystusowy?

O. Kościół Chrystusowy urządzony został jako społeczność prawdziwa i doskonała, i możemy w nim, jako w osobie moralnej, rozróżnić duszę i ciało.

P. Co stanowi duszę Kościoła?

O. Duszę Kościoła stanowi to, co w nim jest wewnętrznego i duchownego, jako to: wiara, nadzieja, miłość, dary łaski i dary Ducha św., i wszystkie wogóle skarby niebieskie, jakie nań spłynęły z zasług Odkupiciela naszego Jezusa Chrystusa i z zasług Świętych Pańskich.

P. Co stanowi ciało Kościoła?

O. Ciało Kościoła stanowi to, co w nim jest widomego i zewnętrznego, jako to: łączenie się wiernych z sobą, nabożeństwa publiczne, nauczanie, wreszcie cały ustrój i zarząd zewnętrzny.

P. Czy wystarcza do zbawienia być bylejakim członkiem Kościoła katolickiego?

O. Nie, nie wystarcza do zbawienia być bylejakim członkiem Kościoła katolickiego, lecz potrzeba koniecznie być członkiem jego żywym.

P. Którzy są żywymi członkami Kościoła?

O. Żywymi członkami Kościoła są wszyscy sprawiedliwi, i oni tylko jedni; to jest ci, którzy w danej chwili znajdują się w łasce poświęcającej.

P. A którzy są martwymi członkami Kościoła?

O. Martwymi członkami Kościoła są wierni, którzy się znajdują w grzechu śmiertelnym.

P. Czy może być kto zbawionym po za Kościołem katolickim, Apostolskim, rzymskim?

O. Nie; po za Kościołem katolickim, Apostolskim, rzymskim, nikt nie może być zbawionym. jak nikt nie mógł ocaleć w czasie potopu, kto nie był w arce Noego, która była figurą tego Kościoła.

P. Jakoż tedy zbawieni zostali dawni Patriarchowie, Prorocy i wszyscy sprawiedliwi starego Testamentu?

O. Wszyscy sprawiedliwi starego Testamentu zostali zbawieni przez wiarę w przyszłego Odkupiciela, dla której należeli duchownie do tego Kościoła.

P. Ktoby się znajdował po za Kościołem bez własnej winy, czyby nie mógł się zbawić?

O. Ktoby się znajdował po za Kościołem bez własnej winy, czyli byłby w dobrej wierze, był ochrzczonym lub chociażby domyślnie tylko pragnął Chrztu świętego, i przytem szczerze szukał prawdy i wedle sił swoich pełnił wolę Bożą, taki, lubo oderwany od ciała Kościoła, należałby do duszy jego, i przeto byłby na drodze zbawienia.

P. A kto, będąc członkiem Kościoła katolickiego, nie żyje podług nauki jego, czy może być zbawionym?

O. Kto, będąc członkiem Kościoła katolickiego, nie żyje podług nauki jego, taki jest członkiem martwym i przeto nie może być zbawionym, ponieważ każdy dorosły, aby się zba-

wieć, oprócz chrztu i wiary, musi jeszcze żyć zgodnie z wiarą.

P. Czy powinniśmy wierzyć we wszystkie prawdy, których Kościół nas uczy?

O. Tak; powinniśmy wierzyć we wszystkie prawdy, których Kościół nas uczy, bo *kto nie wierzy, już jest osądzony*, powiada Pan Jezus.

P. Czy powinniśmy również pełnić to wszystko, co Kościół nam rozkazuje?

O. Tak; powinniśmy pełnić to wszystko, co Kościół nam rozkazuje, ponieważ Pan Jezus powiedział do pasterzy Kościoła: *Kto was słucha, mnie słucha, a kto wami gardzi, mną gardzi*.

P. Czy Kościół może się pomylić w tych rzeczach, które podaje nam do wierzenia?

O. Nie; Kościół w tych rzeczach, które podaje nam do wierzenia, pomylić się nie może, ponieważ wedle obietnicy Jezusa Chrystusa ma zapewnioną sobie nieustającą pomoc Ducha świętego.

P. Kościół katolicki jest więc nieomylny?

O. Tak; Kościół katolicki jest nieomylny, i dlatego ktokolwiek odrzuca jego orzeczenia, traci wiarę i zostaje heretykiem, czyli kacerzem.

P. Czy Kościół katolicki może być zniszczony, lub zginąć?

O. Nie; Kościół katolicki może być prześladowany, ale nie może być ani zniszczonym, ani zginąć. Trwać on będzie aż do końca

świata, bo aż do końca świata będzie z nim Jezus Chrystus, jak to przyobiecał.

P. Dlaczego Kościół katolicki jest tak srodze prześladowany?

O. Kościół katolicki jest tak srodze prześladowany, ponieważ podobnie prześladowany był Boski jego założyciel i ponieważ karci występki, walczy z namiętnościami, i potępia wszelką niesprawiedliwość i wszelkie błędy.

P. Czy nie mają katolicy innych jeszcze obowiązków względem Kościoła?

O. Każdy katolik powinien jeszcze żywić dla Kościoła nieograniczoną, miłość, poczytywać sobie za największą chlubę i szczęście należeć do niego, i przyczyniać się wedle sił i możliwości do jego chwały i wzrostu.

§ 3. O Kościele nauczającym i słuchającym.

P. Czy pomiędzy członkami, składającymi Kościół niema żadnej różnicy?

O. Pomiedzy członkami, składającymi Kościół jest bardzo znaczna różnica, ponieważ jedni nauczają i rozkazują, a drudzy uczą się i słuchają.

P. Jak się nazywa ta część Kościoła, która naucza?

O. Ta część Kościoła, która naucza, nazywa się *Kościółem nauczającym*.

P. Jak się nazywa ta część Kościoła, która słucha Kościoła nauczającego?

O. Ta część Kościoła, która słucha Kościoła nauczającego, nazywa się *Kościółem słuchającym*.

P. Kto ustanowił tę różnicę w Kościele?

O. Różnicę tę ustanowił w Kościele sam Jezus Chrystus.

P. Czy *Kościół nauczający* i *Kościół słuchający* są dwoma różnymi Kościołami?

O. *Kościół nauczający* i *Kościół słuchający* są dwiema różnymi częściami jednego i tegoż samego Kościoła, jak głowa w ciele ludzkim, która, lubo się różni od innych członków, przecie stanowi z nimi jedno ciało.

P. Kto stanowi *Kościół nauczający*?

O. *Kościół nauczający* stanowią wszyscy Biskupi z Papieżem na czele, bądź rozproszeni po świecie, bądź zebrani na soborze.

P. Kto stanowi *Kościół słuchający*?

O. *Kościół słuchający* stanowią wszyscy wierni.

P. Któż tedy ma w Kościele władzę nauczania?

O. Władzę nauczania mają w Kościele Papież i Biskupi, a w zależności od nich i inni duchowni.

P. Czy powinniśmy słuchać *Kościola nauczającego*?

O. Tak, bezwątpienia; powinniśmy słuchać *Kościola nauczającego* pod karą potę-

pienia wiecznego, ponieważ Pan Jezus powiedział do pasterzy Kościoła w osobie Apostołów: *Kto was słucha, mnie słucha, kto wami gardzi, mną gardzi.*

P. Czy, prócz władzy nauczania ma Kościół i inną jeszcze jaką władzę?

O. Tak jest, prócz władzy nauczania, Kościół ma jeszcze i inne władze, zwłaszcza władzę sprawowania Sakramentów świętych, stanowienia praw i zmuszania do pilnowania ich.

P. Czy władza, którą mają osoby stanowiące hierarchię kościelną, pochodzi od ludu?

O. Władza, którą mają osoby stanowiące hierarchię kościelną, nie pochodzi od ludu, co utrzymywać byłoby herezyą, lecz pochodzi jedynie od Boga.

P. Do kogo należy wykonywanie tej władzy?

O. Wykonywanie tej władzy należy wyłącznie do tych, którzy stanowią hierarchię kościelną, to jest: do Papieża i do zależnych od niego Biskupów.

§ 4. O Papieżu i o Biskupach.

P. Kto to jest Papież?

O. Papież, czyli Biskup rzymski, jest to następca świętego Piotra na katedrze rzymskiej, Namiestnik Jezusa Chrystusa na ziemi i widoma głowa Kościoła.

P. Dlaczego Papież, czyli Biskup rzymski, jest następcą św. Piotra?

O. Papież, czyli Biskup rzymski, jest następcą św. Piotra, ponieważ św. Piotr był zarazem głową Kościoła i Biskupem rzymskim; w Rzymie z boskiego natchnienia założył stolicę swoją i tam też umarł; każdy przeto, kto zostaje wybranym na Biskupa rzymskiego, tem samem dziedziczy całą jego władzę.

P. Dlaczego Papież jest Namiestnikiem Jezusa Chrystusa?

O. Papież jest Namiestnikiem Jezusa Chrystusa, ponieważ zastępuje Jego miejsce na ziemi i w Jego imieniu rządzi Kościołem.

P. Dlaczego Papież jest widomą głową Kościoła?

O. Papież jest widomą głową Kościoła, ponieważ rządzi nim widomie powagą samego Jezusa Chrystusa, który jest głową jego niewidomą.

P. Jaka tedy jest godność Papieża?

O. Godność Papieża jest największa pomiędzy wszystkimi godnościami ziemskimi, i nadaje mu najwyższą i bezpośrednią władzę nad wszystkimi pasterzami i wiernymi wogóle i nad każdym z osobna.

P. Czy Papież może pobłdzić w nauczaniu Kościoła?

O. Papież nie może pobłdzić w orzeczeniach, tyczących się wiary i obyczajów, czyli jest nieomylny.

P. Na czem się opiera nieomylność Papieża?

O. Nieomylność Papieża opiera się na obietnicy Jezusa Chrystusa i na nieustającej pomocy Ducha świętego.

P. Kiedy Papież jest nieomylny?

O. Papież jest nieomylny wtedy tylko, kiedy jako Pasterz i Nauczyciel wszystkich chrześcijan, z mocy najwyższego apostołskiego urzędu swojego, orzeka jakąś naukę, tyczącą się wiary i obyczajów, której cały Kościół trzymać się powinien.

P. Jaki grzech popełniłby ten, ktoby nie wierzył w uroczyste orzeczenia Papieża?

O. Ktoby nie wierzył w uroczyste orzeczenia Papieża, lub chociażby tylko powątpiewał o nich, zgrzeszyłby przeciwko wierze; a gdyby się upierał przy swem niedowiarstwie, przestałby być katolikiem, a zostałby heretykiem.

P. Na co Bóg dał Papieżowi dar nieomylności?

O. Bóg dał Papieżowi dar nieomylności na to, abyśmy byli bezpieczni i pewni prawdy, której Kościół naucza.

P. Kiedy Kościół orzekł, że Papież jest nieomylny?

O. Że Papież jest nieomylny, orzekł Kościół na soborze Watykańskim, i jeśliby się kto powążył zaprzeczyć temu orzeczeniu, byłby heretykiem i wyklętym.

P. Czy Kościół orzekając, że Papież jest nieomylny, ustanowił jaką nową prawdę wiary?

O. Bynajmniej; Kościół orzekając, że Papież jest nieomylny, nie ustanowił żadnej nowej prawdy, lecz tylko dla odparcia nowych błędów orzekł, że nieomylność Papieża, zawarta już w Piśmie świętem i w Podaniu, jest prawdą objawioną od Boga, i że przeto należy w nią wierzyć jako w dogmat czyli artykuł wiary.

P. Jak się ma zachować każdy katolik względem Papieża?

O. Każdy katolik powinien uznawać Papieża za powszechnego Ojca, Pasterza i Nauczyciela, i zgadzać się z nim w myśli i w sercu.

P. Po Papieżu, jacy są z ustanowienia Bożego najpoważniejsi dostojnicy w Kościele?

O. Po Papieżu z ustanowienia Bożego najpoważniejszymi dostojnikami Kościoła są Biskupi.

P. Kto to są Biskupi?

O. Biskupi są to pasterze wiernych, postawieni od Ducha świętego dla rządzenia w zależności od Papieża Kościołem Bożym w powierzonych im diecezjach.

P. Czem jest Biskup w diecezyi?

O. Biskup w swej diecezyi jest prawym Pasterzem, Ojcem, Nauczycielem i Zwierzchnikiem wszystkich wiernych, duchownych i świeckich, należących do tejże diecezyi.

P. Dlaczego Biskup nazywa się Pasterzem prawym?

O. Biskup nazywa się Pasterzem prawym dlatego, że jurysdykcyja czyli władza, jaką ma

do rządzenia wiernymi swej dyecezyi, została mu nadana podług przepisów i praw Kościoła.

P. Czyimi są następcami Papież i Biskupi?

O. Papież jest następcą świętego Piotra, księcia Apostolów; a Biskupi są następcami Apostolów w tem, co się odnosi do zwyczajnej władzy rządzenia Kościołem.

P. Czy wierni powinni się zgadzać ze swym Biskupem?

O. Każdy wierny, tak duchowny jak świecki, powinien się zgadzać myślą i sercem ze swym Biskupem, pozostającym w łasce i w jedności ze Stolicą Apostolską.

P. Jak się zachowywać mają wierni względem swojego Biskupa?

O. Każdy wierny, tak duchowny jak świecki, powinien szanować, kochać i czcić własnego Biskupa, i słuchać go we wszystkim, co się ściąga do pasterstwa dusz i do duchownego zarządu dyecezyi.

P. Kto pomaga Biskupowi w pasterstwie dusz?

O. Pomagają Biskupowi w pasterstwie dusz kapłani, a przede wszystkim proboszczowie.

P. Kto to jest proboszcz?

O. Proboszcz jest to kapłan posłany dla przewodniczenia i rządzenia, w zależności od Biskupa, pewną częścią dyecezyi, zwaną parafią.

P. Jakie obowiązki mają wierni względem swego proboszcza?

O. Wierni powinni się zgadzać ze swym proboszczem, chętnie go słuchać, i okazywać

mu szacunek i uległość we wszystkim, co się tyczy zarządu parafii.

§ 5. O Świętych obcowaniu.

P. Czego uczy nas dziewiąty artykuł Składu Apostolskiego w słowach *Świętych obcowanie*?

O. W słowach *Świętych obcowanie* dziewiąty artykuł Składu Apostolskiego uczy nas, że w Kościele dla ścisłej jedności, jaka łączy wszystkich jego członków, wszystkie dobra duchowne, tak wewnętrzne jak i zewnętrzne, będące jego własnością, są wspólne.

P. Które są wspólne w Kościele dobra duchowne wewnętrzne?

O. Wspólne dobra duchowne wewnętrzne w Kościele są te: łaska, odbierana w sakramentach świętych, wiara, nadzieja, miłość, nieskończone zasługi Jezusa Chrystusa, obfite zasługi Najświętszej Maryi Panny i Świętych, i owoc wszystkich dobrych uczynków, jakie się dzieją w Kościele.

P. Które są wspólne w Kościele dobra duchowne zewnętrzne?

O. Wspólne dobra duchowne zewnętrzne w Kościele są te: sakramenta, ofiara Mszy świętej, publiczne modły, nabożeństwa i święte obrzędy, i wszystkie w ogóle praktyki religijne zewnętrzne, w których wierni łączą się z sobą.

P. Czy ze wspólnych tych dóbr duchownych korzystają wszyscy synowie Kościoła?

O. Ze wszystkich dóbr duchownych wewnętrznych korzystają wszyscy wierni, którzy się znajdują w łasce Bożej; ci zaś, którzy są w grzechu śmiertelnym, w tych dobrach nie uczestniczą.

P. Dlaczego w tych dobrach nie uczestniczą ci, którzy są w grzechu śmiertelnym?

O. Ci, którzy są w grzechu śmiertelnym, nie uczestniczą w tych dobrach duchownych dlatego, że węzłem, który jednoczy wiernych z Panem Bogiem i z sobą nawzajem, jest łaska Boża, a oni tej łaski nie mają.

P. Czy więc, chrześcijanie którzy są w grzechu śmiertelnym, nie korzystają wcale z duchownych dóbr Kościoła wewnętrznych?

O. Chrześcijanie, którzy są w grzechu śmiertelnym, lubo są pozbawieni duchownych dóbr Kościoła wewnętrznych, korzystają z nich jednak o tyle, o ile dla znamienia chrześcijan, które mają na sobie wyryte, w modlitwach i w dobrych uczynkach wiernych znajdują pomoc do otrzymania łaski nawrócenia się do Boga.

P. A ci, którzy się znajdują w grzechu śmiertelnym, czy mogą uczestniczyć w dobrach Kościoła zewnętrznych?

O. Ci, którzy się znajdują w grzechu śmiertelnym, mogą uczestniczyć w dobrach Kościoła zewnętrznych, jeśli jednak nie są wyklęci z Kościoła.

P. Dlaczego uczestnicy tej społeczności

czyli obcowania wzięci razem, nazywają się Świętymi?

O. Uczestnicy tej społeczności czyli obcowania, wzięci razem, nazywają się Świętymi dlatego, że wszyscy powołani są do świętości, i zostali poświęceni przez Chrzest święty, a wielu z nich już doszło do doskonałej świętości.

P. Czy obcowanie Świętych rozciąga się także do nieba i do czyśćca?

O. Tak, obcowanie Świętych rozciąga się także do nieba i do czyśćca, ponieważ miłość łączy w jedno wszystkie trzy Kościoły: tryumfujący, cierpiący i wojujący; Święci modlą się do Boga za nas i za dusze w czyśćcu, my zaś czcimy i wychwalamy Świętych i dopomagamy душom w czyśćcu, ofiarując za nie Mszę świętą, jałmużnę, odpusty i inne dobre uczynki.

§ 6. O tych, którzy są po za Kościołem.

P. Kto nie należy do obcowania Świętych?

O. Do obcowania Świętych nie należą w tamtem życiu potępiency, a w tem ci wszyscy, którzy się znajdują po za prawdziwym Kościołem.

P. Kto to są ci, którzy się znajdują po za prawdziwym Kościołem?

O. Po za prawdziwym Kościołem znajdują się: niewierni, żydzi, heretycy czyli kacerze, apostaci czyli odstępcy, schyzmatycy czyli odszczepieńcy i wyklęci.

P. Kto to są niewierni?

O. Niewierni są to ci, którzy nie mają Chrztu i nie wierzą w Jezusa Chrystusa. Należą więc do nich najprzód ci wszyscy, którzy wierzą w bóstwa fałszywe i im się kłaniają — takimi są bałwochwalcy; a następnie ci wszyscy, którzy przyjmują jednego prawdziwego Boga, ale nie wierzą w Chrystusa Mesjasza, ani że już przyszedł w osobie Jezusa Chrystusa, ani żeby miał przyjść kiedy — jakimi są mahometanie i inni im podobni.

P. Kto to są żydzi?

O. Żydzi są to ci, którzy wyznają prawo Mojżeszowe; nie są ochrzczeni i nie wierzą w Jezusa Chrystusa.

P. Kto to są heretycy czyli kacerze?

O. Heretycy czyli kacerze są to chrześcijanie, którzy przeczą upornie jakieś prawdzie, którą Bóg objawił a Kościół katolicki podaje za artykuł wiary — jakimi są arianie, nestoryanie, rozmaite sekty protestanckie i inne.

P. Kto to są apostaci czyli odstępcy?

O. Apostaci czyli odstępcy są to ci, którzy aktem zewnętrznym wyrzekają się i odstępują od wiary katolickiej, którą wprzód wyznawali.

P. Kto to są schyzmatycy czyli odszczepieńcy?

O. Schyzmatycy czyli odszczepieńcy są to ci, którzy, nie przecząc wyraźnie żadnej prawdzie wiary, odszczepiają się dobrowolnie

od Kościoła Chrystusowego czyli od prawych jego pasterzy.

P. Kto są wyklęci?

O. Wyklęci są to ci, na których Papież lub Biskup za ciężkie jakie przewinienie rzuca ekskomunikę czyli klątwę kościelną, przez co, jako niegodni, zostają odcięci od Kościoła, który jednak oczekuje i pragnie ich nawrócenia.

P. Czy trzeba się lękać klątwy?

O. Tak, klątwy trzeba się lękać bardzo, jest bowiem najstraszniejszą karą, jaką wymierza Kościół na synów swoich krnąbrnych i upartych.

P. Jakich dóbr pozbawieni są wyklęci?

O. Wyklęci pozbawieni są modlitw publicznych, sakramentów, odpustów i pogrzebu kościelnego.

P. Czy wyklętym możemy nieść jaką pomoc?

O. Wyklętym i wogóle wszystkim, którzy są po za Kościołem, możemy nieść pomoc radą, modlitwą i dobrymi uczynkami, prosząc Pana Boga, aby się zlitował nad nimi i dał im łaskę powrotu do wiary i do społeczności Świętych.

ROZDZIAŁ XI.

O dziesiątym artykule składu Apostolskiego.

P. Czego uczy nas dziesiąty artykuł składu Apostolskiego: *Odpuszczenie grzechów?*

O. Dziesiąty artykuł składu Apostolskiego uczy nas, że Jezus Chrystus zostawił Kościołowi swemu władzę odpuszczania grzechów.

P. Czy Kościół może odpuszczać wszystkie grzechy?

O. Tak, Kościół może odpuszczać wszystkie grzechy, jakakolwiek byłaby ich liczba i ciężkość, ponieważ Pan Jezus dał jemu pełną władzę związywania i rozwiązywania.

P. Kto w Kościele sprawuje tę władzę odpuszczania grzechów?

O. Władzę odpuszczania grzechów sprawują w Kościele, na pierwszym miejscu Papież, który jeden posiada pełność tej władzy, a potem Biskupi, i w zależności od nich, kapłani.

P. W jaki sposób Kościół odpuszcza grzechy?

O. Kościół odpuszcza grzechy przez zasługi Jezusa Chrystusa, udzielając sakramentów, które On w tym celu ustanowił, zwłaszcza Chrztu i Pokuty.

ROZDZIAŁ XII.

O jedenastym artykule składu Apostolskiego.

P. Czego uczy nas jedenasty artykuł składu Apostolskiego: *Ciała zmartwychwstanie*?

O. Jedenasty artykuł składu Apostolskiego uczy nas, że wszyscy ludzie zmartwych-

wstaną, to jest, że każda dusza połączy się z ciałem, które miała w tem życiu.

P. Jakim sposobem zmartwychwstaną umarli?

O. Umarli zmartwychwstaną potęgą wszechmocnego Boga, dla której nic niema niepodobnego.

P. Kiedy nastąpi zmartwychwstanie umarłych?

O. Zmartwychwstanie wszystkich umarłych nastąpi przy końcu świata, a po niem będzie sąd powszechny.

P. Dlaczego Bóg postanowił wskrzesić ciała?

O. Bóg postanowił wskrzesić ciała, aby dusza, jak razem z ciałem w tem życiu czyniła dobrze lub źle, tak też razem z niem odniosła nagrodę lub karę.

P. Czy wszyscy ludzie zmartwychwstaną w sposób jednakowy?

O. Nie; będzie wielka różnica pomiędzy ciałami wybranych i ciałami potępionych, ponieważ jedne tylko ciała wybranych będą miały, na podobieństwo zmartwychwstałego Jezusa Chrystusa, własności ciał uwielbionych.

P. Jakie własności zdobić będą ciała wybranych?

O. Własności, które zdobić będą ciała wybranych, są te: 1) *niecierpięliwość*, skutkiem której nie będą już podlegać żadnym boleściom i dolegliwościom, ani potrzebować pokarmu, odpoczynku lub innych rzeczy podobnych; 2) *ja-*

sność, skutkiem której jaśnieć będą jak słońce i gwiazdy; 3) *lekkość*, skutkiem której będą mogły przenosić się w oka mgnieniu i bez trudu z jednego miejsca na drugie i z ziemi do nieba; 4) *subtelność*, skutkiem której będą mogły bez żadnej zawady przenikać wszelkie ciała, jak to czynił Pan Jezus po swem zmartwychwstaniu.

P. Jakie będą ciała potępionych?

O. Ciała potępionych nie będą miały własności ciał uwielbionych, lecz przeciwnie, nosić będą na sobie straszne piętno wiecznego odrzucenia.

ROZDZIAŁ XIII

O dwunastym artykule składu Apostolskiego.

P. Czego uczy nas ostatni artykuł składu Apostolskiego: *Żywot wieczny*?

O. Ostatni artykuł składu Apostolskiego uczy nas, że po tem życiu jest życie inne, albo wiecznie szczęśliwe w niebie dla wybranych, albo wiecznie nieszczęśliwe w piekle dla potępionych.

P. Czy możemy pojąć szczęśliwość, jaka jest w niebie?

O. Nie; szczęśliwości, jaka jest w niebie pojąć nie możemy, gdyż przewyższa ona wszelkie pojęcie ograniczonego umysłu naszego, i po-

nieważ dobra niebieskie nie mają żadnego podobieństwa z dobrami tego świata.

P. Na czym zależy szczęśliwość wybranych?

O. Szczęśliwość wybranych zależy na tem, że oglądają, miłują i posiadają na zawsze Boga, źródło wszelkiego dobra.

P. Na czym polega nieszczęśliwość potępionych?

O. Nieszczęśliwość potępionych polega na tem, że pozbawieni są na zawsze widzenia Boga i cierpią wieczne męki w piekle.

P. Czy same tylko dusze doznają szczęścia w niebie, a mąk w piekle?

O. Obecnie same tylko dusze doznają szczęścia w niebie, a mąk w piekle, ponieważ obecnie są one same w niebie lub w piekle; lecz po zmartwychwstaniu ciała, ludzie w pełni natury swojej, to jest z duszą i z ciałem, będą albo wiecznie się cieszyć, albo wiecznie cierpieć.

P. Czy chwała wybranych w niebie i męki potępionych w piekle są jednakie dla wszystkich?

O. Chwała wybranych w niebie i męki potępionych w piekle co do istoty są równe, i równie wiecznie trwać będą; lecz co do miary czyli stopnia, są większe lub mniejsze, stosownie do zasługi lub winy każdego.

P. Co znaczy słowo *Amen* na końcu składu Apostolskiego?

O. Słowo *Amen* na końcu modlitw znaczy: Niech się tak stanie; tutaj zaś znaczy: Tak jest; wyrażamy bowiem przez nie, że wierzymy i uznajemy za niezawodną prawdę to wszystko, co się w tych dwunastu artykułach zawiera, i że tego wszystkiego jesteśmy pewniejsi, niż gdybyśmy to na własne oglądali oczy.

Część druga.

O m o d l i t w i e.

ROZDZIAŁ I.

O modlitwie w ogólności.

P. O czem się mówi w drugiej części Nauki chrześcijańskiej?

O. W drugiej części Nauki chrześcijańskiej mówi się o modlitwie w ogólności i o modlitwie Pańskiej w szczególności.

P. Co to jest modlitwa?

O. Modlitwa jest to wzniesienie myśli i serca ku Bogu w celu oddania Mu czci należnej, podziękowania Jemu za odebrane dobrodziejstwa, i uproszenia od Niego nowych łask i pomocy.

P. Iloraka jest modlitwa?

O. Modlitwa jest dwojaka, myślna i ustna. Modlitwa myślna jest wtedy, gdy się modlimy

myślą tylko; modlitwa ustna jest wtedy, gdy się modlimy słowami razem ze skupieniem myśli i z gorącością serca.

P. Jak jeszcze modlitwa daje się podzielić?

O. Modlitwa daje się jeszcze podzielić na prywatną i publiczną.

P. Kiedy modlitwa jest prywatną?

O. Modlitwa jest prywatną wtedy, gdy się kto modli prywatnie za siebie lub za drugih.

P. Kiedy modlitwa jest publiczną?

O. Modlitwa jest publiczną, gdy się modlą poświęceni słudzy Ołtarza w imieniu Kościoła i za zbawienie ludu wiernego. Może jednak modlitwa nazwać się publiczną i wtedy jeszcze, kiedy wierni modlą się razem i publicznie, jak na procesjach, podczas pielgrzymek, i w kościele.

P. Na czym się opiera nadzieja, że Bóg na prośby nasze udzieli nam potrzebnych łask i pomocy?

O. Nadzieja, że Bóg na prośby nasze udzieli nam potrzebnych łask i pomocy, opiera się na obietnicach samegoż Pana Boga wszechmocnego, miłościwego i wiernego; oraz na zasługach Jezusa Chrystusa.

P. W czyje imię powinniśmy prosić Pana Boga o łaski nam potrzebne?

O. O łaski nam potrzebne powinniśmy prosić w imię Jezusa Chrystusa, jak sam On nas tego nauczył i jak to czyni Kościół święty,

który modlitwy swoje kończy zawsze temi słowy: *Przez Pana naszego Jezusa Chrystusa.*

P. Dlaczego powinniśmy prosić Pana Boga o łaski w imię Jezusa Chrystusa?

O. Powinniśmy prosić Pana Boga o łaski w imię Jezusa Chrystusa dlatego, że On jest pośrednikiem naszym, i że tylko przez Niego jednego mamy przystęp do Bożego tronu.

P. Jeśli modlitwa posiada taką moc, to dlaczego modlitwy nasze tak często pozostają bez skutku?

O. Modlitwy nasze tak często pozostają bez skutku dlatego, że albo prosimy o to, co się sprzeciwia zbawieniu duszy naszej, albo źle prosimy.

P. O co przedewszystkiem mamy prosić Pana Boga?

O. Przedewszystkiem mamy prosić Pana Boga o pomnożenie chwały Jego, tudzież o zbawienie duszy naszej i o środki potrzebne do tego.

P. Czy wolno jest prosić Pana Boga o rzeczy także doczesne?

O. Wolno jest prosić Pana Boga o rzeczy także doczesne, zawsze jednak pod warunkiem, jeśli się to zgadza z wolą Jego świętą i nie sprzeciwia się zbawieniu naszemu.

P. Skoro Bóg wie, czego potrzebujemy, to dlaczego mamy prosić Go o to?

O. Chociaż Bóg wie, czego potrzebujemy, chce jednak, abyśmy Go o to prosili dla okazania, że uznajemy Go za dawcę wszelkie-

go dobra, i że pragniemy zasłużyć na Jego łaskę i względy.

P. Jaki jest pierwszy i najlepszy warunek do tego, aby modlitwy nasze były skuteczne?

O. Pierwszym i najlepszym warunkiem do tego, aby modlitwy nasze były skuteczne, jest być w łasce Bożej, lub, nie będąc w niej, pragnąć ją odzyskać.

P. Czego potrzeba jeszcze do dobrej modlitwy?

O. Do dobrej modlitwy potrzeba jeszcze szczególnie: skupienia ducha, pokory, ufności, wytrwałości i poddania się woli Bożej.

P. Co znaczy modlić się ze skupieniem ducha?

O. Modlić się ze skupieniem ducha znaczy: pamiętać na to, że rozmawiamy z Panem Bogiem, i że przeto należy się modlić z głęboką czcią i pobożnością, unikając, o ile można, roztargnienia czyli wszelkiej myśli postronnej, nie należącej do modlitwy.

P. Czy roztargnienia zmniejszają zasługę modlitwy?

O. Tak jest, jeśli my sami dajemy powód do nich, lub nie staramy się usuwać ich. Skoro jednak czynimy wszystko, co możemy, dla utrzymania skupienia ducha, natenczas roztargnienia nie tylko nie zmniejszają zasługi modlitwy, ale mogą ją nawet powiększyć.

P. Co czynić należy, aby się modlić ze skupieniem ducha?

O. Aby się modlić ze skupieniem ducha, należy przed modlitwą usunąć to wszystko, co może nas rozpraszać, a w czasie modlitwy pamiętać na obecność Pana Boga, który patrzy na nas i słucha nas.

P. Co znaczy: modlić się z pokorą?

O. Modlić się z pokorą znaczy: szczerze uznawać naszą niegodność, słabość i nędzę, i przytem zachować odpowiednią postawę ciała.

P. Co znaczy: modlić się z ufnością?

O. Modlić się z ufnością znaczy: mieć niezachwianą nadzieję, że Pan Bóg wysłucha nas, skoro to będzie z chwałą Jego i z prawdziwym dobrem naszym.

P. Co znaczy modlić się z wytrwałością?

O. Modlić się z wytrwałością znaczy: nie ustawać w modlitwie, jeżeli Bóg nie wysłuchuje nas natychmiast, lecz tem goręcej się modlić.

P. Co znaczy: modlić się z poddaniem się woli Bożej?

O. Modlić się z poddaniem się woli Bożej znaczy: zdawać się całkowicie na wolę Bożą nawet i wtedy, kiedy Bóg nie wysłuchuje nas, pamiętając o tem, że Pan Bóg wie lepiej od nas, czego nam potrzeba do zbawienia.

P. Czy Pan Bóg wysłuchuje nas zawsze, ilekroć modlimy się dobrze?

O. Tak jest; Pan Bóg wysłuchuje nas zawsze, ilekroć modlimy się dobrze, chociaż często czyni to nie tak, jak my sobie tego ży-

czymy, lecz w sposób, jaki On uznaje dla nas za lepszy.

P. Jakie skutki sprawia w nas modlitwa?

O. Modlitwa ćwiczy nas w uznawaniu we wszystkim zależności naszej od Boga, najwyższego naszego Pana; podnosi myśli nasze ku rzeczom niebieskim; pomaga do postępu w cnotach; jedna nam miłosierdzie Boże; uzbraja przeciw pokusom; cieszy w utrapieniach; wspiera w potrzebach; i wreszcie wyjednywa nam łaskę wytrwania w dobrem aż do śmierci.

P. Kiedy przedewszystkiem modlić się należy?

O. Przedewszystkiem modlić się należy w niebezpieczeństwach, w pokusach i w godzinę śmierci; ale i po za tem trzeba się modlić jaknajczęściej, zwłaszcza rano, wieczorem, i w ciągu dnia przy rozpoczęciu każdej ważniejszej sprawy lub czynności.

P. Za kogo mamy się modlić?

O. Mamy się modlić za wszystkich; więc za siebie samych, za naszych rodziców, krewnych, przełożonych, dobrodziejów, przyjaciół i nieprzyjaciół, za nawrócenie grzeszników, za tych, którzy nie należą do Kościoła świętego katolickiego, a także za dusze w czyście cierpiące.

ROZDZIAŁ II.

O modlitwie Pańskiej.

§ 1. O modlitwie Pańskiej w ogólności.

P. Która modlitwa ustna jest najprzedniejsza?

O. Najprzedniejsza modlitwa ustna jest ta, której nauczył nas sam Jezus Chrystus, to jest *Ojcze nasz*.

P. Dlaczego modlitwa *Ojcze nasz* jest najprzedniejsza?

O. Modlitwa *Ojcze nasz* jest najprzedniejsza dlatego że ją ułożył i nas jej nauczył sam Jezus Chrystus; że krótko i jasno wyraża to wszystko, czego od Pana Boga spodziewać się mamy; i że jest prawidłem i wzorem dla wszystkich innych modlitw.

P. Czy modlitwa *Ojcze nasz* jest razem modlitwą najskuteczniejszą?

O. Modlitwa *Ojcze nasz* jest razem modlitwą najskuteczniejszą; będąc bowiem ułożoną przez samego Syna Bożego, przez to samo najbardziej podoba się Bogu.

P. Dlaczego modlitwa *Ojcze nasz* zowie się modlitwą Pańską?

O. Modlitwa *Ojcze nasz* zowie się modlitwą Pańską dlatego, że nauczył nas jej sam Pan nasz Jezus Chrystus własnymi usty.

P. Z ilu próśb składa się modlitwa Pańska?

O. Modlitwa Pańska składa się z siedmiu próśb, poprzedzonych krótkim wezwaniem Pana Boga.

P. Odmów modlitwę Pańską.

O. Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech.

1. Święć się imię Twoje.

2. Przyjdź królestwo Twoje.

3. Bądź wola Twoja jako w niebie, tak i na ziemi.

4. Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj.

5. I odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom.

6. I nie wódź nas na pokuszenie.

7. Ale nas zbaw odezłego. Amen.

P. Dlaczego, wzywając Pana Boga na początku modlitwy Pańskiej, zwiemy Go *Ojcem naszym*?

O. Na początku modlitwy Pańskiej zwiemy Pana Boga *Ojcem naszym* dlatego, aby, będąc synami Jego, obudzić w sobie ufność w nieskończoną dobroć Jego.

P. Dlaczego nazywamy siebie synami Bożymi?

O. Nazywamy siebie i jesteśmy synami Bożymi, ponieważ Pan Bóg stworzył nas na obraz i podobieństwo swoje; zachowuje nas i rządzi nami Opatrznością swoją; i prócz tego ze szczególnej dobroci swojej na Chrzcie świętym przybrał nas za braci Jezusa Chrystusa i za współdziedziców wiecznej chwały Jego.

P. Dlaczego mówisz *Ojcze nasz*, a nie *Ojcze mój*?

O. Mówię *Ojcze nasz* a nie *Ojcze mój* dlatego, że wszyscy jesteśmy zarówno dziećmi Pana Boga i że przeto wszyscy mamy uważać siebie za braci, kochać się nawzajem, i modlić się jedni za drugich.

P. Ponieważ Pan Bóg jest wszędzie, to dlaczego mówimy: *Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech*?

O. Tak, Pan Bóg jest wszędzie, ale mówimy *Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech* dlatego, by podnieść serca nasze ku niebu, gdzie Bóg objawia się w chwale synom swoim.

§ 2. O pierwszej prośbie.

P. O co prosimy w pierwszej prośbie modlitwy Pańskiej: *Święć się imię Twoje*?

O. W prośbie *Święć się imię Twoje* prosimy, aby wszyscy ludzie a szczególnie my sami Pana Boga znali, kochali i Jemu służyli.

P. Co rozumiemy przez to, gdy prosimy Pana Boga, aby Go wszyscy ludzie znali, kochali i Jemu służyli?

O. Rozumiemy przez to i prosimy, aby niewierni przyszli do poznania Boga prawdziwego; heretycy uznali swe błędy; odszczepieńcy powrócili na łono Kościoła świętego katolickiego; grzesznicy się opamiętali; a sprawiedliwi wytrwali w dobrem aż do końca.

P. Dlaczego najpierw prosimy Pana Boga, by się święciło Imię Jego?

O. Najpierw prosimy Pana Boga, by się święciło Imię Jego, ponieważ chwała Boża powinna obchodzić nas więcej niż wszelkie dobro i korzyść nasza własna.

P. W jaki sposób możemy się przyczynić do chwały Bożej?

O. Możemy się przyczynić do chwały Bożej przez modlitwę, dobry przykład i odnośnienie do Pana Boga wszystkiego, cokolwiek myślimy, czujemy, lub robimy.

§ 3. O drugiej prośbie.

P. Co rozumiemy przez *królestwo Boże*?

O. Przez *królestwo Boże* rozumiemy potrójne królestwo duchowne, to jest: królestwo Boże w nas, czyli królestwo łaski; królestwo Boże na ziemi, czyli Kościół święty katolicki; i królestwo Boże w niebie, czyli wieczną chwałę w niebie.

P. O co prosimy słowy *Przyjdź królestwo Twoje* odnośnie do łaski?

O. Odnośnie do łaski prosimy, aby Pan Bóg królował w nas przez łaskę poświęcającą, przez którą podoba sobie mieszkać w nas jak król we własnym pałacu swoim; i aby, zachowując nas w jedności z Sobą przez wiarę, nadzieję i miłość, przez te cnoty królował nad naszym rozumem, sercem i wolą.

P. O co prosimy słowy *Przyjdź królestwo Twoje* odnośnie do Kościoła św.?

O. Odnośnie do Kościoła św. prosimy, aby się on krzewił i wzrastał po całym świecie dla zbawienia ludzi.

P. O co prosimy słowy *Przyjdź królestwo Twoje* odnośnie do chwały wiecznej?

O. Odnośnie do chwały wiecznej prosimy, abyśmy, jako stworzeni dla niej, dostąpili jej kiedyś i przez nią szczęśliwymi zostali na wieki.

§ 4. O trzeciej prośbie.

P. O co prosimy w trzeciej prośbie: *Bądź wola Twoja jako w niebie tak i na ziemi*?

O. W trzeciej prośbie: *Bądź wola Twoja jako w niebie tak i na ziemi* prosimy o łaskę wypełniania we wszystkim woli Pana Boga przez posłuszeństwo świętym przykazaniom Jego z taką ochotą, z jaką słuchają Go Aniołowie i Święci w niebie. Nadto błagamy Boga o łaskę stosowania się do natchnień Jego i poddawania się woli Jego w nieszczęściu, ilekroć ześle je na nas.

P. Czy trzeba pełnić wolę Bożą?

O. Jak każdy ma się starać o zbawienie wieczne, tak również każdy ma pełnić wolę Bożą, albowiem Pan Jezus powiedział wyraźnie, że ten tylko wnijdzie do królestwa Bożego, kto będzie pełnił wolę Ojca Jego.

P. W jaki sposób możemy poznać wolę Bożą?

O. Możemy poznać wolę Bożą głównie przez Kościół święty i przez przełożonych naszych duchownych, których Bóg daje nam za przewodników w drodze do zbawienia. Możemy też dowiedzieć się o tej najświętszej woli z Bożych natchnień i z samychże okoliczności, w jakich Bóg nas stawia.

P. Czy powinniśmy poddawać się woli Bożej tak w szczęściu jak i w nieszczęściu?

O. Tak w szczęściu jak i w nieszczęściu powinniśmy się poddawać woli Pana Boga, który we wszystkim, co zrządza lub dopuszcza na nas, ma na celu dobro nasze.

§ 5. O c z w a r t e j p r o ś b i e.

P. O co prosimy w czwartej prośbie: *Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj?*

O. W czwartej prośbie: *Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj* prosimy Pana Boga o to, co jest niezbędnem dla zaspokojenia codziennych naszych potrzeb duszy i ciała.

P. O co prosimy Pana Boga dla duszy naszej?

O. Dla duszy naszej prosimy Pana Boga o utrzymywanie w nas życia duchownego, czyli błagamy Go, by udzielał nam łaski swojej, której ciągle potrzebujemy.

P. Czem się żywi dusza nasza?

O. Dusza nasza żywi się głównie słowem Bożem i Najświętszym Sakramentem.

P. O co prosimy Pana Boga dla naszego ciała?

O. Dla naszego ciała prosimy o to, co jest niezbędnem do utrzymania życia doczesnego.

P. Dlaczego mówimy: *Chleba* naszego *powszedniego* *daj nam dzisiaj*, a nie *Chleba* *daj nam-dzisiaj*.

O. Mówimy: *chleba* naszego *daj nam dzisiaj*, abyśmy nie pożądali własności cudzej, lecz tylko prosili Pana Boga, by nam pomagał w zarobkach słusznym i godziwym; i dobywali sobie żywności własną naszą pracą, bez kradzieży i oszukaństwa.

P. Dlaczego mówimy: *Daj nam*, a nie: *daj mnie* *chleba*?

O. Mówimy, *daj nam*, a nie: *daj mnie chleba*, abyśmy pamiętali, że pokarmów dostarcza nam Pan Bóg, i że jeśli daje je nam w obfitości, czyni to w tym celu, abyśmy z tego, co nam zbywa, udzielali biednym.

P. Dlaczego dodajemy: *powszedniego*?

O. Dodajemy *powszedniego* dla okazania, że nie mamy pragnąć zbytku w pokarmach i w dobrach ziemskich, lecz tylko tego, co jest niezbędnem do utrzymania życia.

P. A co znaczy jeszcze słowo: *dzisiaj* w tej czwartej prośbie?

O. Słowo *dzisiaj* znaczy, iż nie powinniśmy się troszczyć zbyt wiele o przyszłość, lecz prosić o to, czego na razie potrzebujemy.

§ 6. O piątej prośbie.

P. O co prosimy w piątej prośbie: *I odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom?*

O. W piątej prośbie: *I odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom*, prosimy Pana Boga, by nam przebaczył grzechy nasze, jako i my przebaczamy tym, którzy nas obrazili.

P. Dlaczego grzech zowie się winą?

O. Grzech zowie się winą dlatego, że winniśmy zadosyć uczynić zań Panu Bogu w tem życiu lub w przyszłym.

P. Kto nie przebacza bliźniemu swemu, czy może się spodziewać, że Bóg przebaczy jemu samemu?

O. Kto nie przebacza bliźniemu swemu, nie ma prawa spodziewać się, aby Bóg przebaczył jemu samemu; owszem prosząc Pana Boga, by przebaczył jemu, jak on przebacza bliźniemu swemu, tem samem wydaje na siebie wyrok potępienia.

§ 7. O szóstej prośbie.

P. O co prosimy w szóstej prośbie: *I nie wódź nas na pokuszenie?*

O. W szóstej prośbie: *I nie wwódź nas na pokuszenie*, prosimy Pana Boga, by nas wybawił od pokus, czy to zachowując od nich, czy też udzielając nam łaski do pokonania ich.

P. Co to są pokusy?

O. Pokusy są to podniety do złego, pochodzące od szatana, złych ludzi i własnych naszych namiętności:

P. Czy grzechem jest doznawać pokus?

O. Nie; doznawać pokus nie jest grzechem, ale grzechem jest zezwalać na nie, lub dobrowolnie narażać się na niebezpieczeństwo przyzwolenia im.

P. Dlaczego Bóg dopuszcza na nas pokusy?

O. Bóg dopuszcza na nas pokusy, aby doświadczyć wierności naszej, utwierdzić nas w cnocie, i przyczynić nam zasług.

P. Co czynić należy, by uniknąć pokus?

O. By uniknąć pokus, należy stronić od niebezpiecznych okazji, strzedz zmysłów, przystępować często do sakramentów świętych, i ćwiczyć się w modlitwie.

§ 8. O siódmej prośbie.

P. O co prosimy w siódmej prośbie: *Ale nas zbaw ode złego*?

O. W siódmej prośbie: *Ale nas zbaw ode złego* prosimy Pana Boga, aby nas wybawił od nieszczęść przeszłych, przyszłych i obecnych, a szczególnie od największego nieszczę-

ścia, jakim jest grzech, i od potępienia wiecznego, które jest karą za grzech.

P. Dlaczego mówimy: *Zbaw nas ode złego*, a nie: *od wszelkiego złego*.

O. Mówiąc: *Zbaw nas ode złego*, a nie *od wszelkiego złego*, wyrażamy przez to, że nie pragniemy być wolnymi od wszelkich bied i nieszczęść tego życia, lecz tylko od takich, któreby szkodziły duszy naszej: czyli prosimy Pana Boga o wybawienie nas w ogóle od tego złego, które On sam za takie dla nas uznaje.

P. Czy nie wolno prosić o wybawienie nas od jakiegoś złego w szczególności, na przykład od choroby?

O. Owszem, wolno jest prosić o wybawienie nas od jakiegoś złego w szczególności, z tym jednak warunkiem, byśmy gotowi byli znieść je cierpliwie, skoro taka będzie wola Boża.

P. Do czego służą utrapienia, jakie Bóg zsyla na nas?

O. Utrapienia, jakie Bóg zsyla na nas, służą do odpokutowania za grzechy nasze, do ćwiczenia się w cnotach, a nadewszystko do wstępowania w ślady naszego wodza Jezusa Chrystusa, który słusznie wymaga od nas, abyśmy podobnymi Mu byli w cierpieniu, jeżeli chcemy uczestniczyć w chwale Jego.

P. Co znaczy słowo *Amen* na końcu *Ojcze nasz*?

O. Słowo *Amen* na końcu *Ojcze nasz*

znaczy: Niech się tak stanie, tego pragnę, o to Pana Boga proszę i tego się spodziewam.

P. Czy dla otrzymania tych łask, o które prosimy w modlitwie Pańskiej, wystarcza odmawiać ją byle jak?

O. Dla otrzymania tych łask, o które prosimy w modlitwie Pańskiej, należy odmawiać ją powoli, z uwagą i pobożnością.

P. Kiedy należy odmawiać *Ojcze nasz*?

O. *Ojcze nasz* należy odmawiać codzień, bo codzień potrzebujemy pomocy Bożej.

ROZDZIAŁ III.

O pozdrowieniu Anielskiem.

P. Jaką modlitwę zwykliśmy odmawiać zaraz po modlitwie Pańskiej?

O. Po modlitwie Pańskiej zwykliśmy odmawiać zaraz pozdrowienie Anielskie, czyli *Zdrowaś Marya*, uciekając się do przyczyny Najświętszej Maryi Panny.

P. Dlaczego *Zdrowaś Marya* nazywa się pozdrowieniem Anielskiem?

O. *Zdrowaś Marya* nazywa się pozdrowieniem Anielskiem, ponieważ rozpoczyna się od słów, które Archanioł Gabriel pozdrowił Maryę Pannę.

P. Z czyich słów składa się pozdrowienie Anielskie?

O. Pozdrowienie Anielskie składa się ze słów Archaniola Gabryela, św. Elżbiety i Kościola świętego.

P. Które są słowa Archaniola Gabryela?

O. Słowa Archaniola Gabryela są te: „Zdrowaś Marya, łaski pełna, Pan z Tobą błogosławionaś Ty między niewiastami“.

P. Kiedy to Archanioł Gabryel wyrzekł te słowa do Maryi?

O. Archanioł Gabryel wyrzekł te słowa do Maryi, kiedy w imieniu Boga zwiastował Jej tajemnicę wcielenia Syna Bożego, które miało się dokonać w przeczystym Jej łonie.

P. Co pragniemy wyrazić, pozdrawiając Najświętszą Pannę słowami Archaniola?

O. Pozdrawiając Najświętszą Pannę słowami Archaniola, pragniemy wyrazić radość naszą z powodu szczególnych łask i przywilejów, jakimi obdarzył Ją Bóg nad wszystkie inne stworzenia.

P. Które są słowa Św. Elżbiety?

O. Słowa Św. Elżbiety są te: „Błogosławionaś Ty między niewiastami i błogosławion owoc żywota Twego“.

P. Kiedy Św. Elżbieta wypowiedziała te słowa?

O. Święta Elżbieta wypowiedziała te słowa z natchnienia Bożego na trzy miesiące przed wydaniem na świat świętego Jana Chrzciciela, kiedy odwiedziła ją Najświętsza Panna, nosząca już w swem łonie Syna Bożego.

P. Co wyrażamy: powtarzając słowa Św. Elżbiety?

O. Powtarzając słowa Św. Elżbiety, wyrażamy Najświętszej Pannie Maryi radość naszą, że została Matką Boga, a razem wysławiamy Boga i dziękujemy Mu, że przez Maryę dał nam Jezusa Chrystusa.

P. Czyje są ostatnie słowa pozdrowienia Anielskiego?

O. Ostatnie słowa pozdrowienia Anielskiego dodał Kościół święty.

P. O co prosimy Najświętszą Pannę ostatnimi słowy pozdrowienia Anielskiego?

O. Ostatnimi słowy pozdrowienia Anielskiego prosimy Najświętszą Pannę o opiekę nad nami w ciągu życia, a szczególnie w godzinę śmierci, kiedy najbardziej potrzebować jej będziemy.

P. Dlaczego po *Ojcze nasz* odmawiamy zaraz *Zdrowaś Marya* a nie inną jaką modlitwę.

O. Po *Ojcze nasz* odmawiamy zaraz *Zdrowaś Marya*, ponieważ Najświętsza Panna jest najmożliwszą orędowniczką naszą przed Jezusem Chrystusem: stąd też po odmówieniu modlitwy, której nauczył nas Jezus Chrystus, zwracamy się do Maryi, aby wyjednała nam u Boga te łaski, o któreśmy Go prosili.

P. Dlaczego Najświętsza Panna jest tak można?

O. Najświętsza Panna jest tak można dlatego, że jest Matką Boga, i że przeto być

nie może, aby nie była wysłuchaną przez Niego.

P. Co utrzymują Święci o nabożeństwie do Maryi?

O. Święci o nabożeństwie tem utrzymują, że Najświętsza Marya Panna prawdziwych czci-
cieli swoich kocha i ochrania jak najczulsza
matka; i że przy pomocy Jej są oni pewni zna-
leżenia Jezusa i dostąpienia wiecznego zba-
wienia.

P. Jakie jest nabożeństwo do Maryi, któ-
re Kościół zaleca nam w sposób szczególny?

O. Nabożeństwo do Maryi, które Kościół
zaleca nam w sposób szczególny, jest odma-
wianie Różańca świętego.

ROZDZIAŁ IV.

O wzywaniu Świętych.

P. Czy rzecz jest dobra i pożyteczna
uciekać się do przyczyny Świętych?

O. Rzecz jest wielce pożyteczna uciekać
się do przyczyny Świętych, i każdy chrześcianin
winien to czynić. Szczególniej modlić się ma-
my do naszych Aniołów Stróżów, do św. Jó-
zefa, który jest patronem Kościoła, do Świę-
tych Apostolów, do Świętych, których nosimy
imiona, i wreszcie do Świętych patronów na-
szego kraju, dyecezyi i parafii.

P. Czem się różni modlitwa do Boga od
modlitwy do Świętych?

O. Modlitwa do Boga tem się różni od modlitwy do Świętych, że Pana Boga prosimy jako dawcę wszystkich łask, by nam udzielił swych darów i zachował od złego; a do Świętych zwracamy się jako do orędowników naszych przed Bogiem, by się do Niego wstawiali za nami.

P. Cóż więc rozumiemy, gdy temu lub innemu Świętemu przypisujemy otrzymanie jakiejś szczególnej łaski?

O. Rozumiemy przez to, że Święty wyjednał nam tę łaskę u Pana Boga.

Część Trzecia.

O przykazaniach Boskich i Kościelnych.

ROZDZIAŁ I.

O przykazaniach Boskich w ogólności.

P. O czem się mówi w trzeciej części Nauki chrześcijańskiej?

O. W trzeciej części Nauki chrześcijańskiej mówi się o przykazaniach Boskich i kościelnych.

P. Ile jest przykazań Boskich?

O. Przykazań Boskich jest dziesięć.

Jam jest Pan Bóg twój, którym cię wywiódł z ziemi Egipskiej, z domu niewoli.

1. Nie będziesz miał bogów cudzych przedemną.

2. Nie będziesz brał Imienia Pana Boga twego nadaremno.

3. Pamiętaj abyś dzień święty święcił.

4. Czcij ojca twego i matkę twoją.

5. Nie zabijaj.

6. Nie cudzołóż.

7. Nie kradnij.

8. Nie mów przeciw bliźniemu twemu fałszywego świadectwa.

9. Nie pożądaj żony bliźniego twego.

10. Ani domu, ani roli, ani sługi, ani służebnicy, ani wolu, ani osła, ani żadnej rzeczy, która jego jest.

Będziesz miłował Pana Boga twego, ze wszystkiego serca twego, ze wszystkiej myśli twojej, ze wszystkiej duszy twojej i ze wszystkich sił twoich; a bliźniego twego jako siebie samego.

P. Dlaczego przykazania te nazywają się Boskimi?

O. Przykazania te nazywają się Boskimi, ponieważ sam Bóg wyryl je na duszy każdego człowieka; a prócz tego w starym zakonie wyryl je na dwóch tablicach kamiennych i ogłosił na górze Synaj, a w nowym zakonie potwierdził je Jezus Chrystus.

P. Które są przykazania pierwszej tablicy?

O. Przykazania pierwszej tablicy, są trzy pierwsze, które odnoszą się wprost do Pana Boga i do obowiązków, jakie mamy względem Niego.

P. Które są przykazania tablicy drugiej?

O. Przykazania tablicy drugiej są reszta

siedm, które odnoszą się do bliźniego naszego i do obowiązków, jakie mamy względem niego.

P. Czy powinniśmy zachowywać przykazania Boskie?

O. Tak jest; powinniśmy wszyscy zachowywać przykazania Boskie, bo wszyscy jesteśmy obowiązani żyć tak, jak tego wymaga Bóg, który nas stworzył; i dość jest zawinąć ciężko przeciwko jednemu z nich, aby zasłużyć na piekło.

P. Czy przykazania te zachować możemy?

O. Nie ulega wątpliwości, że przykazania Boskie zachować możemy, albowiem Bóg nie nakazuje nam nic niepodobnego; i przytem do spełnienia ich pomaga łaską swoją, której chętnie udziela każdemu, kto szczerze o nią prosi.

P. Co wogóle zawiera w sobie każde przykazanie?

O. Wogóle każde przykazanie zawiera w sobie dwie części, z których jedna coś nakazuje, a druga czegoś zabrania.

ROZDZIAŁ II.

O przykazaniach odnoszących się do Boga.

§ 1. O pierwszym przykazaniu.

P. Dlaczego we wstępie do przykazań Boskich mówi się: *Jam jest Pan Bóg twój?*

O. We wstępie do przykazań Boskich mówi się: *Jam jest Pan Bóg twój* dla pouczenia nas, że Pan Bóg, będąc naszym Stwórcą i Panem, ma prawo rozkazywać nam, co Mu się podoba; my zaś, jako stworzenia Jego, mamy Go słuchać.

P. Co nam nakazuje Bóg słowy pierwszego przykazania: *Nie będziesz miał bogów cudzych przedemną?*

O. Słowy pierwszego przykazania: *Nie będziesz miał bogów cudzych przedemną* nakazuje nam Bóg, abyśmy Go uznawali, czcili, kochali i Jemu jednemu służyli, jako najwyższemu Panu naszemu.

P. W jaki sposób pełnimy to pierwsze przykazanie?

O. Pierwsze to przykazanie pełnimy przez oddawanie Panu Bogu czci wewnętrznej i zewnętrznej.

P. Kiedy jest cześć wewnętrzna?

O. Cześć wewnętrzna jest wtedy, kiedy czcimy Pana Boga samemi tylko władzami duszy, czyli umysłem i wolą.

P. Kiedy jest cześć zewnętrzna?

O. Cześć zewnętrzna jest wtedy, kiedy czcimy Pana Boga za pomocą aktów zewnętrznych lub przedmiotów zmysłowych.

P. Czy nie wystarcza czcić Pana Boga tylko wewnętrznie?

O. Nie; nie wystarcza czcić Pana Boga tylko wewnętrznie, lecz potrzeba czcić Go także zewnętrznie, czyli duszą i ciałem, gdyż On

jest Stwórcą i Panem najwyższym tak ciała jak i duszy.

P. Czy cześć zewnętrzna może się ostać bez czci wewnętrznej?

O. Nie; cześć zewnętrzna nie może żadną miarą ostać się bez czci wewnętrznej, gdyż sama przez się byłaby pozbawiona życia, zasługi i siły, jak ciało bez duszy.

P. Czego zabrania nam pierwsze przykazanie?

O. Pierwsze przykazanie zabrania nam bałwochwalstwa, zabobonów, świętokradztwa, herezyi, i wszelkiego innego grzechu przeciwko czci Bożej.

P. Co to jest bałwochwalstwo?

O. Bałwochwalstwo jest to oddawanie stworzeniom lub dziełu rąk ludzkich, jak np. człowiekowi jakiemu, posagowi, obrazowi i t. d., najwyższej czci, jaka się należy jednemu tylko Panu Bogu.

P. Jakimi słowy podług Pisma świętego zabrania Bóg bałwochwalstwa?

O. Podług Pisma świętego zabrania Bóg bałwochwalstwa temi słowy: *Nie uczynisz sobie rzeźby, ani żadnego podobieństwa, które jest na niebie w górze, ani na ziemi nisko; nie będziesz im się kłaniał, ani służył im.*

P. Czy temi słowy zabrania Bóg wszelkich obrazów?

O. Bynajmniej; temi słowy zabrania Bóg rzeźb i obrazów, które przedstawiały bogów fałszywych, jakie czynili sobie bałwochwalcy, aby

im się kłaniać, i oddawać im cześć Boską. Dowodem tego są dwie figury cherubinów nad skrzynią przymierza i wąż miedziany na puszczy, które sprawił był Mojżesz na rozkaz samego Boga.

P. Co to jest zabobon?

O. Zabobon jest to nabożeństwo lub praktyka religijna, przeciwna nauce i zwyczajom Kościoła; a także przypisywanie pewnym czynnościom i rzeczom siły nadprzyrodzonej, której nie mają.

P. Co to jest świętokradztwo?

O. Świętokradztwo jest to znieważanie miejsca, osoby lub rzeczy poświęconej Panu Bogu i przeznaczonej ku czci Jego.

P. Co to jest herezja?

O. Herezja, albo kacerstwo, jest to świadome, dobrowolne i uporczywe zaprzeczanie jakiejś prawdy wiary.

P. Czego jeszcze zabrania pierwsze przykazanie?

O. Pierwsze przykazanie zabrania jeszcze wszelkiego stosunku ze złym duchem i należenia do sekt przeciwchrześcijańskich.

P. Czy ciężkoby grzeszył, ktoby się uciekał do złego ducha, albo wzywał go?

O. Ktoby się uciekał do złego ducha, lub wzywał go, popelniałby grzech straszny, gdyż szatan jest najzaciętszym wrogiem Boga i człowieka.

P. Czy wolno zapytywać stoly, tak zwane mówiące lub piszące, albo wyzywać w jaki-

bądź sposób dusze zmarłych za pomocą spirytyzmu?

O. Wszelkie praktyki spirytyzmu są niegodziwe, bo zabobonne, a często niewolne od wpływu szatana, i dlatego też słusznie od Kościoła wzbronione.

P. Czy pierwsze przykazanie zabrania czcić i wzywać Aniołów i Świętych?

O. Bynajmniej; pierwsze przykazanie nie zabrania czcić i wzywać Aniołów i Świętych; owszem powinniśmy to czynić. jest bowiem rzeczą dobrą, pożyteczną i od Kościoła mocno zaleconą, gdyż Aniołowie i Święci są przyjaciółmi Boga i za nami wstawiają się do Niego.

P. Dlaczego uciekamy się także do pośrednictwa Maryi i Świętych, skoro sam tylko Pan Jezus jest naszym pośrednikiem przed Bogiem?

O. Pan Jezus jest pośrednikiem naszym przed Bogiem w tem znaczeniu, iż będąc prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem, On jeden mocą swych zasług pojednał nas z Bogiem i wyjednywa nam u Niego wszystkie łaski. Najświętsza Panna zaś i Święci na mocy zasług Pana Jezusa i dla miłości, jaka łączy ich z Panem Bogiem i z nami, przyczyną swoją pomagają nam do otrzymania łask, o które prosimy. I to jest jedno z największych dobrodziejstw Świętych obcowania.

P. Czy możemy czcić także obrazy Pana Jezusa i „Świętych?

O. Tak jest, możemy i powinniśmy czcić także obrazy Pana Jezusa i Świętych, ponieważ cześć oddawana obrazom ich odnosi się do nich samych.

P. A czy należy czcić relikwie Świętych?

O. Tak jest; należy czcić relikwie Świętych, ponieważ ciała ich były żywymi członkami Jezusa Chrystusa i kościołami Ducha Świętego i mają kiedyś zmartwychwstać w chwale na życie wieczne.

P. Czem się różni cześć oddawana Panu Bogu od czci Świętych?

O. Cześć oddawana Panu Bogu tem się różni od czci Świętych, że Pana Boga czcimy dla nieskończonego Majestatu Jego, Świętych zaś jako Jego sługi i przyjaciół, a naszych orędowników u tronu Jego. Cześć oddawaną Panu Bogu Kościół święty z greckiego nazywa *latria*, to jest *adoracją*, cześć Świętych *dulia*, to jest *czcią sług Bożych*, a cześć oddawaną Najświętszej Pannie Maryi jako Matce Bożej *hyperdulia*, to jest *czcią szczególną*.

§ 2. O drugim przykazaniu.

P. Czego zabrania nam drugie przykazanie: *Nie będziesz brał imienia Pana Boga twego nadaremno?*

O. Drugie przykazanie: *Nie będziesz brał imienia Pana Boga twego nadaremno*, zabrania nam: 1) wymawiać imię Boże bez uszanowania; 2) bluźnić przeciwko Panu Bogu,

Najświętszej Pannie i Świętym; 3) krzywoprzysięgać czyli przysięgać fałszywie, a także przysięgać bez potrzeby lub w inny jaki sposób niedozwolony.

P. Co znaczy wymawiać imię Boże bez uszanowania?

O. Wymawiać imię Boże bez uszanowania znaczy: najświętsze imię Pana Boga i wszystko inne, co w sposób szczególny odnosi się do Niego, jak imiona Jezusa, Maryi i Świętych, wymawiać w gniewie, w żartach, i wogóle lekomyślnie.

P. Co to jest bluźnierstwo?

O. Bluźnierstwo jest to grzech straszny, który się popełnia przez znieważanie słowem lub czynem Pana Boga, Najświętszej Maryi Panny, Świętych, i rzeczy poświęconych Panu Bogu.

P. Czy bluźnić a złorzeczyć jest to samo?

O. Bluźnić jest to łżyć i przeklinać Pana Boga, Najświętszą Pannę lub Świętych; a złorzeczyć jest to przeklinać samego siebie lub bliźnich.

P. Co to jest przysięga?

O. Przysięga jest to wzywanie Pana Boga na świadka prawdziwości tego, co się mówi lub obiecuje.

P. Czy nigdy nie godzi się przysięgać?

O. Owszem, godzi się przysięgać i jest nawet rzeczą chwalebną, ale wtedy tylko, kiedy wymaga tego ważna potrzeba i kiedy się

przysięga zgodnie z prawdą, sądem i sprawiedliwością.

P. Kiedy przysięga sprzeciwia się prawdzie?

O. Przysięga sprzeciwia się prawdzie i jest krzywoprzysięstwem, kiedy kto pod przysięgą wydaje za prawdę to, o czym wie napewno lub sądzi, że jest fałszem; a także kiedy pod przysięgą obiecuje coś, czego dotrzymać nie myśli.

P. Kiedy się przysięga bez sądu?

O. Przysięga się bez sądu, gdy się przysięga nieroztropnie, nierozważnie, lub w rzeczy blahej.

P. Kiedy przysięga sprzeciwia się sprawiedliwości?

O. Przysięga sprzeciwia się sprawiedliwości, kiedy kto przysięga uczynić coś złego lub niegodziwego, jak np. zemścić się, ukraść i t. p.

P. Czy przysięga taka obowiązuje?

O. Przysięga taka, jako przeciwna prawu Bożemu i kościelnemu, nietylko że nie obowiązuje, ale zgrzeszyłby podwójnie, ktoby ją dotrzymał.

P. Jak grzeszy, kto krzywoprzysięga?

O. Kto krzywoprzysięga, grzeszy śmiertelnie, albowiem ciężko znieważa Pana Boga, który jest prawdą nieskończoną, biorąc Go na świadka fałszu.

P. Co nakazuje nam drugie przykazanie?

O. Drugie przykazanie nakazuje nam czcić święte Imię Boże i wiernie dotrzymywać przysięgi i ślubów.

P. Co to jest ślub?

O. Ślub jest to obietnica dana Panu Bogu spełnienia czegoś dobrego, możliwego i lepszego od tego, co mu jest przeciwnem, jak gdyby to nakazaniem było od samego Pana Boga.

P. Co czynić należy, jeśliby się okazało, że dotrzymanie ślubu w całości lub w części jest zbyt trudnem?

O. Można w takim razie prosić własnego Biskupa lub Papieża, stosownie do rodzaju ślubu, o zamianę jego na inny dobry uczynek, albo o zupełne zwolnienie od niego, czyli o dyspensę.

P. Czy grzeszy, kto łamie śluby?

O. Tak jest; kto łamie śluby, grzeszy; i dlatego nie powinniśmy czynić żadnych ślubów bez należytej rozwagi i wogóle bez zasięgnięcia rady spowiednika lub kogo innego roztropnego, aby się nie narażać na niebezpieczeństwo grzechu.

P. Czy można ślubować coś Matce Najświętszej lub Świętym?

O. Śluby czynią się jednemu tylko Panu Bogu; ale można ślubować coś Bogu ku uczczeniu N. Maryi Panny lub Świętych.

§ 3. O trzeciem przykazaniu.

P. Co nakazuje nam trzecie przykazanie:
Pamiętaj, abyś dzień święty święcił?

O. Trzecie przykazanie: *Pamiętaj, abyś dzień święty święcił*, nakazuje nam, abyśmy w dni święte czcili Pana Boga uczynkami pobożności chrześcijańskiej.

P. Który to dzień w tygodniu jest dniem świętym?

O. W starym zakonie dniem świętym w tygodniu była sobota, a w zakonie nowym jest nim niedziela.

P. Dlaczego w nowym zakonie zamiast soboty święci się niedziela?

O. W nowym zakonie zamiast soboty święci się niedziela, ponieważ w dniu tym Pan Jezus zmartwychwstał.

P. Co mianowicie nakazano nam jest w niedzielę?

O. W niedzielę nakazano nam jest słuchać pobożnie Mszy świętej.

P. Jakie są inne pobożne uczynki, którymi dobry katolik święci dzień niedzielny?

O. Każdy dobry katolik w dni niedzielne: 1) słucha kazania lub wykładu Nauki chrześcijańskiej i bywa na innych nabożeństwach publicznych; 2) często i z należytem przygotowaniem przystępuje do spowiedzi i do Komunii świętej; 3) ćwiczy się w modlitwie i w uczynkach miłości chrześcijańskiej względem bliźniego.

P. Czego zabrania nam trzecie przykazanie?

O. Trzecie przykazanie zabrania nam

wszelkich robót służebnych i takich, któreby przeszkadzały do służby Bożej.

P. Które to są roboty służebne?

O. Roboty służebne są to roboty ciężkie, w których więcej się trzudzi ciało, niż umysł i które właściwe są sługom, robotnikom i rzemieślnikom.

P. Jak grzeszy, kto w niedzielę pełni roboty służebne?

O. Kto pełni w niedzielę roboty służebne grzeszy śmiertelnie, i tylko krótkość czasu, poświęconego takim robotom, może wymówić od ciężkiej winy.

P. Czy żadnych robót służebnych nie wolno wykonywać w niedzielę?

O. Wolno wykonywać w niedzielę takie roboty służebne, które konieczne są do utrzymania życia lub do służby Bożej, a w ważnej potrzebie i inne także za pozwoleniem, o ile to być może, własnego proboszcza.

P. Dlaczego są zabronione w niedzielę roboty służebne?

O. Roboty służebne zabronione są w niedzielę dlatego, abyśmy mogli bez przeszkody oddawać się nabożeństwu, zajmować się sprawą zbawienia naszego, i wypocząć po trudach. Nie wylacza to jednak godziwej jakiej rozrywki lub zabawy.

P. Czego jeszcze przedewszystkiem unikać mamy w dni niedzielne?

O. W dni niedzielne mamy przedewszyst-

kiem unikać grzechu i tego wszystkiego, co do grzechu prowadzi, jako to: wszelkich zabaw i miejsc niebezpiecznych.

ROZDZIAŁ III.

O przykazaniach odnoszących się do bliźniego.

§ 1. O czwartym przykazaniu.

P. Co nakazuje nam czwarte przykazanie: *Czcij ojca twego i matkę swoją*?

O. Czwarte przykazanie: *Czcij ojca twego i matkę swoją*, nakazuje nam szanować rodziców naszych, słuchać ich we wszystkim, co nie jest grzechem, i wspierać ich w potrzebach ciała i duszy.

P. Czego zabrania nam czwarte przykazanie?

O. Czwarte przykazanie zabrania nam obrażać rodziców słowem, uczynkiem i w inny jakibądź sposób.

P. Pod imieniem ojca i matki kogo jeszcze obejmuje to przykazanie?

O. Pod imieniem ojca i matki przykazanie to obejmuje także wszystkich przełożonych, duchownych i świeckich, których przeto również słuchać i szanować mamy.

P. Kto rodzicom dał władzę rozkazywa-

nia dzieciom; a na dzieci włożył obowiązek słuchania rodziców?

O. Rodzicom dał władzę rozkazywania dzieciom, a na dzieci włożył obowiązek słuchania rodziców sam Bóg, który ustanowił i urządził rodzinę w tym celu, aby człowiek miał w niej pierwsze pomoce niezbędne do rozwoju sił duszy i ciała.

P. Jakie obowiązki mają rodzice względem swych dzieci?

O. Rodzice obowiązani są: kochać swe dzieci; żywić je i utrzymywać; dbać o ich wychowanie religijne i świeckie; przyświecać im dobrym przykładem; strzedz od grzechu i tego, co do grzechu prowadzi, karcić i prostować ich błędy; i pomagać im do obrania stanu, do jakiego ich Bóg powołuje.

P. Czy nie dał nam Bóg jakiego przykładu doskonałej rodziny?

O. Bóg dał nam przykład doskonałej rodziny w Rodzinie świętej, w której Pan Jezus był poddany Najświętszej Pannie i św. Józefowi przez lat trzydzieści, to jest do czasu, kiedy rozpoczął zlecony sobie od Ojca Przedwiecznego urząd opowiadania Ewangelii.

P. Czy pojedyncze rodziny, żyjąc oddzielnie, mogłyby zaradzić wszystkim potrzebom swoim materyalnym i moralnym?

O. Rodziny pojedyncze, żyjąc oddzielnie, nie mogłyby zaradzić wszystkim potrzebom swoim, i dlatego musiały się łączyć w społe-

czeństwa cywilne, czyli państwa, by pomagać sobie nawzajem do wspólnego dobra.

P. Co to jest społeczność cywilna czyli państwo?

O. Społeczność cywilna czyli państwo jest to połączenie się wielu rodzin pod jedną władzą naczelną ku wspólnej pracy około powszechnego dobra.

P. Skąd płynie władza, która rządzi społecznością cywilną?

O. Władza, która rządzi społecznością cywilną, płynie od samego Pana Boga, który ją ustanowił dla ogólnego dobra.

P. Czy trzeba szanować władzę świecką i być jej posłusznym?

O. Tak, trzeba szanować władzę świecką i być jej posłusznym; albowiem pochodzi ona od Boga i jest niezbędną dla wspólnego dobra.

P. Czy powinniśmy szanować wszystkie prawa, jakie stanowi władza świecka?

O. Tak; powinniśmy szanować wszystkie prawa, jakie stanowi władza świecka, byle się nie sprzeciwiały prawom Boskim, jak to nakazał nam słowem i przykładem sam Jezus Chrystus.

P. Prócz posłuszeństwa prawom wydawanym przez władzę świecką, jakie jeszcze obowiązki mają ci, którzy należą do społeczeństwa świeckiego?

O. Ci, którzy należą do społeczeństwa świeckiego prócz posłuszeństwa prawom władzy świeckiej, mają obowiązek żyć z sobą

w zgodzie i przyczyniać się, każdy wedle sił i możliwości, do tego, aby kwitła w niem cnota, pokój i porządek, i aby wszystko zmierzało do większego wspólnego dobra.

§ 2. O piątym przykazaniu.

P. Czego zabrania nam piąte przykazanie: *Nie zabijaj*?

O. Piąte przykazanie: *Nie zabijaj*, zabrania nam zabijać bliźniego, bić, ranić, lub inną jaką szkodę wyrządzać mu na ciełe, czy to przez siebie samych, czy przez drugich; jak również znieważać go słowy zelżywemi i życzyć mu złego. Temże przykazaniem zabrania nam Pan Bóg odbierać życie sobie samym, czyli *samobójstwa*.

P. Dlaczego grzechem jest ciężkim zabijać bliźniego?

O. Zabijać bliźniego jest grzechem ciężkim dlatego: że zabójca przywłaszcza sobie zuchwale prawo, jakie ma jeden tylko Bóg nad życiem każdego człowieka; znosi pomiędzy ludźmi bezpieczeństwo wspólnego pożycia; i pozbawia bliźniego największego dobra przyrodzonego, jakim jest życie.

P. Czy nigdy nie wolno zabijać bliźniego?

O. Wolno zabijać bliźniego w sprawiedliwej wojnie; z rozkazu zwierzchności prawowitej, skazującej kogoś na karę śmierci za jakąś

zbrodnię; i w końcu w słusznej i koniecznej obronie własnego życia przed napastnikiem.

P. Czy piątem przykazaniem zabrania Bóg szkodzić bliźniemu także i na duszy?

O. Tak; piątem przykazaniem zabrania Bóg szkodzić bliźniemu także i na duszy przez zgorszenie.

P. Co to jest zgorszenie?

O. Zgorszenie jest to słowo, uczynek, lub zaniedbanie, dające innym powód do grzeszenia.

P. Czy zgorszenie jest ciężkim grzechem.

O. Zgorszenie jest ciężkim grzechem, ponieważ godzi na zniweczenie największego dzieła Bożego, jakim jest odkupienie, przez zgubę dusz; zadaje bliźniemu śmierć na duszy, pozbawiając go życia łaski Bożej, które nierównie jest droższem od życia ciała; i jest przyczyną mnóstwa grzechów. Dlatego też Pan Bóg grozi gorszycielom najsurowszemi karami.

P. Dlaczego Bóg piątem przykazaniem zabrania nam zabijać siebie samych, czyli samobójstwa?

O. Piątem przykazaniem zabrania nam Bóg samobójstwa dlatego, że człowiek nie jest panem własnego życia, jak nie jest panem życia bliźniego swego. Kościół przytem karze samobójców pozbawieniem pogrzebu kościelnego.

P. Czy piątem przykazaniem zabroniony jest także i pojedynek?

O. Tak; piątym przykazaniem zabroniony jest także i pojedynek, ponieważ jest zarazem zabójstwem i samobójstwem, i każdy, kto dobrowolnie uczestniczy w nim, chociażby tylko w roli prostego widza, popada w klątwę kościelną.

P. Czy nawet i wtedy pojedynkować się niewolno, kiedy usunięte jest niebezpieczeństwo śmierci?

O. Niewolno pojedynkować się nawet i wtedy, kiedy usunięte jest niebezpieczeństwo śmierci, gdyż nietylko niewolno jest zabijać, ale też i ranić dobrowolnie siebie samego lub innych.

P. Czy obrona czci nie usprawiedliwia pojedyнку?

O. Obrona czci nie usprawiedliwia pojedyunku, albowiem nieprawdą jest, iżby pojedynek naprawiał zniewagę; a i czci naprawić nie może czyn niegodziwy, nierozumny i dziki, jakim jest pojedynek:

P. Co nakazuje nam piąte przykazanie?

O. Piąte przykazanie nakazuje nam przebaczać nieprzyjaciolom naszym i wszystkim ludziom dobrze życzyć.

P. Co czynić powinien, kto wyrządził szkodę bliźniemu na ciele lub na duszy?

O. Kto wyrządził szkodę bliźniemu na ciele lub na duszy, nie dość jest, aby się z tego wypowiadał, lecz powinien naprawić złe, które popelnil, wynagradzając straty, których

przyczynił, odwołując błędy, których nauczał, i dając z siebie przykład życia cnotliwego.

§ 3. O szóstym i dziewiątym przykazaniu.

P. Czego zabrania nam szóste przykazanie: *Nie cudzołóż?*

O. Szóste przykazanie: *Nie cudzołóż*, zabrania nam wszelkich uczynków, spojrzeń i rozmów przeciwnych czystości, a także niewierności w małżeństwie.

P. Czego zabrania dziewiąte przykazanie? *Nie pożądam żony bliźniego twego?*

O. Dziewiąte przykazanie: *Nie pożądam żony bliźniego twego*, zabrania wszelkich pożądań przeciwnych wierności, jaką poprzysięgają sobie małżonkowie przy ślubie, i w ogóle wszelkich myśli i pożądań nieskromnych.

P. Czy nieczystość jest grzechem ciężkim?

O. Nieczystość jest grzechem bardzo ciężkim i ohydny w oczach Boga i ludzi; poniża człowieka do rzędu bydła, popycha do mnóstwa innych grzechów i występków, i sprowadza najstraszniejsze kary w tem życiu i w przyszłym.

P. Czy wszystkie myśli nieskromne, które przychodzą komuś do głowy, są grzechem?

O. Nieskromne myśli, które przychodzą komuś do głowy, same przez się nie są grzechem, lecz tylko pokusą i podniecią do grzechu.

P. Kiedy myśli nieczyste są grzechem?

O. Myśli nieczyste, chociażby pozostały bez skutku, są grzechem, kiedy dobrowolnie dajemy do nich powód, lub kiedy zezwalamy na nie, albo się narażamy na niechybne niebezpieczeństwo przyzwolenia im.

P. Co nam nakazują szóste i dziewiąte przykazania?

O. Przykazanie szóste nakazuje nam, abyśmy byli czystymi i skromnymi w uczynkach, spojrzeniach, słowach i całej postawie; a przykazanie dziewiąte obowiązuje nas nadto być czystymi nawet w myśli i w sercu.

P. Co czynić należy, by wiernie zachować przykazania szóste i dziewiąte?

O. By wiernie zachować przykazania szóste i dziewiąte, należy często i gorąco modlić się do Pana Boga, cenić szczególnie nabożeństwo do Najświętszej Panny, Matki czystości, pamiętać na obecność Bożą, myśleć o śmierci, o karach Boskich i o męce Pana Jezusa, strzedz zmysłów, ćwiczyć się w umartwieniu chrześcijańskim i uczęszczać z należytem przygotowaniem do sakramentów świętych.

P. Czego należy unikać, aby zachować czystość.

O. Aby zachować czystość, należy unikać próżniactwa, złych towarzystw, czytania złych książek i dzienników, nieumiarkowania w jedzeniu i piciu, nieprzyzwoitych obrazów, gorszących widowisk, rozmów niebezpiecznych, i wszelkich innych okazji do grzechu.

§ 4. O siódmym przykazaniu.

P. Czego zabrania siódme przykazanie:
Nie kradnij?

O. Siódme przykazanie: *Nie kradnij* zabrania nam brać i zatrzymywać niesłusznie rzecz cudzą, lub w inny jakibądź sposób krzywdzić bliźniego na majątku.

P. Co znaczy *kraść*?

O. Kraść znaczy brać niesprawiedliwie rzecz cudzą wbrew woli właściciela, to jest, kiedy właściciel ma wszelką słuszość i prawo nie zezwalać na pozbawienie siebie tej rzeczy.

P. Dlaczego Bóg zabrania kradzieży?

O. Bóg zabrania kradzieży, ponieważ ona grzechem jest przeciwko sprawiedliwości, i krzywdzi bliźniego przez branie i zatrzymywanie wbrew jego woli i prawu tego, co do niego należy.

P. Co należy rozumieć przez cudzą własność.

O. Przez cudzą własność należy rozumieć to wszystko, cokolwiek bliźni posiada na własność, czego używa, lub co ma u siebie na przechowaniu.

P. W iloraki sposób zabiera się niesprawiedliwie cudzą własność?

O. Zabiera się niesprawiedliwie cudzą własność w sposób dwojaki: przez kradzież i przez rabunek.

P. Kiedy popełnia się rabunek?

O. Popełnia się rabunek, kiedy kto zabiera cudzą własność jawnie i przemocą.

P. Kiedy można wziąć rzecz cudzą bez grzechu?

O. Można wziąć rzecz cudzą bez grzechu, kiedy właściciel by się temu nie sprzeciwiał, lub sprzeciwiał niesłusznie, jak np. w wypadku, gdyby kto się znajdował w ostatecznej i gwałtownej potrzebie i brał tyle tylko, ileby wymagała ścisła konieczność dla zapobieżenia jej.

P. Czy tylko przez kradzież i rabunek czyni się krzywda bliźniemu na majątku?

O. Nietylko przez kradzież i rabunek czyni się krzywda bliźniemu na majątku, lecz także przez oszukaństwo, lichwę i wszelką inną niesprawiedliwość, przynoszącą mu stratę materyalną.

P. Kiedy popełnia się oszukaństwo?

O. Popełnia się oszukaństwo, kiedy kto w handlu, w kupowaniu, w sprzedawaniu i w innych tego rodzaju sprawach i umowach używa fałszywej miary lub wagi, daje fałszywe pieniądze lub zły towar, podrabia pisma, dokumenty, lub innego jakiego dopuszcza się oszustwa; a także, kto nie chce się uiścić z należności słusznej i umówionej.

P. Kiedy popełnia się lichwa?

O. Popełnia się lichwa, kiedy kto, korzystając z trudnego położenia lub niewiedomości bliźniego, wymaga od niego wbrew prawu i słuszności wysokiego zysku od wypożyczonych mu pieniędzy.

P. Jakie są inne sposoby krzywdzenia bliźniego na majątku?

O. Krzywdzi bliźniego na majątku, kto niesprawiedliwie przyprawia go o stratę tego, co posiada; wyrządza mu szkody; pracuje nie-dbale; nie uiszcza się z długów i z należnej zapłaty; kaleczy lub zabija zwierzęta, które do niego należą; niweczy zlecone sobie rzeczy; przeszkadza w sprawiedliwych zarobkach; wcho-dzi w zмовę ze złodziejami; i przyjmuje, ukry-wa lub kupuje rzeczy kradzione.

P. Czy kradzież jest grzechem ciężkim?

O. Kradzież, ilekroć idzie o szkodę znacz-ną, jest grzechem ciężkim, albowiem tak dla każdego pojedynczego człowieka, jako też dla rodzin i dla całego społeczeństwa rzeczą jest niezmiernie ważną, by prawo własności było przez wszystkich szanowane.

P. Kiedy szkoda wyrządzona przez kra-dzież uważa się za znaczną?

O. Szkoda wyrządzona przez kradzież uważa się za znaczną, gdy się komu zabiera rzecz wielkiej wartości lub taką, brak której naraża bliźniego na dotkliwą stratę.

P. Co nakazuje nam siódme przykazanie?

O. Siódme przykazanie nakazuje nam cudzą własność szanować; robotnikowi, co słuszną, płacić; i we wszystkim, co do bliź-niego należy, sprawiedliwości przestrzegać.

P. Kto zawinił przeciwko siódmemu przy-kazaniu, czy dość jest, by się z tego wyspo-wiadał?

O. Kto zawinił przeciwko siódmemu przykazaniu, nie dość jest, by się z tego wyświadał, lecz powinien jeszcze dołożyć wszystkich starań, by cudzą własność zwrócić, i szkodę, jakiej przez kradzież przyczynił, naprawić.

P. Co znaczy: szkodę naprawić?

O. Szkodę naprawić znaczy: owoce i zyski, jakie ktoś z powodu kradzieży lub innej jakiej krzywdy utracił, wynagrodzić.

P. Komu należy zwrócić rzecz ukradzioną?

O. Rzecz ukradzioną należy zwrócić temu, u kogo się ukradło, lub jego spadkobiercom, w razie: gdyby on sam już nie żył; a jeśliby tego w żaden sposób uczynić nie było można, wartość jej rozdać ubogim lub na cele dobroczynne.

P. Co należy uczynić, gdy się znajdzie rzecz jaką większej wartości?

O. Gdy się znajdzie rzecz jaką wartości większej, należy dołożyć starania, by właściciela odszukać i takową wiernie mu zwrócić.

§ 5. O ósmym przykazaniu.

P. Czego zabrania nam ósme przykazanie: *Nie mów przeciw bliźniemu twemu fałszywego świadectwa?*

O. Ósme przykazanie: *Nie mów przeciw bliźniemu twemu fałszywego świadectwa*, zabrania nam fałszywego świadczenia przed sądem, jak również wszelkiej obmowy lub sze-

mrania, potwarzy, pochlebstwa, złośliwych podejrzeń lub posądzania, i na koniec wszelkiego kłamstwa.

P. Co to jest obmowa lub szemranie?

O. Obmowa lub szemranie jest to grzech, który polega na wyjawianiu bez słusznej potrzeby cudzych wad i grzechów.

P. Co to jest potwarz?

O. Potwarz jest to grzech, który polega na złośliwym przypisywaniu komuś wad i grzechów, których on nie ma.

P. Co to jest pochlebstwo?

O. Pochlebstwo jest to grzech, który polega na obłudnem wychwalaniu kogoś dla własnej korzyści.

P. Co to jest złośliwe podejrzenie lub posądzanie?

O. Złośliwe podejrzenie lub posądzanie jest to grzech, który polega na lekkomyślnem i niesłusznem upatrywaniu i potępianiu w bliźnim czegoś złego.

P. Co to jest kłamstwo?

O. Kłamstwo jest to grzech, który polega na podawaniu czegoś słowem lub uczynkiem za prawdę albo za fałsz; o czem się wie lub mniema, że tak nie jest.

P. Ilorakie bywa kłamstwo?

O. Kłamstwo bywa trojacie: na żart; we własnym lub cudzym interesie; i na szkodę bliźniego.

P. Kiedy jest kłamstwo na żart?

O. Kłamstwo na żart jest wtedy, gdy się

kłamie ku zabawie, bez szkodenia komukolwiek.

P. Kiedy jest kłamstwo we własnym lub cudzym interesie?

O. Kłamstwo we własnym lub cudzym interesie jest wtedy, kiedy kto kłamie dla korzyści własnej lub cudzej, bez szkodenia drugiem.

P. Kiedy jest kłamstwo na szkodę bliźniego?

O. Kłamstwo jest na szkodę bliźniego, kiedy się kłamie w celu zaszkodzenia komuś.

P. Czy nigdy niewolno kłamać?

O. Kłamać nie wolno nigdy, nawet na żart lub dla korzyści cudzej czy własnej, gdyż kłamstwo jest złem samo w sobie.

P. Jakim grzechem jest kłamstwo?

O. Kłamstwo na żart lub dla korzyści jest grzechem powszednim; a gdy wyrządza ciężką krzywdę bliźniemu, jest grzechem śmiertelnym.

P. Czy zawsze trzeba mówić co się myśli?

O. Nie zawsze trzeba mówić, co się myśli, zwłaszcza kiedy pytający nie ma prawa wiedzieć o tem, o co pyta.

P. Kto zgrzeszył przeciwko ósmemu przykazaniu, czy dość jest, aby się z tego wyświadał?

O. Kto zgrzeszył przeciwko ósmemu przykazaniu, nie dość jest, aby się z tego wyświadał, ale powinien jeszcze potwarz odwołać i szkodę wszelką wyrządzoną bliźniemu wedle możliwości naprawić.

P. Co nakazuje nam ósme przykazanie?

O. Ósme przykazanie nakazuje nam stosownie do czasu i miejsca mówić prawdę i postępowanie bliźniego, o ile można, tłumaczyć na dobre.

§ 6. O dziesiątem przykazaniu.

P. Czego zabrania nam dziesiąte przykazanie: (Nie pożądaj) *Ani domu, ani roli, ani sługi, ani służebnicy, ani wotu, ani osła, ani żadnej rzeczy, która jego jest?*

O. Dziesiąte przykazanie: (Nie pożądaj) *Ani domu, ani roli, ani sługi, ani służebnicy, ani wotu, ani osła, ani żadnej rzeczy, która jego jest*, zabrania nawet wszelkiej złej chęci pozbawienia bliźniego jego własności, lub nabycia czegoś w sposób niegodziwy.

P. Dlaczego Pan Bóg zabrania nam nawet pożądać cudzej własności?

O. Pan Bóg zabrania nam nawet pożądać cudzej własności dlatego, że chce, abyśmy nie tylko zewnątrz, lecz i w sercu byli sprawiedliwymi i jaknajbardziej dalekimi od wszelkiej krzywdy.

P. Co nakazuje nam dziesiąte przykazanie?

O. Dziesiąte przykazanie nakazuje nam, abyśmy byli zadowoleni ze stanu, w jakim Pan Bóg nas umieścił, i cierpliwie znosili ubóstwo, jeśli taka jest wola Boża.

P. Jakim sposobem chrześcijanin może być zadowolonym, żyjąc nawet w ubóstwie?

O. Chrześcijanin może być zadowolonym, żyjąc nawet w ubóstwie, jeśli pamięta, że największym skarbem na ziemi jest czyste i spokojne sumienie; że prawdziwą ojczyzną naszą jest niebo; i że Pan Jezus z miłości ku nam stał się ubogim i przyrzekł osobną nagrodę tym wszystkim, którzy cierpliwie znoszą ubóstwo.

P. W ilu przykazaniach głównych dają się zawrzeć wszystkie dziesięcioro przykazań Boskich?

O. Wszystkie dziesięcioro przykazań Boskich dają się zawrzeć w następujących dwóch głównych przykazaniach: Będiesz miłował Pana Boga twego ze wszystkiego serca twego, ze wszystkiej myśli twojej, ze wszystkiej duszy twojej i ze wszystkich sił twoich; a bliźniego twego jak siebie samego.

ROZDZIAŁ IV.

O przykazaniach kościelnych.

§ 1. O przykazaniach kościelnych w ogólności.

P. Oprócz przykazań Boskich, jakie inne jeszcze przykazania zachowywać mamy?

O. Oprócz przykazań Boskich mamy jeszcze zachowywać przykazania kościelne.

P. Czy powinniśmy słuchać Kościoła?

O. Bez wątpienia powinniśmy słuchać Kościoła, ponieważ sam Pan Jezus nam to nakazał; i ponieważ przykazania kościelne dopomagają nam do zachowywania przykazań Boskich.

P. W jakim wieku poczynają obowiązywać przykazania kościelne?

O. Przykazania kościelne wogóle poczynają obowiązywać od powzięcia rozumu.

P. Czy grzeszy, kto przestępuje przykazanie kościelne?

O. Ktokolwiek rozmyślnie przestępuje przykazanie kościelne w rzeczy ważnej, grzeszy śmiertelnie.

P. Kto może zwalniać, czyli dyspensować, od przykazań kościelnych?

O. Od przykazań kościelnych może dyspensować sam tylko Papież, lub komu on na to pozwoli.

P. Ile jest głównych i powszechnych przykazań kościelnych, i które są one?

O. Głównych i powszechnych przykazań kościelnych jest pięć:

1. Postanowione od Kościoła Bożego dni święte święcić.

2. Mszy świętej w dni święte z uciążliwością słuchać.

3. Posty nakazane zachowywać.

4. Przynajmniej raz w rok spowiadać się i komunikować około Wielkiejnocy we własnej

parafii, albo w innej za pozwoleniem własnego pasterza.

5. Godów małżeńskich w czasach zakazanych nie odprawiać. *)

§ 2. O pierwszym przykazaniu kościelnem.

P. Co nakazuje nam pierwsze przykazanie kościelne: *Postanowione od Kościoła Bożego dni święte święcić?*

O. Pierwsze przykazanie kościelne: *Postanowione od Kościoła Bożego dni święte święcić*, nakazuje nam, abyśmy ustanowione od Kościoła święta uroczyste obchodzili tak samo, jak dni niedzielne, to jest: wstrzymując się od ciężkich robót, i pełniąc uczynki pobożności chrześcijańskiej.

P. Jakie to są święta, które ustanowił Kościół Boży?

O. Święta, które ustanowił Kościół Boży, są to rozmaite uroczystości ku czci Pana Jezusa, Najświętszej Maryi Panny, i Świętych Pańskich.

P. Dlaczego Kościół ustanowił święta ku czci Pana Jezusa?

O. Kościół ustanowił święta ku czci Pa-

---

*) W katechizmach włoskich pierwsze dwa przykazania kościelne złączone są w jedno, za to dodane jest jako przykazanie czwarte: *Dziesięciny kościelne, wedle zwyczaju, wiernie oddawać.*

na Jezusa na pamiątkę niektórych tajemnic życia Jego.

P. W jakim celu ustanowione zostały święta Matki Boskiej i Świętych Pańskich?

O. Święta Matki Boskiej i Świętych Pańskich ustanowione zostały w tym celu, abyśmy: 1) przypominali sobie te łaski szczególne, których im Bóg udzielił, i dziękowali Mu za nie; 2) oddawali im cześć należną, pobudzali się do naśladowania ich i zjednywali sobie ich przyczynę za nami do Boga.

§ 3. O drugim przykazaniu kościelnem.

P. Co nakazuje nam drugie przykazanie kościelne: *Mszy świętej w dni święte z uctwością i nabożeństwem słuchać?*

O. Drugie przykazanie kościelne: *Mszy świętej w dni święte z uctwością i nabożeństwem słuchać*, nakazuje nam we wszystkie niedziele i święta uroczyste słuchać pobożnie Mszy świętej.

P. Której Mszy świętej Kościół w dni święte słuchać zaleca?

O. Kościół w dni święte słuchać zaleca Mszy parafialnej, to jest tej, która się odprawia za parafian.

P. Dlaczego Kościół zaleca wiernym słuchać Mszy parafialnej?

O. Kościół zaleca wiernym słuchać Mszy parafialnej dlatego, aby wszyscy parafianie ucze-

stniczyli w Ofierze świętej, odprawianej głównie na ich intencję; słuchali prawd Ewangelii, które się im podczas tej Mszy wykładają; i wiedzieli o ogłoszeniach, jakie przy tej sposobności czynić się zwykły.

§ 4. O trzeciem przykazaniu kościelnem.

P. Co nakazuje nam trzecie przykazanie kościelne: *Posty nakazane zachowywać?*

O. Trzecie przykazanie kościelne: *Posty nakazane zachowywać*, nakazuje nam w niektóre dni pościć, a w niektóre wstrzymać się tylko od mięsnych pokarmów.

P. Co znaczy pościć?

O. Pościć znaczy: wstrzymywać się od mięsa, jaj i nabiału, i jeść do sytości tylko raz jeden na dzień w porze obiadowej, z lekką przekąską wieczorem.—Herbata jednak, czarna kawa, czekolada i inne płyny, używane jako napój, z małą kromką chleba lub bułki na śniadanie, postu tego nie łamią.

P. Które dni w roku Kościół nakazuje pościć?

O. Kościół nakazuje pościć wszystkie dni Postu Wielkiego, z wyjątkiem niedziel, w które obowiązuje tylko wstrzymanie się od mięsa, jaj i nabiału; niektóre dni adwentu; suche dni kwartałowe; i niektóre wigilie.

P. Kto obowiązany jest pościć?

O. Wszyscy obowiązani są pościć, po-
cząwszy od przyścia do lat rozumu, z wyjąt-
kiem tych, którzy otrzymali dyspensę od wła-
dzy kościelnej, lub którzy dla ważnych przy-
czyn pościć nie mogą. Ci jednak, którzy nie
doszli jeszcze do dwudziestego drugiego roku
życia, albo przekroczyli już rok sześćdziesiąty,
mogą jeść kilka razy na dzień do sytości, byle
bez mięsa, jaj i nabiału.

P. W jakie dni Kościół nakazuje wstrzy-
mać się tylko od pokarmów mięsnych?

O. Kościół nakazuje wstrzymać się tylko
od pokarmów mięsnych we wszystkie zwyczaj-
ne piątki i soboty, z wyjątkiem święta Bożego
Narodzenia, jeśli ono w te dni przypada.

P. Kogo to prawo obowiązuje?

O. Prawo to obowiązuje wszystkich, któ-
rzy doszli do lat rozumu, chyba że kto otrzy-
mał dyspensę od władzy kościelnej, lub dla
ważnych przyczyn zachować go nie może.

P. Czy ci, którzy są wolni od postu, wol-
ni są także od umartwiania siebie?

O. Ci, którzy są wolni od postu, nie są
bynajmniej wolni od umartwiania siebie, gdyż
wszyscy powinni pokutować za grzechy swoje.

P. W jakim celu ustanowiony został Post
Wielki?

O. Post Wielki ustanowiony został w tym
celu, abyśmy w niejaki sposób naśladowali ści-
śle post czterdziestodniowy Pana Jezusa na
puszczy, i przez pokutę przygotowali się do

godnego obchodzenia uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego.

P. W jakim celu ustanowiony został post Adwentowy?

O. Post Adwentowy ustanowiony został w tym celu, abyśmy się przygotowali do pobożnego obchodzenia uroczystości Bożego Narodzenia.

P. W jakim celu ustanowione zostały suchedni kwartałowe?

O. Suchedni kwartałowe ustanowione zostały w tym celu, abyśmy w każdej porze roku spędzili dni kilka na pokucie; podziękowali Panu Bogu za urodzaje ziemi i prosili o ich zachowanie; i w końcu abyśmy prosili Pana Boga o godnych sług ołtarza, którzy zwykle w soboty kwartałowe przyjmują święcenia kapłańskie.

P. W jakim celu ustanowiony został post w niektóre wigilie?

O. Post w niektóre wigilie ustanowiony został w celu przygotowania nas do godnego obchodu główniejszych uroczystości.

P. Dlaczego Kościół nakazuje nam wstrzymywać się od pokarmów mięsnych w piątki i soboty?

O. Kościół nakazuje nam wstrzymywać się od pokarmów mięsnych w piątki dla uczczenia męki i śmierci Pana Jezusa, a w soboty na pamiątkę spoczywania Jego w grobie i dla uczczenia Matki Boskiej.

§ 5. O czwartem przykazaniu kościelnem.

P. Co nakazuje nam czwarte przykazanie kościelne: *Przynajmniej raz w rok spowiadać się i komunikować około Wielkiejnocy we własnej parafii, albo w innej za pozwoleniem własnego pasterza?*

O. Czwarte przykazanie kościelne: *Przynajmniej raz w rok spowiadać się i komunikować około Wielkiejnocy we własnej parafii, albo w innej za pozwoleniem własnego pasterza*, nakazuje wszystkim wiernym, którzy doszli do używania rozumu, przynajmniej raz w rok około Wielkiejnocy, w czasie na to przepisany, odbyć spowiedź i przyjąć Komunię świętą we własnym kościele parafialnym, albo też w innym za pozwoleniem własnego pasterza.

P. Dlaczego Kościół mówi: *przynajmniej raz w rok?*

O. Kościół mówi: *przynajmniej raz w rok* dlatego, że pragnie, abyśmy jaknajczęściej przystępowali do tych sakramentów.

P. Czy pożyteczna jest rzecz spowiadać się często?

O. Rzecz jest bardzo pożyteczna spowiadać się jaknajczęściej, zwłaszcza że trudno jest spowiadać się dobrze i uniknąć grzechu śmiertelnego temu, kto się rzadko spowiada.

P. Czy również rzeczą jest pożyteczną często komunikować?

O. Tak jest; rzeczą nader jest pożyteczną komunikować jaknajczęściej, ponieważ Komunia święta jest pokarmem dusz naszych.

P. Prócz czasu wielkanocnego, kiedy jeszcze obowiązani jesteśmy spowiadać się i komunikować?

O. Prócz czasu wielkanocnego obowiązani jesteśmy spowiadać się i komunikować, ilekroć znajdujemy się w niebezpieczeństwie utraty życia.

P. Czy przez spowiedź albo Komunię świętokradzką czyni się zadość czwartemu przykazaniu kościelnemu?

O. Przez spowiedź albo Komunię świętokradzką nie czyni się zadość czwartemu przykazaniu kościelnemu, ma ono bowiem na celu poświęcenie dusz naszych przez godne przyjęcie tych świętych sakramentów.

§ 6. O piątym przykazaniu kościelnem.

P. Co nakazuje nam piąte przykazanie kościelne: *Godów małżeńskich w czasach zakazanych nie sprawować?*

O. Piąte przykazanie kościelne: *Godów małżeńskich w czasach zakazanych nie sprawować* nie zabrania bynajmniej zawierania sakramentu małżeństwa, lecz tylko *ślubnych uroczystości* od pierwszej niedzieli Adwentowej do Trzech Królów, i od Popielca do Niedzieli przewodniej.

P. Co należy rozumieć przez ślubne uroczystości, których zabrania to przykazanie?

O. Przez ślubne uroczystości, których zabrania to przykazanie należy rozumieć osobną Mszę ślubną, błogosławienie ślubów, i wszelkie zabawy weselne.

P. Dlaczego Kościół zabrania w Adwencie i w Wielkim Poście wszelkich uroczystości ślubnych?

O. Kościół zabrania w Adwencie i w Wielkim Poście wszelkich uroczystości ślubnych dlatego, że czasy te są przeznaczone w sposób szczególny na pokutę i modlitwę.

ROZDZIAŁ V.

O obowiązkach stanu i o radach ewangelicznych.

§ 1. O obowiązkach stanu.

P. Co to są obowiązki stanu?

O. Obowiązki stanu są to powinności, jakie ma każdy człowiek z powodu stanu, położenia i urzędu, w jakim się znajduje.

P. Kto przywiązał do każdego stanu pewne obowiązki?

O. Do każdego stanu przywiązał pewne obowiązki sam Pan Bóg, gdyż wszystkie one wypływają z dziesięciorga przykazań Boskich.

P. Objaśnij mi to na przykładzie, w jaki sposób poszczególne obowiązki stanu wypływają z przykazań Boskich?

O. Tak na przykład: w czwartym przykazaniu Boskiem pod imieniem rodziców należy rozumieć także wszystkich przełożonych naszych; z tego więc przykazania wypływają wszystkie obowiązki posłuszeństwa, miłości i czci, jakie mają podwładni względem przełożonych; oraz wszystkie obowiązki troskliwości, jakie leżą na przełożonych względem podwładnych.

P. Z których przykazań Boskich wypływają obowiązki robotników, rzemieślników, kupców, rządów majątków cudzych i t. d.

O. Obowiązki wierności, uczciwości, sprawiedliwości, słuszności, jakie mają ci ludzie, wypływają z siódmego, ósmego i dziesiątego przykazania Boskiego, które zabraniają wszelkiego oszukaństwa, krzywdy, niedbalstwa i t. p.

P. Z którego przykazania Boskiego wypływają obowiązki osób poświęconych na służbę Bogu?

O. Obowiązki osób poświęconych na służbę Bogu wypływają z drugiego przykazania Boskiego, które nakazuje dotrzymywać ślubów i obietnic Bogu uczynionych, bo właśnie przez te śluby i obietnice osoby te zobowiązały się do zachowania wszystkich lub niektórych rad ewangelicznych.

§ 2. O radach ewangelicznych.

P. Co są rady ewangeliczne?

O. Rady ewangeliczne są to niektóre sposoby dojścia do doskonałości chrześcijańskiej, podane przez Pana Jezusa w Ewangeli.

P. Ile jest rad ewangelicznych?

O. Rad ewangelicznych jest trzy: ubóstwo dobrowolne, czystość dozgonna, i posłuszeństwo we wszystkim, prócz grzechu.

P. Ku czemu służą rady ewangeliczne?

O. Rady ewangeliczne służą do łatwiejszego zachowywania przykazań Boskich, ponieważ pomagają do oderwania serca od ziemskich dóbr, rozkoszy i zaszczytów, a przez to samo oddalają od grzechu.

Część czwarta.

O sakramentach.

ROZDZIAŁ I.

O Sakramentach w ogólności.

§ 1. O naturze Sakramentów.

P. O czem się mówi w czwartej części Nauki chrześcijańskiej?

O. W czwartej części Nauki chrześcijańskiej mówi się o Sakramentach.

P. Co się rozumie przez słowo Sakrament?

O. Przez słowo Sakrament rozumie się widzialny i skuteczny znak łaski Bożej ustanowiony od Jezusa Chrystusa dla poświęcenia dusz naszych.

P. Dlaczego sakramenta nazywają się widzialnymi i skutecznymi znakami łaski Bożej?

O. Sakramenta nazywają się widzialnymi i skutecznymi znakami łaski Bożej, ponieważ wszystkie za pomocą rzeczy widzialnych wyrażają tę łaskę Bożą, którą jednocześnie sprawiają w duszy naszej.

P. Objaśnij na przykładzie, w jaki sposób sakramenta są widzialnymi i skutecznymi znakami łaski Bożej?

O. Tak na przykład: polanie czyjejs głowy wodą połączone ze słowami: Ja ciebie chrzczę (to jest obmywam) w imię Ojca, i Syna, i Ducha świętego, jest znakiem widzialnym tego, co Chrzest sprawia w duszy; albowiem jak woda obmywa ciało z brudu, tak łaska udzielana na Chrzcie świętym obmywa duszę z grzechów.

P. Ile jest sakramentów?

O. Sakramentów jest siedm: Chrzest, Bierzmowanie, Ciało i Krew Pańska, Pokuta, Ostatnie Olejem świętym Namaszczenie, Kapłaństwo, i Małżeństwo.

P. Czego potrzeba do spełnienia sakramentu?

O. Do spełnienia sakramentu potrzeba trzech rzeczy: materyi, formy i ministra, któryby miał intencję uczynienia tego, co czyni Kościół, sprawując sakramenta.

P. Co się rozumie przez materję sakramentu?

O. Przez materję sakramentu rozumie się rzecz podpadającą pod zmysły, której się używa do spełnienia sakramentu, jak: woda natu-

ralna we Chrzcie świętym; chryzmo, czyli oliwa zmieszana z balsamem w Bierzmowaniu; i t. d.

P. Co się rozumie przez formę sakramentu?

O. Przez formę sakramentu rozumieją się słowa, które się wymawiają przy sprawowaniu jego.

P. Kto to jest minister sakramentu?

O. Minister sakramentu jest to osoba, która sprawuje lub udziela go.

§ 2. O głównym skutku sakramentów, czyli o łasce.

P. Co to jest łaska Boża?

O. Łaska Boża jest to dar wewnętrzny i nadprzyrodzony, którego udziela nam Bóg nie dla naszych zasług, lecz jedynie dla zasług Pana Jezusa, ku wiecznemu zbawieniu naszemu.

P. Iloraka jest łaska?

O. Łaska jest dwojaka: poświęcająca, i uczynkowa, czyli pomagająca.

P. Co to jest łaska poświęcająca?

O. Łaska poświęcająca jest to dar nadprzyrodzony, wlany do duszy naszej, który przebywając w niej stale i poświęcając ją, czyni nas sprawiedliwymi, przybranymi synami Bożymi, i dziedzicami królestwa niebieskiego.

P. Iloraka jest łaska poświęcająca?

O. Łaska poświęcająca jest również dwo-

jaka: łaska poświęcająca pierwsza, i łaska poświęcająca druga.

P. Która jest łaska poświęcająca pierwsza?

O. Łaska poświęcająca pierwsza jest ta, mocą której człowiek przechodzi ze stanu grzechu śmiertelnego do stanu sprawiedliwości czyli świętości.

P. A która jest łaska poświęcająca druga?

O. Łaska poświęcająca druga jest ta, która pomnaża w nas łaskę poświęcającą pierwszą.

P. Co to jest łaska uczynkowa?

O. Łaska uczynkowa jest to dar nadprzyrodzony, który oświeca nasz rozum, tudzież porusza i wzmacnia naszą wolę do wykonywania tego, co dobre, a unikania tego, co złe.

P. Czy możemy się oprzeć łasce Bożej?

O. Tak; możemy się oprzeć łasce Bożej, bo łaska nie narusza naszej wolnej woli.

P. Czy możemy o własnych naszych siłach uczynić cokolwiek takiego, co by zasługiwało na życie wieczne?

O. O własnych naszych siłach bez pomocy łaski Bożej, nie możemy nic uczynić takiego, co by zasługiwało na życie wieczne.

P. W jaki sposób udziela nam Bóg łaski swojej?

O. Bóg udziela nam łaski swojej głównie za pomocą sakramentów.

P. Czy sakramenta, oprócz łaski poświęcającej, nie udzielają żadnej innej łaski?

O. Sakramenta, oprócz łaski poświęcającej, udzielają jeszcze łaski sakramentalnej.

P. Co to jest łaska sakramentalna?

O. Łaska sakramentalna jest to prawo do otrzymywania w miarę potrzeby łask uczynkowych, niezbędnych do spełniania obowiązków, jakie wkłada przyjęty sakrament. Tak np. na Chrzcie świętym otrzymaliśmy prawo do łask uczynkowych, aby żyć po chrześcijańsku.

P. Czy sakramenta dają zawsze łaskę Bożą?

O. Sakramenta dają zawsze łaskę Bożą, byle przyjmowane były z należytem przygotowaniem.

P. Kto nadał sakramentom moc udzielania łaski Bożej?

O. Moc udzielania łaski Bożej nadał sakramentom Jezus Chrystus przez mękę i śmierć swoją.

P. Które sakramenta dają łaskę poświęcającą pierwszą?

O. Łaskę poświęcającą pierwszą, która czyni nas przyjaciółmi Bożymi, dają Chrzest i Pokuta.

P. Jak się z tego powodu nazywają te dwa sakramenta?

O. Te dwa sakramenta, to jest Chrzest i Pokuta, nazywają się z tego powodu sakramentami *umarłych*, ponieważ oba ustanowione są głównie na to, aby duszę umarłą przez grzech przywracać do życia łaski.

P. Które sakramenta pomnażają w nas łaskę poświęcającą?

O. Pomnażają w nas łaskę poświęcającą wszystkie inne sakramenta, to jest Bierzmowanie, Ciało i Krew Pańska, Ostatnie olejem świętym Namaszczenie, Kapłaństwo i Małżeństwo, ponieważ wszystkie one dają nam łaskę poświęcającą drugą.

P. Jak się z tego powodu nazywają te sakramenta?

O. Sakramenta te: to jest Bierzmowanie, Ciało i Krew Pańska, Ostatnie olejem świętym Namaszczenie, Kapłaństwo i Małżeństwo, nazywają się z tego powodu sakramentami *żywych*, ponieważ kto je przyjmuje, powinien być wolnym od wszelkiego grzechu śmiertelnego, czyli być żywym na duszy przez łaskę poświęcającą.

P. Jaki grzech popełnia, kto przyjmuje sakrament żywych, wiedząc, że nie jest w łasce Bożej?

O. Kto przyjmuje sakrament żywych, wiedząc, że nie jest w łasce Bożej, popełnia straszny grzech świętokradztwa.

P. Które sakramenta są najpotrzebniejsze do zbawienia?

O. Sakramenta najpotrzebniejsze do zbawienia są dwa: Chrzest i Pokuta. Chrzest jest niezbędnym dla wszystkich, a Pokuta niezbędna jest dla tych, którzy zgrzeszyli śmiertelnie po Chrzcie świętym.

P. Który sakrament jest największy ze wszystkich?

O. Największym ze wszystkich sakramentów jest Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej, ponieważ zawiera w sobie nie tylko łaskę Bożą, ale i samego dawcę tej łaski, Jezusa Chrystusa.

§ 3. O charakterze jaki wyciskają na duszy niektóre sakramenta.

P. Które sakramenta przyjmują się raz tylko w życiu?

O. Sakramenta, które się przyjmują raz tylko w życiu są trzy: Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo.

P. Dlaczego te trzy sakramenta: Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo, wolno przyjąć raz tylko w życiu?

O. Te trzy sakramenta, Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo, wolno przyjąć raz tylko w życiu dlatego, że każdy z nich wyciska na duszy osobny i sobie właściwy charakter.

P. Co to jest *charakter*, który wyciska na duszy Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo?

O. *Charakter*, który wyciskają na duszy Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo, jest to znamie czyli znak duchowny, który raz wryty na duszy, nigdy się już z niej nie ściera.

P. Ku czemu służy znamie wyciskane na duszy w sakramentach Chrztu, Bierzmowania i Kapłaństwa?

O. Znamię wyciskane na duszy w Sakramentach Chrztu, Bierzmowania i Kapłaństwa służy do odznaczenia: na Chrzcie świętym członków Jezusa Chrystusa, w Bierzmowaniu żołnierzy Jego, a w Kapłaństwie ministrów Jego, czyli sług Ołtarza!

ROZDZIAŁ II.

O Chrzcie świętym.

§ 1. O naturze i o skutkach Chrztu świętego.

P. Co to jest Chrzest święty?

O. Chrzest święty jest to sakrament, za pomocą którego odradzamy się na życie łaski i stajemy się chrześcijanami.

P. Jakie są skutki sakramentu Chrztu?

O. Sakrament Chrztu daje łaskę poświęcającą pierwszą, która gładzi grzech pierworodny, a także i grzechy uczynkowe, jeśli je kto ma; odpuszcza wszystkie kary należne za nie; wyciska na duszy znamię chrześcijan; czyni nas Synami Bożymi, członkami Kościoła Chrystusowego i dziedzicami królestwa niebieskiego; i wreszcie daje prawo do przyjmowania innych sakramentów.

P. Co jest materią Chrztu świętego?

O. Materią Chrztu świętego jest woda

naturalna, która się leje na głowę przyjmującego Chrzest święty w takiej ilości, iżby spływała.

P. Co to jest forma Chrztu świętego?

O. Formą Chrztu świętego są słowa: *Ja ciebie chrzczę w imię Ojca, i Syna, i Ducha świętego.*

§ 2. O ministrze sakramentu Chrztu.

P. Do kogo należy chrzcić?

O. Chrzcić należy z prawa do Biskupów i proboszczów; wszelakoż w razie pilnej potrzeby może ochrzcić i ktokolwiek inny, tak mężczyzna jak i kobieta, nawet heretyk lub niewierny, byle chrzcił należycie i miał intencją uczynienia tego, co czyni Kościół.

P. W razie nagłej potrzeby, kto z obecnych ma pierwszeństwo przed innymi do udzielenia Chrztu świętego?

O. W razie nagłej potrzeby z osób przytem obecnych mają pierwszeństwo do udzielenia Chrztu świętego osoby duchowne stosownie do stopnia święceń, jaki posiadają, po nich idą mężczyźni i w końcu kobiety, chyba że większa wprawa kobiety lub przyzwoitość kazałyby postąpić inaczej.

P. Jaką intencję powinien mieć ten, kto chrzci?

O. Kto chrzci, powinien mieć intencję uczynienia tego, co czyni Kościół, udzielając Chrztu świętego.

§ 3. O sposobie udzielania
Chrztu świętego i o warunkach
wymaganych do Chrztu od ludzi
dorosłych.

P. Jak się daje Chrzest święty?

O. Daje się Chrzest święty, lejąc wodę na głowę tego, kto się chrzci, a jeśli nie można na głowę, to na inną przedniejszą część ciała, i wymawiając jednocześnie te słowa: *Ja ciebie chrzczę w imię Ojca, i Syna, i Ducha świętego.*

P. A gdyby jeden lał wodę, a ktoś drugi wymawiał słowa, czy byłby Chrzest ważny?

O. Gdyby jeden lał wodę, a ktoś drugi wymawiał słowa, Chrzest byłby nieważny; potrzeba bowiem, aby też sama osoba i lała wodę i wymawiała słowa.

P. Co czynić należy, kiedy się wątpi, czy osoba potrzebująca Chrztu żyje lub nie żyje?

O. Kiedy się wątpi, czy osoba potrzebująca chrztu żyje lub nie żyje, należy ją ochrzcić pod warunkiem, tak mówiąc: *Jeżeli żyjesz, ja ciebie chrzczę w imię Ojca, i Syna, i Ducha świętego.*

P. Kiedy należy nieść do chrztu nowonarodzone dziecię?

O. Nowonarodzone dziecię należy nieść do chrztu, o ile można, jaknajprędzej.

P. Dlaczego potrzeba się śpieszyć z ochrzczeniem dziecka?

O. Należy się śpieszyć z ochrzczeniem dziecka dlatego, że łatwo może umrzeć i nie dostąpić zbawienia wiecznego.

P. Czy grzeszą więc rodzice, którzy odkładają chrzest dziecka, lub przez swe niedbalstwo dają mu umrzeć bez otrzymania tego sakramentu.

O. Rodzice, którzy odkładają chrzest dziecka, narażając je przez to na niebezpieczeństwo śmierci, lub którzy przez swe niedbalstwo dają mu umrzeć bez otrzymania tego sakramentu, grzeszą bardzo ciężko.

P. Czego się wymaga od osoby dorosłej, przyjmującej Chrzest święty?

O. Osoba dorosła, przyjmująca Chrzest święty, oprócz wiary, powinna mieć jeszcze żal, przynajmniej niedoskonały, za wszystkie grzechy śmiertelne, których się dopuściła.

P. Jeśliby ktoś dorosły przyjął Chrzest święty w grzechu śmiertelnym bez takiego żalu, co by otrzymał?

O. Człowiek dorosły, któryby przyjął Chrzest święty w grzechu śmiertelnym bez takiego żalu, otrzymałby tylko znamię chrześcijanina, ale nie dostąpiłby ani odpuszczenia grzechów, ani łaski poświęcającej, dopóki by nie

usunął przeszkody przez obudzenie w sobie żalu doskonałego lub przez odbycie spowiedzi świętej.

§ 4. O potrzebie Chrztu świętego i o obowiązkach, jakie on wkłada.

P. Czy Chrzt święty potrzebny jest do zbawienia?

O. Chrzt święty jest koniecznie potrzebny do zbawienia, jak nas o tem upewnia sam Pan Jezus, mówiąc: *Kto się nie odrodzi z wody i z Ducha świętego, nie może wnieść do królestwa Bożego.*

P. W razie, gdyby niepodobna było otrzymać Chrztu świętego, co może go zastąpić do pewnego stopnia?

O. W razie, gdyby niepodobna było otrzymać Chrztu świętego, może go zastąpić do pewnego stopnia *Chrzest ze krwi*, czyli męczeństwo za wiarę Chrystusową; oraz *Chrzest z ognia*, czyli akt doskonałej miłości Boga, albo akt żalu doskonałego za grzechy, połączony z pragnieniem, chociażby tylko domyslnem, przyjęcia chrztu świętego.

P. Jakie obowiązki wkłada Chrzt święty na tego, kto go przyjmuje?

O. Chrzt święty na tego, kto go przyjmuje, wkłada obowiązek wyznawać zawsze wiarę i chować zakon Jezusa Chrystusa, tudzież ulegać prawom Kościoła Jego.

P. Czego się odrzekamy na Chrzcie świętym?

O. Na Chrzcie świętym odrzekamy się szatana, wszystkich spraw jego, i wszystkiej pychy jego.

P. Co należy rozumieć przez sprawy i pychę szatana?

O. Przez sprawy i pychę szatana należy rozumieć grzechy i zgubne zasady świata, przeciwne ewangelii.

§ 5. O imieniu nadanem przy Chrzcie świętym i o kmotrach.

P. Dlaczego przyjmującemu Chrzest święty nadaje się imię któregośkolwiek Świętego.

O. Przyjmującemu Chrzest święty nadaje się imię któregośkolwiek Świętego, aby miał swego patrona przed Bogiem i przykład do naśladowania.

P. Co to są kmotrowie, czyli rodzice chrzestni?

O. Kmotrowie czyli rodzice chrzestni są to osoby, które stosownie do przepisów Kościoła trzymają dziecko do chrztu, odpowiadają w jego imieniu i ręczą przed Bogiem za chrześcijańskie wychowanie jego, zwłaszcza na wypadek śmierci lub niedbalstwa rodziców.

P. Czy jesteśmy obowiązani dotrzymać tego, co nasi rodzice chrzestni obiecali i czego się odrzekli w imieniu naszym?

O. Bez wątpienia, jesteśmy obowiązani

dotrzymać tego, co nasi rodzice chrzestni obiecali i czego się odrzekli w imieniu naszym, gdyż pod tymi tylko warunkami przyjął nas Bóg do łaski swojej.

P. Kogo należy wybierać na kmotrów?

O. Na kmotrów wybierać należy osoby katolickie, dobrych obyczajów, i wierne przepisom Kościoła.

P. Jakie są obowiązki kmotrów?

O. Kmotrowie obowiązani są troszczyć się o to, aby chrzestne ich dzieci umiały prawdzi wiary i żyły po chrześcijańsku, i mają przyświecać im własnym dobrym przykładem.

P. Jakie powinowactwo zaciągają kmotrowie chrzestni?

O. Kmotrowie chrzestni zaciągają powinowactwo duchowne z chrzestnem swem dzieckiem i z jego rodzicami, z powodu którego nie mogą wchodzić z nimi w związki małżeńskie.

ROZDZIAŁ III.

O Bierzmowaniu.

P. Co to jest Bierzmowanie?

O. Bierzmowanie jest to sakrament, który udziela nam Ducha świętego, wyciska na duszy naszej znamię żołnierzy Chrystusowych, i czyni nas doskonałymi chrześcijanami.

P. W jaki sposób Bierzmowanie czyni nas doskonałymi chrześcijanami?

O. Bierzmowanie czyni nas doskonałymi chrześcijanami przez to, że umacnia nas w wierze i doskonali w nas wszystkie inne cnoty i dary, któreśmy otrzymali na Chrzcie świętym.

P. Ile jest darów Ducha świętego, które odbieramy w sakramencie Bierzmowania?

O. Darów Ducha świętego, które odbieramy w sakramencie Bierzmowania jest siedm; Mądrość, Rozum, Rada, Męstwo, Umiejętność, Pobożność i Bojaźń Boża.

P. Co jest materią tego sakramentu?

O. Materią tego sakramentu jest włożenie rąk Biskupa i namaszczenie chryzmem świętem.

P. Co to jest chryzmo święte?

O. Chryzmo lub krzyżmo święte jest to oliwa zmieszana z balsmem i poświęcona przez Biskupa w Wielki Czwartek.

P. Co oznacza w tym sakramencie oliwa i balsam?

O. W sakramencie tym oliwa, która ma własność rozplywania się i umacniania, oznacza obfitość łaski, jaka się rozlewa w duszy chrześcijanina dla umocnienia jego w wierze świętej; balsam zaś, który wydaje z siebie woń przyjemną i broni od zepsucia, oznacza, że chrześcijanin umocniony tą łaską, zdolny jest wydawać z siebie zapach cnót chrześcijańskich i ustrzedz się skażenia grzechowego.

P. Jaka jest forma sakramentu Bierzmowania?

O. Forma sakramentu Bierzmowania jest ta: *Znaczę cię znakiem krzyża, i umacniam cię chryzmem zbawienia, w imię Ojca, i Syna, i Ducha świętego. Amen.*

P. Kto jest ministrem sakramentu Bierzmowania?

O. Ministrem zwyczajnym sakramentu Bierzmowania jest Biskup.

P. W jaki sposób udziela Biskup sakramentu Bierzmowania?

O. Biskup udziela sakramentu Bierzmowania w ten sposób: najprzód wyciąga ręce nad przystępującymi do Bierzmowania i wzywa na nich Ducha świętego; potem chryzmem świętym czyni na czole każdego znak krzyża, wymawiając słowa formy tego sakramentu; następnie prawą ręką daje namaszczoneму lekki policzek mówiąc mu: *Pokój z tobą*; nakoniec wszystkim pobierzmowanym udziela uroczystego błogosławieństwa.

P. Dlaczego namaszczenie czyni się na czole?

O. Namaszczenie czyni się na czole, gdzie zwykle występują oznaki bojaźni i wstydu, aby pobierzmowany pamiętał, że nie powinien się wstydzić wiary swojej, ani się lękać nieprzyjaciół jej.

P. Dlaczego pobierzmowanemu daje się lekki policzek?

O. Pobierzmowanemu daje się lekki po-

liczek dlatego, iżby wiedział, że powinien być gotów znieść wszelką zniewagę i wszelką boleść za świętą swą wiarę.

P. Czy wszyscy mają się starać o przyjęcie sakramentu Bierzmowania?

O. Tak jest, wszyscy mają się starać, aby sakrament Bierzmowania i sami przyjęli i ci, którzy od nich zależą.

P. W jakim wieku dobrze jest przyjąć sakrament Bierzmowania?

O. Dobrze jest przyjąć sakrament Bierzmowania około siódmego roku życia, ponieważ w tym wieku poczynamy zwykle doznawać pokus, możemy już poznać dostatecznie łaskę tego Sakramentu, i zapamiętać, żeśmy ten sakrament przyjęli.

P. Czego potrzeba do godnego przyjęcia sakramentu Bierzmowania?

O. Do godnego przyjęcia sakramentu Bierzmowania potrzeba być w łasce Bożej, znać główne tajemnice wiary naszej świętej i przystępować do niego z uszanowaniem i pobożnością.

P. Jaki grzech popełniłby ten, ktoby przyjął sakrament Bierzmowania po raz drugi?

O. Ktoby przyjął sakrament Bierzmowania po raz drugi, popełniłby świętokradztwo; Bierzmowanie bowiem należy do tych sakramentów, które wyciskają znamię na duszy i dlatego przyjmują się tylko raz w życiu.

P. Co uczynić należy, aby zachować w sobie łaskę sakramentu Bierzmowania?

O. Aby zachować w sobie łaskę Bierzmowania należy często się modlić, spełniać dobre uczynki. i żyć podług nauki Chrystusowej, nie dbając o względy ludzkie.

P. Dlaczego przy Bierzmowaniu przybierają się kmotrowie?

O. Przy Bierzmowaniu przybierają się kmotrowie dlatego, aby słowem i przykładem dopomagali duchownym swym dzieciom do życia chrześcijańskiego i wspierali je w bojowaniu duchownem.

P. Jakie warunki powinni posiadać kmotrowie obierani przy Bierzmowaniu?

O. Kmotrowie obierani przy Bierzmowaniu powinni być odpowiednich lat, katolicy, pobierzmowani, znać główne prawdy wiary, i odznaczać się dobrymi obyczajami.

P. Czy kmotrowie przy Bierzmowaniu zaciągają jakie powinowactwo z pobierzmowanym i z rodzicami jego?

O. Tak jest; kmotrowie przy Bierzmowaniu zaciągają takie samo powinowactwo duchowne, jak i kmotrowie przy Chrzcie świętym.

ROZDZIAŁ IV.

O Sakramencie Ciała i Krwi Pańskiej.

§ 1. O naturze tego sakramentu
i o rzeczywistej obecności
w nim Pana Jezusa.

P. Co to jest Ciało i Krew Pańska?

O. Ciało i Krew Pańska jest to sakrament, w którym przez cudowną przemianę całej istoty chleba w Ciało Jezusa i całej istoty wina w najdroższą Krew Jego znajduje się prawdziwie, rzeczywiście i istotnie Ciało, Krew, Dusza i Bóstwo tegoż Pana naszego Jezusa Chrystusa pod postaciami chleba i wina na pokarm duszom naszym.

P. Jak się inaczej jeszcze nazywa ten sakrament?

O. Sakrament ten nazywa się jeszcze Eucharystią, to jest Dziękczynieniem, ponieważ Pan Jezus, ustanawiając go, dzięki czynił Bogu Ojcu; Sakramentem Ołtarza, ponieważ na ołtarzu słu sprawuje i przechowuje; Najświętszą Hostyą, to jest ofiarą za grzechy nasze; Chlebem Anielskim i t. d.; najczęściej zaś z powodu wielkiej godności swojej, zowie się Najświętszym lub Przenajświętszym Sakramentem.

P. Czy w N. Sakramencie znajduje się tenże sam Pan Jezus, który jest w niebie i który tu na ziemi narodził się z N. Maryi Panny?

O. Tak jest; w N. Sakramencie znajduje się tenże sam Pan Jezus, który jest w niebie i który narodził się z Najświętszej Maryi Panny.

P. Dlaczego wierzymy, że w N. Sakramencie jest prawdziwie obecny Pan Jezus?

O. Wierzymy, że w N. Sakramencie jest prawdziwie obecny Pan Jezus, ponieważ On Sam to powiedział, i tak nas naucza Kościół Jego święty.

P. Co jest materią N. Sakramentu?

O. Materią N. Sakramentu jest to samo, czego użył Pan Jezus przy ustanowieniu jego, t. j. chleb pszenny i wino z winnej jagody.

P. Co jest formą N. Sakramentu?

O. Formą N. Sakramentu są słowa, których użył Pan Jezus przy ustanowieniu jego: *To jest ciało moje; to jest krew moja.*

P. Czem jest tedy hostya przed konsekracją?

O. Hostya przed konsekracją jest chlebem.

P. A czem jest hostya po konsekracji?

O. Hostya po konsekracji jest prawdziwym ciałem Pana naszego Jezusa Chrystusa pod postaciami chleba.

P. Co jest w kielichu przed konsekracją?

O. W kielichu przed konsekracją jest trochę wina z kilku kroplami wody.

P. A co jest w kielichu po konsekracji?

O. W kielichu po konsekracji jest prawdziwa krew Pana naszego Jezusa Chrystusa pod postaciami wina.

P. Kiedy się staje ta cudowna przemiana chleba w ciało, a wina w krew Pana Jezusa?

O. Ta cudowna przemiana chleba w ciało, a wina w krew Pana Jezusa staje się w chwili, kiedy kapłan we Mszy świętej wymawia słowa konsekracyi.

P. Cóż to jest tedy konsekracya?

O. Konsekracya jest to ciągle odnawianie przez kapłana tego cudu, którego dokonał Pan Jezus na ostatniej swej wieczerzy, kiedy wymawiając nad chlebem: *To jest ciało moje*, a nad winem: *To jest krew moja*, przemienił chleb i wino w ciało i krew swoją.

P. Jak Kościół nazywa tę cudowną przemianę chleba i wina w ciało i krew Pana Jezusa?

O. Tę cudowną przemianę chleba i wina w ciało i krew Pana Jezusa, która codzień się odnawia na ołtarzach naszych, Kościół nazywa *przeistoczeniem*.

P. Kto nadał słowom konsekracyi taką moc cudowną?

O. Słowom konsekracyi nadał taką moc cudowną sam Pan Jezus, który jest Bogiem wszechmocnym.

P. Czy po konsekracyi nic już nie pozostaje z chleba i wina?

O. Po konsekracyi pozostają same tylko postacie chleba i wina.

P. Co to są postacie chleba i wina?

O. Postacie chleba i wina są to ich przymioty czyli własności zewnętrzne, które podpa-

Jają pod zmysły nasze, jako to: kształt, kolor, smak, zapach i t. p.

P. Jakim sposobem mogą pozostawać postacie czyli przymioty chleba i wina bez samego chleba i wina?

O. Postacie czyli przymioty chleba i wina pozostają bez samego chleba i wina w sposób cudowny, mocą Bożą.

P. Czy pod postaciami chleba jest tylko ciało Pana Jezusa, a pod postaciami wina jest tylko najdroższa krew Jego?

O. Tak pod postaciami chleba, jak i pod postaciami wina jest cały Pan Jezus, z ciałem, krwią, duszą i bóstwem swoim.

P. Dlaczego tak pod postaciami chleba, jak i pod postaciami wina jest cały Pan Jezus?

O. Tak pod postaciami chleba, jak i pod postaciami wina jest cały Pan Jezus dlatego, że w N. Sakramencie jest On ten sam co w niebie: żywy i nieśmiertelny; gdzie przeto jest Jego ciało, tam jest także Jego krew, dusza i bóstwo, a gdzie jest krew Jego, tam jest także i ciało, dusza i bóstwo Jego, ponieważ wszystko to jest w nim nierozdzielnie.

P. Czy Pan Jezus przestaje być w niebie, kiedy jest w N. Sakramencie?

O. Kiedy Pan Jezus jest w N. Sakramencie, nie przestaje być w niebie, lecz jednocześnie przebywa i w niebie i w N. Sakramencie.

P. Czy Pan Jezus jest obecny we wszyst-

kich hostyach pokonsekrowanych na całym świecie?

O. Tak, Pan Jezus jest obecny we wszystkich hostyach pokonsekrowanych na całym świecie.

P. Jak to być może, aby Pan Jezus znajdował się jednocześnie we wszystkich hostyach pokonsekrowanych?

O. Pan Jezus znajduje się jednocześnie we wszystkich hostyach pokonsekrowanych Boską swą mocą, dla której niema nic niepodobnego.

P. Gdy się łamie hostya, czy się łamie także ciało Pana Jezusa?

O. Gdy się łamie hostya, ciało Pana Jezusa wcale się nie łamie; łamią się tylko postacie chleba.

P. Po rozłamaniu hostyi na części w której z nich pozostaje ciało Pana Jezusa?

O. Po rozłamaniu hostyi na części ciało Pana Jezusa pozostaje całe we wszystkich jej częściach.

P. Czy Pan Jezus jest zarówno w hostyi dużej, jak i w hostyi małej?

O. Pan Jezus jest zarówno w hostyi dużej, jak i w hostyi małej, i w najdrobniejszej jej części.

P. W jakim celu przechowuje się w kościołach N. Sakrament?

O. N. Sakrament przechowuje się w kościołach w tym celu, aby wierni cześć Mu oddawali, i aby w potrzebie nosić Go do chorych.

P. Jaka cześć należy się N. Sakramentowi?

O. N. Sakramentowi należy się cześć Boska, ponieważ jest w Nim prawdziwie, rzeczywiście i istotnie obecny Pan nasz Jezus Chrystus.

§ 2. O ustanowieniu i o skutkach N. Sakramentu.

P. Kiedy Pan Jezus ustanowił N. Sakrament?

O. Pan Jezus ustanowił N. Sakrament na ostatniej wieczerzy w przededniu męki i śmierci swojej.

P. W jakim celu Pan Jezus ustanowił N. Sakrament?

O. Pan Jezus ustanowił N. Sakrament w celu głównie trojakim, a mianowicie: 1) aby był nieustającą ofiarą nowego zakonu; 2) aby był pokarmem dusz naszych; 3) aby był wieczną pamiątką jego męki i śmierci, oraz nieocenionym zadatkiem miłości Jego ku nam i przyszłej naszej chwały w niebie.

P. Dlaczego Pan Jezus ustanowił ten Sakrament pod postaciami chleba i wina?

O. Pan Jezus ustanowił ten Sakrament pod postaciami chleba i wina, ponieważ miał On być posiłkiem dusz naszych; wypadło więc, aby był nam dany w postaci pokarmu i napoju.

P. Jakie są głównejsze skutki, które spra-

wia N. Sakrament w tym, kto godnie przystępuje do Niego?

O. Główniejsze skutki, które sprawia N. Sakrament w tym, kto godnie przystępuje do Niego, są te: 1) zachowuje i wzmacnia życie duszy, którem jest łaska poświęcająca, tak, jak pokarm ziemski zachowuje i wzmacnia życie ciała; 4) gładzi grzechy powszednie i zachowuje od grzechów śmiertelnych; 3) napelnia duszę pokojem i pociechą niebieską.

P. Jakie inne jeszcze skutki sprawia w nas N. Sakrament?

O. N. Sakrament sprawia w nas jeszcze następne trzy skutki: 1) osłabia namiętności, a szczególnie tłumi żądze cielesne; 2) roznieca miłość Boga i bliźniego, i pomaga do postępowania zawsze zgodnie z tem, czego żąda od nas Chrystus; 3) jest zadatkami przyszłej naszej chwały i chwalebnego zmartwychwstania ciał naszych.

§ 5. O warunkach potrzebnych do godnego przyjęcia Komunii Świętej.

P. Czy N. Sakrament sprawia w nas zawsze przedziwne swe skutki?

O. N. Sakrament sprawia w nas zawsze przedziwne swe skutki, jeśli przystępujemy do Niego z należytem przygotowaniem.

P. Czego potrzeba do godnego przyjęcia Komunii św?

O. Do godnego przyjęcia Komunii świętej potrzeba czterech warunków: 1) być w łasce Bożej; 2) być naczczo od północy aż do przyjęcia Komunii; 3) wiedzieć, co się ma przyjmując; i 4) komunikować z wielką pobożnością.

P. Co znaczy: być w łasce Bożej?

O. Być w łasce Bożej znaczy: mieć sumienie czyste i wolne od wszelkiego grzechu śmiertelnego.

P. Co powinien uczynić przed przyjęciem Komunii, kto się poczuwa do grzechu śmiertelnego?

O. Kto się poczuwa do grzechu śmiertelnego, powinien przed przyjęciem Komunii dobrze się wyspowiadać, albowiem sam akt skruchy, chociażby najdoskonalszej, nie wystarcza w tym razie do godnego przyjęcia N. Sakramentu.

P. Dlaczego nawet akt skruchy doskonałej nie wystarcza do godnego przyjęcia Komunii, jeżeli kto się poczuwa do grzechu śmiertelnego?

O. Akt skruchy doskonałej w podobnym wypadku nie wystarcza dlatego, ponieważ Kościół święty przez uszanowanie dla tak wielkiego Sakramentu postanowił, aby nikt się nie ważył przystępować do Niego w grzechu śmiertelnym, nie wyspowiadawszy się wprzód.

P. Jaki grzech popełnia, kto przystępuje do Komunii, wiedząc, że jest w grzechu śmiertelnym?

O. Kto przystępuje do Komunii, wiedząc,

że jest w grzechu śmiertelnym, popełnia straszne świętokradztwo, i ściąga na siebie wyrok wiecznego potępienia.

P. Co znaczy: być naczczo przed Komunią świętą?

O. Być naczczo przed Komunią świętą znaczy: zachować post tak zwany *naturalny*, który się łamie przez przyjęcie chociażby odrobiny czegoś, co się uważa za pokarm lub za napój.

P. Czy może komunikować ten, ktoby połknął jakąś odrobinę z tego, co mu pozostało około zębów po jedzeniu, lub jakąś kroplę wody przy umywaniu się?

O. Ktoby połknął jakąś odrobinę z tego, co mu pozostało około zębów po jedzeniu, lub jakąś kroplę wody przy umywaniu się, może komunikować, ponieważ ani jedno ani drugie nie może się uważać za pokarm lub za napój.

P. Czy nigdy nie wolno przyjąć Komunii nie naczczo?

O. Wolno przyjąć Komunię nie naczczo w ciężkiej tylko chorobie, kiedy grozi niebezpieczeństwo śmierci, lub kiedy kto z powodu długiej choroby otrzyma na to pozwolenie od Ojca świętego. Zresztą Komunia, którą przyjmują ciężko chorzy w niebezpieczeństwie śmierci, nazywa się *Wiatykiem*, to jest posiłkiem na drogę z tego życia do wieczności.

P. Co znaczy: wiedzieć, co się ma przyjąć?

O. Wiedzieć, co się ma przyjąć, znaczy: wiedzieć to, czego nas uczy Nauka chrześcijańska o tym Sakramencie, i mocno w to wierzyć.

P. Co znaczy: komunikować z wielką pobożnością?

O. Komunikować z wielką pobożnością znaczy: przystępować do Komunii świętej z najgłębszą pokorą i skromnością, tak w całej postawie jak i w ubraniu, i przytem gorąco się modlić przed Komunią i po Komunii, najprzód gotując się do niej, a potem dziękując za nią Panu Jezusowi.

P. Na czem zależy przygotowanie do Komunii?

O. Przygotowanie do Komunii zależy głównie na pobożnem rozważaniu tego pytania: Kto jest Ten, kogo przyjąć mamy, a kto jesteśmy my? oraz na obudzeniu w sobie aktów wiary, nadziei, miłości, czci, pokory i pragnienia przyjęcia Pana Jezusa.

P. Na czem zależy dziękczynienie po Komunii?

O. Dziękczynienie po Komunii zależy głównie na głębokiem skupieniu się wewnętrznem i na pokornej a serdecznej rozmowie z Panem Jezusem, który raczył przyjść do nas: odnawiając przed Nim akty wiary, nadziei, miłości, czci, dziękczynienia, ofiarowania się Jemu i prośby: i prosząc Go przede wszystkim o te łaski, których najbardziej potrzebujemy my sami i ci, za których powinniśmy się modlić.

P. Jak się trzeba zachować w ciągu dnia po przyjęciu Komunii świętej?

O. Po przyjęciu Komunii świętej w ciągu dnia trzeba być, o ile można, skupionym, zajmować się uczynkami pobożności, i z większą pilnością wykonywać swe obowiązki.

P. Jak długo po Komunii św. pozostaje w nas Pan Jezus?

O. Pan Jezus po Komunii św. pozostaje w nas *przez łaskę swoją* tak długo, dopóki nie zgrzeszymy śmiertelnie; *osobiście* zaś przebywa w nas dopóty, dopóki się nie zniszczą postacie sakramentalne.

§ 4. O sposobie przyjmowania Komunii świętej.

P. Jak się należy zachować w chwili przyjęcia Komunii św.?

O. W chwili przyjęcia Komunii świętej należy klęczeć, głowę nieco podnieść, oczy pobożnie zwrócić na podawaną przez kapłana hostyę świętą (komunikant), usta dostatecznie otworzyć, język nieco wysunąć na dolną wargę, i ręce albo skrzyżować na piersiach albo podtrzymywać niemi obrus używany przy Komunii.

P. Kiedy należy spożyć hostyę świętą?

O. Hostyę świętą (komunikant) należy spożyć natychmiast i czas jakiś wstrzymać się od plucia.

P. Co czynić należy, jeśli komunikant przylgnął do podniebienia?

O. Jeśliby komunikant przylgnął do podniebienia, należy go odjąć językiem, a nigdy palcem.

§ 5. O obowiązku przystępowania do Komunii.

P. Kiedy jesteśmy obowiązani komunikować?

O. Obowiązani jesteście komunikować co roku w czasie Wielkanocnym, każdy we własnej parafii; oraz w niebezpieczeństwie życia.

P. W jakim wieku poczyną obowiązywać przykazanie kościelne co do Komunii wielkanocnej?

Przykazanie kościelne co do Komunii wielkanocnej poczyną obowiązywać w wieku, kiedy dziecko może już do niej przystąpić z należytem przygotowaniem.

P. Czy grzeszy, kto mając już lata po temu, nie przystępuje do Komunii świętej?

O. Kto, mając już lata po temu, nie przystępuje do Komunii świętej, czy to dlatego, że nie chce, czy też dlatego, że z własnej winy nie zna prawd wiary, popełnia grzech ciężki. Ale grzeszą też rodzice lub ich zastępcy, jeżeli odkładanie Komunii pochodzi z ich winy, i ciężko za to odpowiedzą przed Bogiem.

P. Czy rzecz jest dobra i pożyteczna komunikować często?

O. Rzecz jest bardzo dobra i pożyteczna

komunikować często, byle się to czyniło z należytem przygotowaniem.

P. Jak często można komunikować.

O. Każdy może komunikować tak często, jak mu to doradzi światły i pobożny spowiednik.

ROZDZIAŁ V.

O ofierze Mszy świętej.

§ 1. O istocie, ustanowieniu i o celach ofiary Mszy świętej.

P. Czy N. Sakrament jest tylko sakramentem?

O. N. Sakrament jest nie tylko sakramentem, lecz także nieustającą ofiarą nowego zakonu, którą Pan Jezus zostawił Kościołowi swojemu, aby składaną była Bogu przez ręce jego kapłanów.

P. Na czem wogóle zależy ofiara?

O. Ofiara wogóle zależy na ofiarowaniu Panu Bogu jakiegokolwiek rzeczy widomej i na zniszczeniu jej w ten lub w inny sposób, w celu uznania najwyższej Jego władzy nad nami samymi i nad wszystkimi rzeczami.

P. Jak się nazywa ofiara nowego zakonu?

O. Ofiara nowego zakonu nazywa się Mszą świętą.

P. Cóż to jest tedy Msza święta?

O. Msza święta jest to ofiara ciała i krwi Pana naszego Jezusa Chrystusa, sprawowana na ołtarzach naszych pod postaciami chleba i wina na pamiątkę ofiary krzyżowej.

P. Czy ofiara Mszy św. jest też sama, co ofiara krzyżowa?

O. Ofiara Mszy świętej co do istoty swojej jest też sama, co ofiara krzyżowa, ponieważ ofiaruje się w niej na ołtarzach naszych przez ręce ministrów swoich, kapłanów, tenże sam Pan Jezus, który się był ofiarował na krzyżu; różni się tylko od ofiary krzyżowej co do sposobu, w jaki się dopełnia, chociaż i pod tym względem pozostaje z nią w jaknajściślejszym i jaknajrzeczywistszym stosunku.

P. Jakaż to jest różnica i jaki stosunek pomiędzy ofiarą Mszy św. a ofiarą krzyżową?

O. Różnica i stosunek pomiędzy ofiarą Mszy świętej a ofiarą krzyżową są te: że na krzyżu ofiarował się Pan Jezus, wylewając krew swoją i wysługując dla nas zbawienie i łaski potrzebne; na ołtarzu zaś ofiaruje się bez przelewu krwi i przypuszcza nas do korzystania z owoców męki i śmierci swojej.

P. Jaki inny jeszcze stosunek zachodzi pomiędzy ofiarą Mszy św. a ofiarą krzyżową?

O. Pomiedzy ofiarą Mszy świętej a ofiarą krzyżową zachodzi jeszcze ten stosunek, że ofiara Mszy świętej przedstawia nam w sposób widomy przelanie krwi Chrystusowej na krzyżu, ponieważ na mocy słów konsekuracyjnych osobno się przedstawia ciało Pana Jezusa pod

postaciami chleba, i osobno krew Jego pod postaciami wina, jakkolwiek skutkiem łączenia się w jednej osobie Chrystusa ciała Jego, krwi, duszy i bóstwa, pod każdą postacią obecny jest cały Jezus Chrystus, prawdziwy i żywy.

P. Czy ofiara krzyżowa nie jest ofiarą jedyną nowego zakonu?

O. Ofiara krzyżowa jest ofiarą jedyną nowego zakonu w tem znaczeniu, że przez nią Pan Jezus przebłagał sprawiedliwość Boską i wysłużył nam wszystkie łaski potrzebne, a przez to samo ze swej strony dokonał wielkiego dzieła odkupienia naszego. Wszelakoż te swoje zasługi i łaski nie inaczej nam rozdaje, jedno za pomocą tych środków, jakie ustanowił w Kościele swoim, a do których należy także ofiara Mszy świętej.

P. W ilorakim celu składa się Panu Bogu ofiara Mszy świętej?

O. Ofiara Mszy świętej składa się Panu Bogu w celu czworakim: 1) dla oddania Jemu najwyższej czci, i stąd nazywa się *ofiara hołdu*; 2) na podziękowanie Mu za wszystkie dobrodziejstwa, i stąd nazywa się *ofiara eucharystyczną* czyli dziękczynną; 3) dla przebłagania obrażonego majestatu Jego, zadosyćuczynienia za grzechy nasze i ulżenia duszom w czyśćcu cierpiącym i stąd nazywa się *ofiara błagalną*; 4) dla wyproszenia u Niego wszystkich łask potrzebnych, i stąd nazywa się *ofiara prośby*.

P. Kto właściwie sprawuje ofiarę Mszy świętej?

O. Ofiarę Mszy świętej właściwie sprawuje sam Pan Jezus, kapłan zaś jest tylko ministrem czyli sługą, który w Jego imieniu ofiarę tę poświęca Ojcu Przedwiecznemu.

P. Kto ustanowił ofiarę Mszy świętej?

O. Ofiarę Mszy świętej ustanowił sam Jezus Chrystus, kiedy ustanawiając N. Sakrament, ofiarował Bogu Ojcu ciało i krew swoją i rozkazał Apostołom czynić to samo na pamiątkę męki swojej.

P. Komu się ofiaruje ofiara Mszy świętej?

O. Ofiara Mszy świętej ofiaruje się samemu tylko Bogu.

P. Jeżeli Msza święta ofiaruje się samemu tylko Bogu, to dlaczego tyle Mszy się odprawia na cześć Matki Boskiej i Świętych?

O. Msze odprawiane na cześć Matki Boskiej i Świętych są zawsze ofiarą składaną samemu Bogu; mówimy jednak, że się odprawiają na cześć ich dlatego, że chcemy przez nie podziękować Panu Bogu za dary im udzielone, i za przyczyną ich wyjednać u Niego tem obfitsze łaski, których potrzebujemy.

P. Kto korzysta z owoców Mszy świętej?

O. Z owoców Mszy świętej wogóle korzysta cały Kościół, lecz w sposób szczególny korzystają z nich: 1) kapłan odprawiający Mszę świętą i wszyscy obecni, którzy myślą i sercem się z nim jednoczą; 2) ci wszyscy, na intencję których Msza się odprawia, czy to są żywi, czy umarli.

§ 2. O sposobie słuchania Mszy świętej.

P. Czego potrzeba do pożytecznego słuchania Mszy św.?

O. Do pożytecznego słuchania Mszy świętej potrzeba dwóch rzeczy: 1) skromnej postawy, i 2) pobożnego serca.

P. Na czym polega skromna postawa?

O. Skromna postawa polega szczególnie na skromnym ubraniu, zachowywaniu milczenia, skupieniu zewnętrznym, i na słuchaniu Mszy św., o ile to być może, klęcząc, z wyjątkiem obu ewangelii, których się słucha stojąc.

P. Co znaczy słuchać Mszy świętej sercem pobożnym?

O. Słuchać Mszy świętej sercem pobożnym, znaczy:

1) Zaraz na początku Mszy świętej połączyć intencję swoją z intencją kapłana i ofiarować Panu Bogu tę świętą ofiarę w celach, dla których ona ustanowioną została.

2) Łączyć się w duchu z kapłanem przy każdej modlitwie i przy każdej części ofiary.

3) Rozważać mękę i śmierć Pana Jezusa, obrzydzając sobie z całego serca swe grzechy, które były przyczyną okrutnych cierpień Zbawiciela.

4) Komunikować sakramentalnie lub przy-

najmniej duchownie, kiedy kapłan przyjmuje Komunię.

P. Co to jest Komunia duchowna?

O. Komunia duchowna jest to gorące pragnienie przyjęcia sakramentalnie Pana Jezusa, mówiąc Mu np.: *Pragnę, o mój Jezu, z całego serca połączyć się z Tobą teraz i na zawsze*; i czyniąc te same akty, jakie się czynią przed Komunią i po Komunii sakramentalnej.

P. Czy odmawianie różańca lub innych modlitw nie przeszkadza do pożytecznego słuchania Mszy świętej?

O. Odmawianie tych modlitw nie przeszkadza do pożytecznego słuchania Mszy świętej, byle się wciąż zwracało uwagę, o ile można, na następujące po sobie części ofiary świętej.

P. Czy dobrze jest podczas Mszy świętej modlić się także i za drugich?

O. Dobrze jest podczas Mszy świętej modlić się także i za drugich; owszem jest to pora najstosowniejsza do modlenia się za żywych i umarłych.

P. Co należy uczynić po wysłuchaniu Mszy świętej?

O. Po wysłuchaniu Mszy świętej należy podziękować Panu Bogu za łaskę, że dozwolił nam uczestniczyć w tak ważnej ofierze, i przeprosić Go za wszelkie roztargnienia i niedbalstwa, jakich mogliśmy się w tym czasie dopuścić.

ROZDZIAŁ VI.

O Pokucie.

§ 1. O Pokucie w ogólności.

P. Co to jest sakrament Pokuty.

O. Pokuta zwana także spowiedzią, jest to sakrament, ustanowiony przez Pana Jezusa dla odpuszczenia grzechów popełnionych po chrzcie świętym.

P. Dlaczego sakrament ten nazywa się Pokutą?

O. Sakrament ten nazywa się Pokutą, ponieważ dla otrzymania przebaczenia grzechów potrzeba brzydzić się nimi i oplakiwać je; i ponieważ każdy, kto się dopuścił winy, musi poddać się pokucie, którą kapłan nań wkłada.

P. Dlaczego sakrament ten nazywa się także Spowiedzią?

O. Sakrament ten nazywa się także Spowiedzią, ponieważ dla otrzymania odpuszczenia grzechów nie dość jest obrzydzać je sobie; lecz potrzeba jeszcze z nich się oskarżyć przed kapłanem, czyli wypowiadać się z nich.

P. Kiedy Pan Jezus ustanowił ten sakrament?

O. Sakrament ten ustanowił Pan Jezus w dzień zmartwychwstania swojego, kiedy, ukazawszy się Apostołom swoim w wieczerniku,

uroczyście dał im władzę odpuszczania grzechów.

P. W jaki sposób Pan Jezus dał Apostołom swoim władzę odpuszczania grzechów?

O. Pan Jezus dał Apostołom swoim władzę odpuszczania grzechów, tchnąwszy na nich i wyrzekłszy te słowa: *Weźmijcie Ducha świętego; których odpuścicie grzechy, są odpuszczone. a których zatrzymacie, są zatrzymane.*

P. Iloraka jest materya sakramentu Pokuty?

O. Materya sakramentu pokuty jest dwójaka: dalsza i bliższa. Materyę dalszą stanowią grzechy penitenta, popełnione po chrzcie świętym; a materyą bliższą są akty tegoż penitenta, mianowicie, skrucha, oskarżenie się przed kapłanem, i zadośćuczynienie.

P. Co jest formą sakramentu Pokuty?

O. Formą sakramentu Pokuty są słowa: *Ja ciebie rozgrzeszam od grzechów twoich.*

P. Kto jest ministrem sakramentu Pokuty?

O. Ministrem sakramentu Pokuty jest kapłan, upoważniony od Biskupa do słuchania spowiedzi.

P. Dlaczego kapłan powinien być upoważniony od Biskupa do słuchania spowiedzi?

O. Kapłan powinien być upoważniony od Biskupa do słuchania spowiedzi, ponieważ do ważnego sprawowania tego sakramentu nie wystarczy samo święcenie kapłańskie, lecz potrzeba jeszcze mieć jurysdykcję, czyli władzę sądzenia, a tej władzy udziela Biskup.

P. Ile jest części sakramentu Pokuty?

O. Cztery są części sakramentu Pokuty: skrucha, spowiedź i zadośćuczynienie—ze strony penitenta, i rozgrzeszenie—ze strony kapłana.

P. Co to jest skrucha czyli żal za grzechy?

O. Skrucha czyli żal za grzechy jest to boleść duszy z powodu popełnionych grzechów wraz z obrzydzeniem ich i mocnem postanowieniem niegrzeszenia więcej.

P. Co to znaczy *skrucha*?

O. Wyraz *skrucha*, od słowa kruszyć, znaczy rozbicie lub starcie czegoś na drobne szczątki; jak kiedy kamień lub inna rzecz twarda kruszy się na drobne kawałki.

P. Dlaczegoż tedy żal za grzechy zowie się skruchą?

O. Żal za grzechy zowie się skruchą, ponieważ twarde serce grzesznika od boleści, że obraziło Pana Boga, kruszy się niejako i rozpada na części.

P. Na czem zależy spowiedź?

O. Spowiedź zależy na jasnem oskarżeniu się z grzechów przed spowiednikiem w celu otrzymania rozgrzeszenia i pokuty.

P. Dlaczego spowiedź nazywa się oskarżeniem się z grzechów?

O. Spowiedź nazywa się oskarżeniem z grzechów dlatego, że nie ma ona być zimnem i obojętnem opowiadaniem grzechów, lecz serdecznem i bolesnem przyznaniem się do nich.

P. Co to jest zadośćuczynienie czyli pokuta?

O. Zadosyćuczynienie czyli pokuta jest to modlitwa lub inny dobry uczynek, który spowiednik wkłada na penitenta, aby tym sposobem odpokutował za grzechy swoje.

P. Co to jest rozgrzeszenie?

O. Rozgrzeszenie jest to wyrok, mocą którego kapłan w imieniu Pana Jezusa odpuszcza grzechy.

P. Z tych części sakramentu pokuty, która jest najpotrzebniejsza?

O. Z tych części sakramentu Pokuty najpotrzebniejsza jest skrucha, ponieważ bez niej niema nigdy odpuszczenia grzechów, gdy tymczasem ona sama jedna, skoro jest doskonała, może wyjednać przebaczenie, byle połączona była z pragnieniem, chociażby tylko domyślnem, wyspowiadania się przy pierwszej sposobności.

§ 2. O skutkach i o potrzebie sakramentu Pokuty, oraz o warunkach niezbędnych do godnego przyjęcia jego.

P. Jakie są skutki sakramentu Pokuty?

O. Sakrament Pokuty: 1) daje łaskę poświęcającą mocą której odpuszczają się wszystkie grzechy śmiertelne, a także i grzechy powszednie, z których penitent się spowiadał i za które żałuje; 2) zamienia karę wieczną na karę doczesną, a i tę samą zmniejsza stosownie do większego lub mniejszego żalu penitenta;

5) wskrzesza wszystkie zasługi z dobrych uczynków, zebrane przed popełnieniem grzechu śmiertelnego; 4) udziela pomocy potrzebnych do unikania grzechów na przyszłość, i 5) przywraca pokój sumienia.

P. Czy sakrament Pokuty potrzebny jest wszystkim do zbawienia?

O. Sakrament Pokuty potrzebny jest do zbawienia tym wszystkim, którzy po chrzcie świętym popełnili grzech śmiertelny.

P. Czy rzecz jest dobra spowiadać się często?

O. Rzecz jest bardzo dobra spowiadać się często, ponieważ sakrament Pokuty nie tylko gładzi grzechy, lecz także udziela łask potrzebnych do unikania ich.

P. Czy sakrament Pokuty ma moc odpuszczania wszystkich grzechów, jakakolwiek byłaby ich ciężkość i liczba?

O. Sakrament Pokuty ma moc odpuszczania wszystkich grzechów, jakakolwiek byłaby ich ciężkość i liczba, byle się zachowały warunki niezbędne do godnego przyjęcia jego.

P. Ile jest warunków dobrej spowiedzi?

O. Warunków dobrej spowiedzi jest pięć: 1) rachunek sumienia; 2) żal że się obraziło Pana Boga; 3) postanowienie poprawy; 4) oskarżenie się z grzechów popełnionych; 5) zadośćuczynienie czyli pokuta.

P. Co przedewszystkiem uczynić potrzeba, by odbyć spowiedź należycie?

O. By odbyć spowiedź należycie, po-

trzeba przede wszystkim prosić gorąco Pana Boga o światło do poznania wszystkich grzechów naszych i o pomoc do obrzydzenia ich sobie.

§ 3. O rachunku sumienia.

P. Co to jest rachunek sumienia?

O. Rachunek sumienia jest to pilne badanie grzechów, jakie się popełniło od ostatniej ważnej spowiedzi.

P. Jak się czyni rachunek sumienia?

O. Czyni się rachunek sumienia, pilnie przywołując sobie na pamięć, wobec Boga, wszystkie grzechy nie wyznane nigdy na spowiedzi i popełnione myślą, mową, uczynkiem i zaniedbaniem przeciwko przykazaniom Bożym i kościelnym, oraz przeciwko obowiązkom swojego stanu.

P. Co jeszcze powinniśmy badać przy rachunku sumienia?

O. Przy rachunku sumienia powinniśmy jeszcze badać nasze złe nalogi i wszelkie okazy do grzechu.

P. Czy przy rachunku sumienia potrzeba także przypomnieć sobie i liczbę grzechów?

O. Przy rachunku sumienia potrzeba także przypomnieć sobie liczbę każdego grzechu śmiertelnego.

P. Czego potrzeba, aby grzech jaki był grzechem śmiertelnym?

O. Aby grzech jaki był grzechem śmier-

telnym, potrzeba, aby przestępstwo tyczyło się rzeczy ważnej i popełnione było z całą rozważą umysłu i z zupełnem przyzwoleniem woli.

P. Kiedy przestępstwo tyczy się rzeczy ważnej?

O. Przestępstwo tyczy się rzeczy ważnej, kiedy zbyt jest przeciwnem któremukolwiek z przykazań Boskich lub kościelnych.

P. Kiedy się grzeszy z pełną rozważą?

O. Grzeszy się z pełną rozważą, kiedy się wie doskonale, że to co się popełnia, jest wielkiem złem.

P. Kiedy się grzeszy z zupełnem przyzwoleniem woli?

O. Grzeszy się z zupełnem przyzwoleniem woli, kiedy dobrowolnie popełnia się lub pragnie się popełnić coś takiego, o czem się wie, że jest rzeczą niegodziwą.

P. Jakiej pilności dokładać należy przy rachunku sumienia?

O. Przy rachunku sumienia należy dokładać takiej samej pilności, jak w każdej innej sprawie bardzo ważnej.

P. Ile czasu trzeba poświęcić na rachunek sumienia?

O. Na rachunek sumienia trzeba poświęcić tyle czasu, ile wymagają liczba i rodzaj grzechów, obciążających sumienie, tudzież czas, jaki upłynął od ostatniej ważnej spowiedzi.

P. Jak można sobie ułatwić rachunek sumienia przed spowiedzią?

O. Rachunek sumienia przed spowiedzią ułatwia się bardzo, jeśli się go czyni codziennie wieczorem.

§ 4. O żalu za grzechy.

P. Co to jest żal za grzechy?

O. Żal za grzechy jest to boleść duszy z powodu popełnionych grzechów wraz ze szczerem obrzydzeniem ich sobie.

P. Iloraki jest żal?

O. Żal jest dwojaki: doskonały, zwany też skruchą, i niedoskonały.

P. Kiedy jest żal doskonały?

O. Żal doskonały jest wtedy, kiedy się żaluje za grzechy jedynie dlatego, że się obraziło nimi Pana Boga nieskończenie dobrego i godnego miłości dla samego siebie.

P. Dlaczego żal taki nazywa się doskonałym?

O. Żal taki nazywa się doskonałym dla dwóch przyczyn: 1) dlatego, że nie zważa on na własną korzyść lub szkodę, lecz na samą tylko dobroć Boga; i 2) dlatego, że wyjednywa nam u Boga natychmiast odpuszczenie grzechów, aczkolwiek pozostawia obowiązek wyspowiadania się z nich.

P. Czy żal doskonały nie wyjednywa nam odpuszczenia grzechów niezależnie od spowiedzi?

O. Żal doskonały nie wyjednywa nam odpuszczenia grzechów niezależnie od spowie-

dzi, ponieważ z natury swojej połączony jest zawsze z mocną wolą odbycia spowiedzi przy pierwszej sposobności.

P. Dlaczego żal doskonały czyli skrucha ma moc przywracania nas do łaski Bożej?

O. Żal doskonały czyli skrucha ma moc przywracania nas do łaski Bożej, ponieważ rodzi się on z miłości Boga, która z natury swojej nie może być w duszy razem z grzechem śmiertelnym.

P. Kiedy jest żal niedoskonały?

O. Żal niedoskonały jest wtedy, kiedy kto żałuje za swe grzechy dlatego, że obraził nimi Pana Boga jako najwyższego Sędziego: czyli z bojaźni kary, na którą zasłużył w tem i w przyszłym życiu, lub z powodu wewnętrznej złości samego grzechu.

P. Jakie warunki powinien posiadać żal, aby był dobry?

O. Żal, aby był dobry, powinien posiadać cztery warunki; mianowicie powinien być: *wewnętrzny, nadprzyrodzony, największy, i powszechny?*

P. Co znaczy: żal powinien być wewnętrzny?

O. To znaczy: że ma być w sercu i w woli, a nie w słowach tylko.

P. Dlaczego żal powinien być wewnętrzny?

O. Żal powinien być wewnętrzny dlatego, że, jak wola to jest, która przez grzech odwraca się od Boga, tak ona też przez obrzydzenie grzechu powinna się nawrócić do Boga.

P. Co znaczy: żal powinien być nadprzyrodzony?

O. To znaczy: że powinien być owocem łaski Bożej i rodzić się z pobudek wiary.

P. Dlaczego żal powinien być nadprzyrodzony?

O. Żal powinien być nadprzyrodzony, ponieważ odnosi się do rzeczy nadprzyrodzonych, jakimi są: otrzymanie od Boga odpuszczenia grzechów, łaska poświęcająca, i prawo do królestwa niebieskiego.

P. Wytlómacz mi jaśniej różnicę, jaka zachodzi pomiędzy żalem nadprzyrodzonym a żalem przyrodzonym?

O. Kiedy kto żałuje za swe grzechy dlatego, że obraził nimi Boga nieskończenie dobrego i godnego miłości dla samego siebie, że utracił niebo a zasłużył na piekło, lub chociażby tylko z powodu wewnętrznej szkarady grzechu, taki ma żal nadprzyrodzony, ponieważ żałuje z pobudek wiary; przeciwnie zaś, ktoby żałował za swe grzechy dlatego, że przez nie ściągnął na siebie niestawę lub karę u ludzi, albo z powodu innej jakiej szkody doczesnej, taki miałby żal przyrodzony, ponieważ żałowałby z pobudek czysto ludzkich.

P. Dlaczego żal powinien być największy?

O. Żal powinien być największy dlatego, że powinniśmy uważać i obrzydzać sobie grzech jako zło największe, to jest obrazę największego Dobra. .

P. Czy z żalu za grzechy trzeba może płakać, jak się płacze w innem jakim nieszczęściu?

O. Z żalu za grzechy niekoniecznie trzeba płakać zewnętrznie, dość jest uważać w sercu obrazę Pana Boga za największe nieszczęście w życiu.

P. Co znaczy: żal powinien być powszechny?

O. Żal powinien być powszechny, to znaczy: że powinien obejmować wszystkie grzechy śmiertelne, jakie się popełniło.

P. Dlaczego żal powinien obejmować wszystkie grzechy śmiertelne?

O. Żal powinien obejmować wszystkie grzechy śmiertelne dlatego, że kto nie żałuje chociażby za jeden z nich, pozostaje nieprzyjacielem Boga.

P. Co powinniśmy czynić, aby mieć żal za grzechy nasze?

O. Aby mieć żal za grzechy nasze, powinniśmy gorąco prosić o niego Pana Boga i starać się go obudzić w sobie przez rozważanie tego wielkiego zła, jakiegośmy się dopuścili, grzesząc.

P. Cóż tedy rozważać będziesz dla obudzenia w sobie obrzydzenia grzechu?

O. Dla obudzenia w sobie obrzydzenia grzechu, rozważać będę: 1) surowość nieskończonej sprawiedliwości Bożej i szkaradę grzechu, przez który zespecilem duszę moją i zasłużyłem na wieczne kary w piekle; 2) utratę

łaski, przyjaźni, synowstwa Bożego i prawa do nieba; 3) że przez grzech obraziłem Zbawiciela mojego, który umarł za mnie, i że grzechy moje były przyczyną Jego śmierci; 4) że wzgardziłem Stwórcą moim i Bogiem moim; że się odwróciłem od Tego, który jest najwyższem dobrem mojem, i który zasługuje na to, abym Go kochał nadewszystko i wiernie Mu służył.

P. Czy idąc do spowiedzi, powinniśmy się bardzo troszczyć o to, aby mieć żal prawdziwy za grzechy nasze?

O. Idąc do spowiedzi, powinniśmy jak najusilniej troszczyć się o to, aby mieć żal prawdziwy za grzechy nasze, ponieważ jest to rzecz najglówniejsza, i jeśli jej niema, spowiedź jest żadna.

P. Czy ten, kto się spowiada z samych tylko grzechów powszednich, powinien żałować za wszystkie?

O. Kto się spowiada z samych tylko grzechów powszednich, spowiada się ważnie, jeżeli żałuje za niektóre z nich; wszelakoż jeśli chce, aby wszystkie zostały mu odpuszczone, powinien też żałować za wszystkie, które pamięta.

P. Czy ten, kto się spowiada z samych tylko grzechów powszednich a nie żałuje za żaden z nich, spowiada się ważnie?

O. Kto się spowiada z samych tylko grzechów powszednich a nie żałuje za żaden z nich, spowiada się nieważnie, i jeśli to czyni z rozumą, popełnia świętokradztwo.

P. Co dla zapewnienia ważności spowiedzi zaleca się tym, którzy się spowiadają z samych tylko grzechów powszednich?

O. Tym, którzy się spowiadają z samych tylko grzechów powszednich, dla zapewnienia ważności spowiedzi zaleca się wyznać z prawdziwym żalem jakikolwiek grzech śmiertelny z przeszłego życia, chociaż się już z niego spowiadali i otrzymali odpuszczenie jego.

P. Czy rzecz jest dobra czynić często akt skruchy?

O. Rzecz jest bardzo dobra i zbawienna czynić często akt skruchy, szczególnie kładąc się do snu, i kiedy ma się pewność lub chociażby tylko obawę, że się wpadło w grzech śmiertelny, aby natychmiast powrócić do łaski Bożej; pomaga to wiele do łatwiejszego otrzymania od Pana Boga łaski uczynienia podobnego aktu w nierównie większej potrzebie, to jest w niebezpieczeństwie życia.

§ 5. O postanowieniu poprawy.

P. Co to jest postanowienie poprawy?

O. Postanowienie poprawy jest to mocna wola niegrzeszenia więcej i użycia wszystkich środków do uniknięcia grzechu.

P. Jakie przymioty powinno posiadać postanowienie poprawy, aby było dobre?

O. Postanowienie poprawy, aby było dobre, powinno posiadać przedewszystkiem na-

stępne trzy przymioty: powinno być *bezwarunkowe, powszechne i skuteczne*.

P. Co znaczy: postanowienie poprawy powinno być bezwarunkowe?

O. Postanowienie poprawy powinno być bezwarunkowe, to znaczy: że nie powinno zależeć od żadnych warunków czasu, miejsca i osoby.

P. Co znaczy: postanowienie poprawy powinno być powszechne?

O. Postanowienie poprawy powinno być powszechne, to znaczy: że mamy unikać wszystkich grzechów śmiertelnych, tak tych, któreśmy dawniej popełnili, jak i tych, które moglibyśmy popełnić w przyszłości.

P. Co znaczy: postanowienie poprawy powinno być skuteczne?

O. Postanowienie poprawy powinno być skuteczne, to znaczy: że trzeba mieć mocną wolę raczej wszystko utracić niż zgrzeszyć na nowo, unikać wszystkich niebezpiecznych okazji do grzechu, wykorzeniać w sobie złe nalogi i dopełnić obowiązków, jakie się przez grzech zaciągnęło.

P. Co to jest zły nałóg?

O. Zły nałóg jest to nabyta skłonność do łatwego wpadania w grzechy, do których się przywykło.

P. Co trzeba czynić, aby poprawić złe nalogi?

O. Aby poprawić złe nalogi trzeba pilnie czuwać nad sobą, wiele się modlić, często się

spowiadać, mieć dobrego stałego spowiednika i wiernie się trzymać rad i środków przezeń podawanych.

P. Co należy rozumieć przez niebezpieczne okazyje do grzechu?

O. Przez niebezpieczne okazyje do grzechu należy rozumieć te wszystkie okoliczności czasu, miejsca, osób i rzeczy, które same przez się lub z powodu słabości naszej prowadzą nas do popełnienia grzechu.

P. Czy powinniśmy się strzedz bardzo wszystkich niebezpiecznych okazyj?

O. Powinniśmy się strzedz bardzo tych niebezpiecznych okazyj, które zazwyczaj prowadzą nas do popełnienia grzechu śmiertelnego, i które z tego powodu nazywają się okazyjami blizkimi do grzechu.

P. Co czynić powinien, kto nie może uniknąć jakiejs okazyi do grzechu?

O. Kto nie może uniknąć jakiejs okazyi do grzechu, powinien zasięgnąć rady spowiednika i zastosować się do niej.

P. Co należy rozważać, aby uczynić mocne postanowienie poprawy?

O. Aby uczynić mocne postanowienie poprawy, należy rozważać to samo, co przy obudzeniu żalu za grzechy, a mianowicie te pobudki, które skłaniają nas do lękania się sprawiedliwości Boskiej i do umiławania nieskończonej dobroci Jego.

O oskarżeniu się z grzechów przed spowiednikiem.

P. Co uczynisz, przygotowawszy się należycie do spowiedzi przez rachunek sumienia, żal za grzechy i postanowienie poprawy?

O. Przygotowawszy się należycie do spowiedzi przez rachunek sumienia, żal za grzechy i postanowienie poprawy, pójde się oskarżyć ze swych grzechów przed spowiednikiem dla otrzymania rozgrzeszenia.

P. Z jakich grzechów trzeba się spowiadać?

O. Trzeba się spowiadać ze wszystkich grzechów śmiertelnych; wszelakoż dobrze jest spowiadać się także i z grzechów powszednich.

P. Jakie warunki posiadać powinno oskarżenie się z grzechów czyli spowiedź?

O. Oskarżenie się z grzechów czyli spowiedź powinna posiadać pięć głównych warunków, a mianowicie: powinna być: *pokorna, zupełna, szczera, rozważna i krótka*.

P. Co znaczy spowiedź powinna być pokorna?

O. Spowiedź powinna być pokorna to znaczy, że penitent powinien się oskarżać przed spowiednikiem bez żadnej hardości w sercu lub w słowach, lecz z uczuciem winowajcy, który uznaje swą winę i stoi przed sędzią swoim.

P. Co znaczy: spowiedź powinna być zupełna?

O. Spowiedź powinna być zupełna to znaczy: że trzeba wyznać z okolicznościami i liczbą wszystkie grzechy śmiertelne, które się popełniło od ostatniej ważnej spowiedzi, i które się przypomniało sobie po pilnym rachunku sumienia.

P. Jakie okoliczności wyznać należy, aby spowiedź była zupełna?

O. Aby spowiedź była zupełna, należy wyznać te okoliczności, które zmieniają rodzaj grzechu?

P. Które okoliczności zmieniają rodzaj grzechu?

O. Zmieniają rodzaj grzechu: 1) te okoliczności, które z grzechu powszedniego czynią grzech śmiertelny; i 2) te, z powodu których toż samo przestępstwo zawiera w sobie złość kilku grzechów śmiertelnych.

P. Czy możesz dać mi przykład okoliczności, która z grzechu powszedniego czyni grzech śmiertelny?

O. Kto, na przykład, dla usprawiedliwienia siebie popełnia kłamstwo, przez które wyrządza ciężką krzywdę bliźniemu, powinien wyznać tę okoliczność, gdyż ona kłamstwo dla interesu zamienia w kłamstwo szkodliwe.

P. A czy możesz dać mi przykład okoliczności, z powodu której toż samo przestępstwo zawiera w sobie złość kilku grzechów śmiertelnych?

O. Ktoby, na przykład, ukradł rzecz jaką poświęconą Panu Bogu, powinien wyznać tę okoliczność, gdyż ona do grzechu kradzieży dodaje jeszcze grzech świętokradztwa.

P. Jeżeli kto nie jest pewnym, czy popełnił grzech jaki, czy ma się z niego spowiadać?

O. Kto nie jest pewnym, czy popełnił grzech jaki, nie ma obowiązku spowiadać się z niego, a jeśli się spowiada, powinien wyznać tę okoliczność.

P. Co czynić powinien, kto nie pamięta ściślej liczby swych grzechów?

O. Kto nie pamięta ściślej liczby swych grzechów, powinien powiedzieć tę, która najbliższa jest prawdy.

P. Czy spowiedź byłaby ważna, jeśliby kto przez zapomnienie nie wyznał jakiego grzechu śmiertelnego lub jakiej ważnej okoliczności?

O. Jeśliby kto przez zapomnienie nie wyznał jakiego grzechu śmiertelnego lub jakiej ważnej okoliczności, a w rachunku sumienia był pilnym, spowiedź jego byłaby ważną.

P. Czy przypomniawszy sobie jaki grzech śmiertelny, zapomniany na spowiedzi, obowiązani jesteśmy wyznać go na spowiedzi następnej?

O. Tak jest; przypomniawszy sobie jaki grzech śmiertelny zapomniany na spowiedzi, obowiązani jesteśmy wyznać go na najbliższej spowiedzi następnej.

P. Jaki grzech popełniłby ten, ktoby ze wstydu lub z innej jakiej przyczyny rozmyślnie zataił na spowiedzi jaki grzech śmiertelny?

O. Ktoby ze wstydu lub z innej jakiej przyczyny rozmyślnie zataił na spowiedzi jaki grzech śmiertelny, znieważyłby sakrament i stałby się winnym strasznego świętokradztwa.

P. Co powinien uczynić, kto rozmyślnie zataił na spowiedzi jaki grzech śmiertelny?

O. Kto rozmyślnie zataił na spowiedzi jaki grzech śmiertelny, powinien dla ratowania swej duszy, nie tylko wyznać przed spowiednikiem ten grzech, ale też powiedzieć na ilu spowiedziach go zataił, i te wszystkie spowiedzie powtórzyć.

P. Nad czym powinien się zastanowić, ktoby miał pokusę zataić na spowiedzi jaki grzech śmiertelny?

O. Ktoby miał pokusę zataić na spowiedzi jaki grzech śmiertelny, powinien się zastanowić nad tem:

1) że wszak się nie wstydził grzeszyć wobec Boga, który wszystko widzi;

2) że stokroć jest lepiej wyznać swe grzechy przed spowiednikiem w sekrecie, aniżeli żyć w grzechu, doznawać ciągłych wyrzutów sumienia, umrzeć w niepokucie, i na sądzie strasznym być wystawionym na hańbę przed całym światem;

3) że spowiednik pod grzechem ciężkim i pod najstraszniejszemi karami doczesnemi

i wiecznemi obowiązany jest dochować tajemnicy spowiedzi.

P. Co znaczy: spowiedź powinna być szczera?

O. Spowiedź powinna być szczera, to znaczy, że trzeba wyznać swe grzechy, jak one są, nie usprawiedliwiając ich, nie zmniejszając i nie zwiększając.

P. Co znaczy: spowiedź powinna być rozważna?

O. Spowiedź powinna być rozważna, to znaczy: że, oskarżając się z grzechów naszych, powinniśmy używać wyrazów przyzwoitych i strzedz się wyjawienia grzechów cudzych.

P. Co znaczy: spowiedź powinna być krótka?

O. Spowiedź powinna być krótka, to znaczy: że nie powinniśmy mówić spowiednikowi rzeczy niepotrzebnych?

P. Czy to nie jest rzeczą bardzo przykrą wyjawiać na spowiedzi swe grzechy, zwłaszcza zbyt brzydkie?

O. Jakkolwiek rzeczą jest bardzo przykrą wyjawiać na spowiedzi swe grzechy, to jednak trzeba to uczynić dlatego, że taki jest rozkaz Boży; że inaczej nie możemy dostąpić odpuszczenia grzechów naszych; i że tę przykrość wynagradzają aż nadto wielkie korzyści i obfite pociechy duchowne.

§ 7. O sposobie spowiadania się.

P. Co uczynisz przystąpiwszy do spowiednika?

O. Przystąpiwszy do spowiednika, uklęknę i powiem: *Błogosław mi, ojcze, bom zgrzeszył.*

P. Co czynić będziesz, gdy spowiednik będzie cię błogosławił?

O. Nachylę się z pokorą dla przyjęcia błogosławieństwa i uczynię znak krzyża świętego.

P. Co powiesz, uczyniwszy znak krzyża świętego?

O. Uczyniwszy znak krzyża świętego, powiem: *Spowiadam się Panu Bogu wszechmogącemu, błogosławionej Pannie Maryi, wszystkim Świętym i tobie, ojcze bom zgrzeszył;* dodając: *Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus.*

P. Co powiesz następnie?

O. Powiem następnie: Byłem ostatni raz u spowiedzi — tu wyrażę, kiedy mianowicie —, rozgrzeszenie z łaski Pana Boga otrzymałem, pokutę odprawiłem i Komunię świętą przyjąłem; od ostatniej spowiedzi obraziłem Pana Boga następującymi grzechami; poczem oskarżę się z grzechów swoich.

P. Co powiesz, skończywszy wyznanie grzechów swoich?

O. Skończywszy wyznanie grzechów swoich, dodam: Oskarżam się jeszcze ze wszystkich grzechów całego życia mojego, a zwłaszcza... i tu nazwę te grzechy z przeszłego życia.

P. Jak zakończysz to wszystko?

O. Zakończę to wszystko temi słowy: Tak za te grzechy, jak i za wszystkie inne, których nie pamiętam, żałuję z całego serca, obiecuję poprawę, a ciebie, ojcze, proszę o pokutę i rozgrzeszenie.

P. Co potem czynić będziesz?

O. Potem słuchać będę z pokorą, co mi powie spowiednik, przyjmę pokutę z mocnem postanowieniem wypełnienia jej, i w czasie rozgrzeszenia odnowię akt skruchy.

P. Co uczynić należy po otrzymaniu rozgrzeszenia?

O. Po otrzymaniu rozgrzeszenia należy odejść od spowiednika, uklęknąć, podziękować Panu Bogu za odpuszczenie grzechów, spełnić naznaczoną pokutę i pilnie się zastanowić nad tem, co powiedział spowiednik, aby potem wiernie to wszystko zachować.

§ 8. O rozgrzeszeniu.

P. Czy spowiednik obowiązany jest dać rozgrzeszenie każdemu penitentowi?

O. Spowiednik obowiązany jest dać rozgrzeszenie takiemu tylko penitentowi, który zdaniem jego zasługuje na nie.

P. Czy spowiednik może niekiedy odłożyć rozgrzeszenie na czas jakiś, lub nie dać go wcale?

O. Spowiednik może niekiedy odłożyć rozgrzeszenie na czas jakiś, lub nie dać go wcale, aby nie narażać sakramentu na zniewagę.

P. Komu zazwyczaj odmawia się rozgrzeszenia, albo się je odkłada do pewnego czasu?

O. Zazwyczaj odmawia się rozgrzeszenia, albo się je odkłada do pewnego czasu, takim osobom:

1) które nie znają głównych prawd wiary, lub mało się troszczą o poznanie tych części Nauki chrześcijańskiej, które ze względu na ich stan i obowiązki są dla nich niezbędne;

2) które bardzo niedbale czynią rachunek sumienia i nie okazują żadnego żalu i żadnej chęci do pokuty;

3) które nie chcą, choć mogą, naprawić krzywdy wyrządzonej bliźniemu na mieniu lub na sławie;

4) które nie chcą przebaczyć z serca nieprzyjaciolom swoim;

5) które nie chcą przedsięwziąć żadnych środków do powstania ze swoich złych nałogów.

6) które nie chcą opuścić bliskiej okazji do grzechu.

P. Czy nie jest zbyt surowym spowiednik, który odkłada penitentowi rozgrzeszenie dlatego, że go uważa za niedostatecznie jeszcze przygotowanego?

O. Spowiednik, który odkłada penitentowi rozgrzeszenie dlatego, że go uważa za niedostatecznie jeszcze przygotowanego, nie jest bynajmniej zbyt surowym, lecz raczej pełnym miłości; ponieważ postępuje jak dobry lekarz, który próbuje wszelkich środków, nawet przykrych i bolesnych, byle uratować życie chorego.

P. Czy grzesznik, któremu odmawia się rozgrzeszenia albo się je odkłada, ma z tego powodu rozpaczać, lub nawet zupełnie zaniechać spowiedzi?

O. Grzesznik, któremu odmawia się rozgrzeszenia albo się je odkłada, nie powinien z tego powodu ani rozpaczać, ani tem bardziej zniechęcać się do spowiedzi, lecz raczej uznać stan swój opłakany, skorzystać z dobrej rady spowiednika i dołożyć starania, aby jaknajprędzej zasłużyć sobie na rozgrzeszenie.

P. Co trzeba czynić, aby wybrać sobie stałego odpowiedniego spowiednika?

O. Aby wybrać sobie stałego, pobożnego, światłego i roztropnego spowiednika, trzeba gorąco się o to modlić do Pana Boga, i, raz go obrawszy, całkowicie zaufać i poddać się jemu jako sędziemu i lekarzowi swemu.

§ 9. O zadośćuczynieniu czyli pokucie.

P. Co to jest zadośćuczynienie?

O. Zadośćuczynienie, zwane także pokutą sakramentalną, jest jednym z aktów penitenta, przez który daje on niejaki wynagrodzenie sprawiedliwości Boskiej za grzechy swoje, wypełniając pewne pobożne uczynki, włożone na niego przez spowiednika.

P. Czy penitent powinien przyjąć pokutę, którą zadaje mu spowiednik?

O. Penitent powinien przyjąć pokutę, którą mu zadaje spowiednik, chyba że wykonać jej nie może, a w takim razie powinien z całą pokorą przelożyć to spowiednikowi i prosić go o inną.

P. Kiedy należy wykonać pokutę sakramentalną?

O. Pokutę sakramentalną, jeśli spowiednik czasu nie oznaczył, należy wykonać jak można najprędzej i dopóki się jest w stanie łaski.

P. Jak należy wykonać pokutę sakramentalną?

O. Pokutę sakramentalną należy wykonać całą i z pobożnością.

P. Dlaczego na spowiedzi zadaje się pokuta?

O. Zadaje się na spowiedzi pokuta dlatego, że zwykle po rozgrzeszeniu sakramentalnem, które odpuszcza winę i karę wieczną, pozostaje jeszcze kara doczesna, którą trzeba odbyć albo na tym świecie, albo na tamtym w czyśćcu.

P. Dlaczego na chrzcie świętym Pan Bóg darowuje nam wszystką karę należną za grzechy, a w sakramencie pokuty nie wszystką?

O. Na chrzcie świętym Pan Bóg darowuje nam wszystką karę należną za grzechy, a w sakramencie pokuty nie wszystką najprzód dlatego, że grzechy popełniane po chrzcie, z powodu lepszej znajomości prawa Bożego i większej niewdzięczności naszej względem Pana Boga, są nierównie cięższe; a potem i dlatego jeszcze, aby obowiązek zadosyćuczynienia i pokuty był niejako hamulcem, powstrzymującym nas od grzechów.

P. Czy sami przez się możemy zadośćuczynić Panu Bogu za grzechy nasze?

O. Sami przez się nie możemy zadośćuczynić Panu Bogu za grzechy nasze, lecz tylko łącząc się z zasługami męki i śmierci Pana Jezusa, które czynnościom naszym nadają znaczenie i wartość przed Bogiem.

P. Czy pokuta, którą zadaje spowiednik, wystarcza zawsze do zgładzenia reszty kary, należnej za grzechy?

O. Pokuta, którą zadaje spowiednik, zwykle nie wystarcza do zgładzenia reszty kary,

należnej za grzechy, i dlatego trzeba ją dopełnić uczynkami dobrowolnej pokuty.

P. Które to są uczynki pokutne?

O. Uczynki pokutne dają się sprowadzić do trzech rodzajów: modlitwy, postu i jałmużny.

P. Co się rozumie przez modlitwę?

O. Przez modlitwę rozumieją się tu wszelkie ćwiczenia pobożne.

P. Co się tu rozumie przez post?

O. Przez post rozumieją się tu wszelkie umartwienia.

P. Co się tu rozumie przez jałmużnę?

O. Przez jałmużnę rozumieją się tu wszelkie uczynki miłosierne co do duszy i co do ciała.

P. Która pokuta ma więcej zasługi przed Bogiem, czy ta, którą wkłada na nas spowiednik, czy też nasza własna?

O. Pokuta, którą wkłada spowiednik, ma więcej zasługi przed Bogiem, jest bowiem częścią sakramentu Pokuty, a stąd i większą swą skuteczność czerpie z zasług męki Pana Jezusa.

P. Czy ten, kto umiera po otrzymaniu rozgrzeszenia, ale nie zadośćuczyniwszy jeszcze zupełnie sprawiedliwości Boskiej, idzie wprost do nieba?

O. Nie; taki idzie do czyśca, aby tam zadośćuczynić sprawiedliwości Boskiej i oczyścić się zupełnie.

P. Czy my możemy dopomódz duszom w czyśćcu cierpiącym?

O. Tak jest; możemy dopomódz duszom w czyśćcu cierpiącym modlitwą, jałmużną, odpustami i wszelkimi innymi dobrymi uczynkami, a nadewszystko ofiarowaniem za nich Mszy świętej.

P. Oprócz pokuty, co jeszcze powinien uczynić penitent po spowiedzi?

O. Penitent, który skrzywdził bliźniego na mieniu lub na sławie, albo dał mu zgorszenie, powinien po spowiedzi, oprócz pokuty, jak można najprędzej zwrócić mu jego własność, wynagrodzić zniewagę i naprawić dane mu zgorszenie.

P. W jaki sposób można naprawić zgorszenie, jakie się dało bliźniemu?

O. Zgorszenie, jakie się dało bliźniemu, można naprawić, usuwając okazyę, którą on się gorszył, i budując go słowem i dobrym przykładem.

P. W jaki sposób mamy naprawić obrazę wyrządzoną bliźniemu?

O. Obrazę wyrządzoną bliźniemu mamy naprawić, przepraszając go, i dając mu inne jeszcze wynagrodzenie, stosownie do obrazy.

P. Jakie są skutki dobrej spowiedzi?

O. Dobra spowiedź: 1) odpuszcza nam grzechy i daje łaskę Bożą; 2) przywraca pokój sumienia; 3) otwiera nam podwoje nieba, i karę wieczną zamienia na karę doczesną; 4) chro-

ni nas od nowych upadków, i daje nam prawo do korzystania ze skarbu odpustów.

§ 10. O o d p u s t a c h.

P. Co to jest odpust?

O. Odpust jest to darowanie nam przez Kościół po za spowiedzią kary doczesnej, jaka ciąży na nas za grzechy odpuszczone nam na spowiedzi co do winy i co do kary wiecznej.

P. Od kogo Kościół ma władzę udzielania odpustów?

O. Kościół ma władzę udzielania odpustów od samego Jezusa Chrystusa.

P. W jaki sposób Kościół darowuje nam karę doczesną za pomocą odpustów?

O. Kościół darowuje nam karę doczesną za pomocą odpustów w ten sposób, że na zadośćuczynienie Panu Bogu za grzechy nasze zalicza nam nader obfite i zbywające zasługi Pana Jezusa, Matki Boskiej i Świętych, które stanowią, tak zwany, *skarb Kościoła*.

P. Kto ma władzę udzielania odpustów?

O. Pełną władzę udzielania odpustów w całym Kościele ma Papież, a w każdej diecezyi miejscowy jej Biskup, stosownie do władzy, jaka mu od Papieża udzielona została.

P. Iloraki jest odpust?

O. Odpust jest dwojaki: zupełny i częściowy.

P. Co to jest odpust zupełny?

O. Odpust zupełny jest to darowanie

wszystkiej kary doczesnej należnej za grzechy, tak, że, ktoby umarł po otrzymaniu takiego odpustu, poszedłby wprost do nieba, będąc już wolnym od wszelkich kar czyśćcowych.

P. Co to jest odpust częstkowy?

O. Odpust częstkowy jest to darowanie pewnej części kary doczesnej należnej za grzechy nasze.

P. W jakim celu Kościół udziela nam odpustów?

O. Kościół udziela nam odpustów w tym celu, abyśmy, niezdolni już dzisiaj do czynienia pokut dawnych, zbyt ostrych i bardzo długich, mogli jeszcze w tem życiu splacić całą karę doczesną za grzechy nasze za pomocą łatwych i dla każdego dostępnych uczynków pobożności i miłości chrześcijańskiej.

P. Co się rozumie przez odpust tylu to dni, albo tylu to lat?

O. Przez odpust tylu to dni, albo tylu to lat rozumie się darowanie takiej części kary doczesnej, dla odbycia której w dawnych czasach potrzeba było pokutować przez dni czterdzieści, sto, trzysta, albo w ciągu lat wielu.

P. Czy powinniśmy cenić odpusty?

O. Tak jest; powinniśmy bardzo cenić odpusty, albowiem za pomocą ich zadośćczynimy sprawiedliwości Boskiej, a przez to samo zapewniamy sobie łatwiejsze i prędsze osiągnięcie królestwa niebieskiego.

P. Czego potrzeba do dostąpienia odpustu?

O. Do dostąpienia odpustu potrzeba:
1) być w stanie łaski (przynajmniej przy spełnieniu ostatniego z przepisanych uczynków), i oczyścić się także z tych grzechów powszednich, za które pragniemy spłacić ciężką na nas karę; 2) wypełnić dobre uczynki, przepisane od Kościoła dla dostąpienia odpustu; 3) mieć intencję dostąpienia odpustu.

P. Czy uzyskany odpust może być ofiarowany za dusze w czyśćcu cierpiące?

O. Tak jest; uzyskany odpust może być ofiarowany za dusze w czyśćcu cierpiące, jeżeli na to zezwala ten, kto udziela.

P. Co to jest Jubileusz?

O. Jubileusz, który się udziela zwykle co dwadzieścia pięć lat, jest to odpust zupełny, do którego przywiązane bywają rozmaite przywileje i ulgi, jako to: możność otrzymania rozgrzeszenia od grzechów i od kar kościelnych, zastrzeżonych samemu Papieżowi lub Biskupowi, oraz zamiany niektórych ślubów na inne dobre uczynki.

ROZDZIAŁ V.

O ostatnim olejem świętym Namaszczeniu.

P. Co to jest Ostatnie olejem świętym Namaszczenie?

O. Ostatnie olejem świętym Namaszcze-

nie jest to sakrament ustanowiony przez Pana Jezusa dla przyniesienia ulgi na duszy, a nawet i na ciele, chorym, znajdującym się w niebezpieczeństwie życia.

P. Jakie są skutki sakramentu Ostatniego olejem świętym Namaszczenia?

O. Skutki sakramentu Ostatniego olejem świętym Namaszczenia są te: 1) pomnaża łaskę poświęcającą; 2) gładzi grzechy powszednie, a nawet i śmiertelne, za które chory żałuje, lecz z których wypowiadać się już nie może; 3) leczy ociężałość i niemoc ku dobremu, jaka pozostaje nawet po otrzymaniu odpuszczenia grzechów; 4) pomaga do cierpliwego znoszenia choroby, do pokonania pokus, i do dobrej śmierci; i 5) służy do odzyskania zdrowia ciała, jeśliby to było z pożytkiem dla duszy.

P. Kiedy należy przyjąć sakrament Ostatniego olejem świętym Namaszczenia?

O. Sakrament Ostatniego olejem świętym Namaszczenia należy przyjąć, kiedy choroba jest niebezpieczna, i, o ile można, po odbyciu spowiedzi i przyjęciu N. Sakramentu; a dobrze jest przyjąć go zawczasu, dopóki chory jest jeszcze przytomny i pozostaje jakaś nadzieja, że żyć będzie.

P. Dlaczego dobrze jest przyjąć sakrament Ostatniego olejem świętym Namaszczenia zawczasu, dopóki chory jest jeszcze przytomny i jest jakaś nadzieja, że żyć będzie.

O. Dobrze jest przyjąć sakrament Ostatniego olejem świętym Namaszczenia zawczasu, dopóki chory jest jeszcze przytomny i jest nadzieja, że żyć będzie, najprzód dlatego, że przyjmując go z wielką pobożnością, odniesie z niego większą korzyść; a potem i dlatego, że ponieważ służy on także do wzmocnienia sił chorego i do przywrócenia mu zdrowia, jeżeliby to było pożytecznem dla duszy, nie należy odkładać go aż do ostatniej chwili, kiedy się straci wszelka nadzieja na ocalenie życia chorego.

P. Czego potrzeba do dobrego przyjęcia sakramentu Ostatniego olejem świętym Namaszczenia?

O. Do dobrego przyjęcia sakramentu Ostatniego olejem świętym Namaszczenia potrzeba: być w stanie łaski; ufać w skuteczność tego sakramentu i w miłosierdzie Boże; i zdać się zupełnie na wolę Boską.

P. Jakie uczucia ma w sobie obudzać chory na widok kapłana?

O. Chory na widok kapłana ma obudzać w sobie uczucia wdzięczności ku Bogu, że go posłał do niego i, jeśli może, sam go prosić powinien o sakramenta święte, a w każdym razie przyjąć je ochoczo.

ROZDZIAŁ VIII.

O Kapłaństwie.

P. Co to jest Kapłaństwo?

O. Kapłaństwo jest to sakrament, który daje władzę spełniania posług świętych, odnoszących się do czci Bożej i do zbawienia dusz, i wyciska na duszy tego, kto go przyjmuje, charakter ministra czyli sługi Bożego.

P. Ile jest stopni kapłaństwa?

O. Stopni kapłaństwa jest siedm, jeden wyższy od drugiego, które wszystkie razem stanowią Hierarchię kościelną.

P. Jakie mianowicie są stopnie kapłaństwa?

O. Najwyższym stopniem kapłaństwa jest biskupstwo, które zawiera w sobie pełność kapłaństwa; następnie idzie kapłaństwo zwyczajne, potem dyakoniat, subdyakoniat i cztery święcenia mniejsze.

P. Czy Pan Jezus sam przez się ustanowił wszystkie te stopnie kapłaństwa?

O. Pan Jezus sam przez się ustanowił tylko dwa stopnie najwyższe kapłaństwa, to jest biskupstwo i kapłaństwo zwyczajne; potem zaś przez Apostolów swoich ustanowił dyakoniat, z którego wypłynęły inne niższe święcenia.

P. Kiedy Pan Jezus ustanowił sakrament Kapłaństwa?

O. Pan Jezus ustanowił sakrament Kapłaństwa na ostatniej wieczerzy, kiedy Apostołom i ich następcom dał władzę sprawowania N. Sakramentu, do której potem w dzień zmartwychwstania swego dodał jeszcze władzę odpuszczania i zatrzymywania grzechów, stanowiąc ich w ten sposób pierwszymi kapłanami nowego zakonu w całej pełni władzy kapłańskiej.

P. Kto jest ministrem tego sakramentu?

O. Ministrem tego sakramentu jest tylko Biskup.

P. Czy wielka jest tedy godność kapłaństwa katolickiego?

O. Godność kapłaństwa katolickiego jest bardzo wielka z powodu podwójnej władzy, jaką udzielił mu Chrystus nad ciałem swoim rzeczywistym i nad ciałem swoim duchownym, którem jest Kościół; a także z powodu boskiego posłannictwa, jakie nań włożył, prowadzenia wszystkich ludzi do zbawienia.

P. Czy kapłaństwo katolickie jest niezbędne w Kościele?

O. Kapłaństwo katolickie jest niezbędne w Kościele, ponieważ bez niego wierni byliby pozbawieni ofiary Mszy świętej i większej części sakramentów; nie mieliby, ktoby ich uczył wiary; i jak trzoda bez pasterza, byliby wystawieni na łup wilków: słowem Kościół przestałby być takim, jakim go ustanowił Pan Jezus.

P. Kapłaństwo katolickie nie ustanie więc nigdy?

O. Kapłaństwo katolickie, pomimo wszelkich wysiłków piekła, aby je zniszczyć, pozostanie aż do skończenia świata, tak samo jak i Kościół, o którym Pan Jezus powiedział, że potęgi piekła nie przemogą go.

P. Czy grzechem jest znieważać kapłanów?

O. Znieważać kapłanów jest grzechem bardzo wielkim, gdyż zniewaga ta spada na samego Jezusa Chrystusa, który wyrzekł do Apostołów swoich: *Kto wami gardzi, mną gardzi.*

P. W jakim celu powinno się obierać stan duchowny?

O. Stan duchowny powinno się obierać jedynie dla chwały Bożej i dla zbawienia dusz.

P. Czego potrzeba, aby wstąpić do stanu duchownego?

O. Aby wstąpić do stanu duchownego, potrzeba przede wszystkim być powołanym do niego od Boga.

P. Co trzeba czynić, aby poznać, czy się jest powołanym od Boga do stanu duchownego?

O. Aby poznać, czy się jest powołanym od Boga do stanu duchownego, potrzeba: 1) gorąco prosić Pana Boga, aby objawił swą wolę; 2) zasięgnąć rady swego Biskupa, lub światłego i roztropnego spowiednika; 3) zbadać siebie

pilnie, czy się ma zdolności potrzebne do nauk, do posług, i do obowiązków tego stanu.

P. Czy zrobiłby źle, ktoby bez powołania wstąpił do stanu duchownego?

O. Ktoby wstąpił do stanu duchownego bez powołania, zrobiłby bardzo źle i naraziłby się na niebezpieczeństwo utraty zbawienia.

P. Czy grzeszą także i rodzice, którzy z pobudek doczesnych zmuszają swych synów do obrania stanu duchownego?

O. Grzeszą także i rodzice, którzy z pobudek doczesnych zmuszają swych synów do wybrania stanu duchownego, albowiem przywłaszczają sobie prawo wybierania kapłanów, które Bóg zastrzegł samemu sobie, i narażają swe dzieci na niebezpieczeństwo wiecznego potępienia.

P. Jakie obowiązki mają wierni względem tych, których Bóg powołuje do święceń kapłańskich?

O. Wierni obowiązani są:

1) zostawić swym dzieciom i podwładnym zupełną swobodę, by mogli pójść za głosem Bożym;

2) modlić się gorąco do Pana Boga, by posyłał Kościołowi swojemu gorliwych sług i dobrych pasterzy, zwłaszcza w ustanowione w tym celu suche dni kwartałowe;

3) mieć i okazywać szczególny szacunek dla tych, których Bóg przez święcenia kapłańskie powołał do świętej swej służby.

ROZDZIAŁ IX.

O Małżeństwie.

§ 1. O naturze sakramentu Małżeństwa.

P. Co to jest Małżeństwo?

O. Małżeństwo jest to sakrament, ustanowiony od Pana Jezusa, mocą którego, tworzy się związek święty i nierozzerwalny pomiędzy mężczyzną i niewiastą, i udziela się im łaska do wspólnego pożycia z sobą w świętej miłości i do chrześcijańskiego wychowania dzieci.

P. Kto ustanowił Małżeństwo?

O. Małżeństwo ustanowił sam Bóg jeszcze w raju ziemskim, a Pan Jezus podniósł je do godności sakramentu.

P. Co szczególnego oznacza sakrament Małżeństwa?

O. Sakrament Małżeństwa oznacza nierozzerwalne połączenie Pana Jezusa z Kościołem świętym, Jego oblubienicą, a naszą matką najmiłą.

P. Dlaczego się mówi, że związek małżeński jest nierozzerwalny?

O. Mówi się, że związek małżeński jest nierozzerwalny, czyli że go rozrywa tylko śmierć jednego z małżonków, dlatego, że tak Bóg po-

stanowił na początku, a Pan Jezus uroczyście na nowo to potwierdził.

P. Czy w małżeństwie pomiędzy chrześcijanami można oddzielić zobopólną umowę od sakramentu?

O. Nie; w małżeństwie pomiędzy chrześcijanami nie można oddzielić zobopólnej umowy od sakramentu, ponieważ dla nich małżeństwo nie jest czem innym, tylko tą samą umową, opartą na prawie przyrodzonym i podniesioną do godności sakramentu.

P. Czy więc pomiędzy chrześcijanami nie może być prawdziwego małżeństwa bez sakramentu?

O. Pomiedzy chrześcijanami nie może być prawdziwego małżeństwa bez sakramentu.

P. Jakie są skutki sakramentu Małżeństwa?

P. Sakrament Małżeństwa: 1) pomnaża łaskę poświęcającą; 2) udziela łaski szczególnej do wiernego wypełnienia wszystkich obowiązków małżeńskich.

§ 2. O ministrach i o sposobie zawierania Małżeństwa; tudzież o przygotowaniu się do niego i o obowiązkach, jakie wkłada.

P. Kto jest ministrem sakramentu Małżeństwa?

O. Ministrami sakramentu Małżeństwa są

samiż nowożeńcy, którzy nawzajem sobie dają i od siebie przyjmują ten sakrament.

P. W jaki sposób dopełnia się sakrament Małżeństwa?

O. Sakrament Małżeństwa, zachowując naturę zobopólnej umowy, dopełnia się w ten sposób, że obie umawiające się strony, wobec swojego proboszcza lub umocowanego przezeń zastępcy i dwóch świadków, zeznają, że wcho-
dzą z sobą w związek małżeński.

P. Cóż więc znaczy błogosławieństwo, którego udziela kapłan nowożeńcom?

O. Błogosławieństwo, którego udziela kapłan nowożeńcom, nie należy do istoty sakramentu, lecz jest tylko uroczystem ze strony Kościoła potwierdzeniem ich związku i prośbą do Boga o jaknajobfitsze dla nich błogosławieństwa.

P. Jaką intencję mieć powinien, kto zawiera związek małżeński?

O. Kto zawiera związek małżeński powinien mieć intencję: 1) spełnić wolę Pana Boga, który go powołuje do tego stanu; 2) pracować w nim nad zbawieniem swoim; 3) wychowywać po chrześcijańsku dzieci, jeśli Bóg nimi obdarzy.

P. Co czynić powinni przyszli małżonkowie, aby godnie przyjąć sakrament Małżeństwa?

O. Aby godnie przyjąć sakrament Małżeństwa, przyszli małżonkowie powinni: 1) gorąco polecać się Panu Bogu w celu poznania woli Jego i uproszenia łask potrzebnych w tym

stanie; 2) przed daniem słowa zasięgnąć rady rodziców, jak tego wymaga posłuszeństwo i szacunek dla nich; 3) odbyć należycie spowiedź świętą, nawet z całego życia, jeśliby tego była potrzeba; 4) strzedz się wszelkiej niebezpiecznej poufalości pomiędzy sobą w słowach, i w uczynkach.

P. Jakie są główne obowiązki małżonków?

O. Główne obowiązki małżonków są te: 1) dochowywać ściśle wierności małżeńskiej i postępować wszędzie i zawsze, jak przystało na prawdziwych chrześcijan; 2) kochać się nawzajem, znosić cierpliwie swe wady, i żyć w pokoju i zgodzie; 3) jeśli mają dzieci, troszczyć się o zaopatrzenie ich potrzeb, wychować je po chrześcijańsku i zostawić im pełną swobodę co do obrania stanu, do jakiego ich Pan Bóg powołuje.

§ 5. O warunkach i przeszkodach do małżeństwa.

P. Czego potrzeba, aby zawrzeć *ważnie* małżeństwo chrześcijańskie?

O. Aby zawrzeć *ważnie* małżeństwo chrześcijańskie, potrzeba być wolnym od przeszkody *rozrywającej* małżeństwo, i dobrowolną swą zgodę na zawarcie małżeństwa zeznać przed własnym proboszczem lub umocowanym od niego kapłanem i dwoma świadkami.

P. Czego potrzeba, aby zawrzeć *godziwie* małżeństwo chrześcijańskie?

O. Aby zawrzeć *godziwie* małżeństwo chrześcijańskie, potrzeba być wolnym od przeszkody *zabraniającej* małżeństwa, znać główniejsze części Nauki chrześcijańskiej i być w stanie łaski; inaczej bowiem popełniłoby się świętokradztwo.

P. Co to są przeszkody do małżeństwa?

O. Przeszkody do małżeństwa są to pewne okoliczności, które czynią małżeństwo albo nieważnem, albo nagannem. W pierwszym wypadku nazywają się przeszkodami *rozrywającymi* małżeństwo, a w drugim przeszkodami *zabraniającymi* małżeństwa.

P. Daj mi jaki przykład przeszkody *rozrywającej* małżeństwo?

O. Przeszkodami *rozrywającymi* małżeństwo są, na przykład, pokrewieństwo aż do czwartego stopnia, powinowactwo duchowne, uroczysty ślub czystości, różnica religii między ochrzczonymi i nieochrzczonymi i t. d.

P. Daj mi jaki przykład przeszkody *zabraniającej* małżeństwa?

O. Przeszkodami *zabraniającymi* małżeństwa są, na przykład, czas zakazany, prosty ślub czystości, różnica wiary między katolikiem i niekatolikiem i t. d.

P. Czy wierni są obowiązani zawiadomić zwierzchność duchowną o znanych sobie przeszkodach do małżeństwa?

O. Wierni są obowiązani zawiadomić

zwierzchność duchowną o znanych sobie przeszkodach do małżeństwa, i w tym też celu przed każdym ślubem ogłaszają się zapowiedzi.

P. Kto ma władzę stanowić przeszkody do małżeństwa, dyspensować od nich, i wyrokować o ważności małżeństwa pomiędzy chrześcijanami?

O. Sam tylko Kościół ma władzę stanowić przeszkody do małżeństwa i wyrokować o ważności małżeństwa pomiędzy chrześcijanami, jak również jeden tylko Kościół ma prawo dyspensować od przeszkód, które on postanowił.

P. Dlaczego sam tylko Kościół ma władzę stanowić przeszkody do małżeństwa, wyrokować o ważności małżeństwa i dyspensować od przeszkód małżeńskich?

O. Sam tylko Kościół ma prawo stanowić przeszkody do małżeństwa, wyrokować o ważności małżeństwa i dyspensować od przeszkód, które on postanowił, dlatego, że skoro nie można w małżeństwie chrześcijańskim oddzielić umowy od sakramentu, więc i sama *umowa* podpada pod władzę Kościoła, któremu jednemu Pan Jezus nadał prawo stanowić przepisy i wyrokować o sakramentach świętych.

Część piąta.

O cnotach głównych i o innych rzeczach, o których każdy chrześcijanin wiedzieć powinien.

ROZDZIAŁ I.

O Cnotach głównych.

§ 1. O cnotach teologicznych.

P. Co to jest cnota?

O. Cnota jest to własność duszy, która sprawia, że czujemy w sobie skłonność, łatwość i gotowość do poznania i wykonywania tego, co dobre.

P. Ile jest głównych cnót nadprzyrodzonych?

O. Głównych cnót nadprzyrodzonych jest siedm: trzy cnoty teologiczne czyli boskie, i cztery kardynalne czyli zasadnicze.

P. Które są cnoty teologiczne?

O. Cnoty teologiczne są: Wiara, Nadzieja i Miłość.

P. Dlaczego Wiara, Nadzieja i Miłość nazywają się cnotami teologicznymi?

O. Wiara, Nadzieja i Miłość nazywają się cnotami teologicznymi, ponieważ wprost i głównie odnoszą się do Pana Boga i przez Niego są w nas wlane.

P. W jaki sposób cnoty teologiczne odnoszą się wprost do Pana Boga?

O. Cnoty teologiczne odnoszą się wprost do Pana Boga, ponieważ przez Wiarę wierzymy w Pana Boga i we wszystko, co On objawił; przez Nadzieję spodziewamy się osiąść Pana Boga; a przez Miłość kochamy Pana Boga nadewszystko, a bliźniego jak siebie samych dla miłości Pana Boga.

P. Kiedy Pan Bóg wlewa do duszy naszej cnoty teologiczne?

O. Pan Bóg w nieskończonej dobroci swojej wlewa do duszy naszej cnoty teologiczne, kiedy na chrzcie świętym przyozdabia nas w łaskę poświęcającą i razem z nią wzbogaca nas darami Ducha świętego.

P. Czy wystarcza do zbawienia otrzymać cnoty teologiczne na chrzcie świętym?

O. Dla tych, którzy przyszli do używania rozumu, otrzymanie cnót teologicznych na chrzcie świętym nie wystarcza do zbawienia, lecz konieczne trzeba jeszcze wykonywać akty tych cnót.

P. Kiedy jesteśmy obowiązani czynić akty Wiary, Nadziei i Miłości?

O. Obowiązani jesteśmy czynić akty Wiary, Nadziei i Miłości: 1) przyszedłszy do używania rozumu; 2) jaknajczęściej w ciągu życia; i 3) w niebezpieczeństwie śmierci.

§ 2. O Wierze.

P. Co to jest Wiara?

O. Wiara jest to cnota nadprzyrodzona, wlana od Boga do duszy naszej, za pomocą której, opierając się na powadze samego Boga, wierzymy i uznajemy za prawdę to wszystko, co On objawił i przez Kościół swój święty do wierzenia nam podaje.

P. Od kogo się dowiadujemy o prawdach, które Bóg objawił?

O. O prawdach, które Bóg objawił, dowiadujemy się od Kościoła świętego, który jest nieomylny: to jest od Papieża, następcy św. Piotra i od Biskupów, następców świętych Apostołów, których nauczał sam Pan nasz Jezus Chrystus.

P. Czy jesteśmy pewni tych prawd, których naucza nas Kościół święty?

O. Tak, jesteśmy najpewniejsi tych prawd, których naucza nas Kościół święty, ponieważ Pan Jezus zaręczył Boskiem swem słowem, że Kościół Jego nie pomyli się nigdy.

P. Jaki grzech przyprawia o utratę wiary?

O. O utratę wiary przyprawia zaprzeczanie

nie lub dobrowolne powątpiewanie chociażby o jednym artykule wiary.

P. Jak się odzyskuje utracona wiara?

O. Utracona wiara odzyskuje się przez szczery żal za grzech popełniony i przez odnowienie w sobie wiary we wszystko, w co wierzy Kościół święty katolicki.

§ 3. O Tajemnicach.

P. Czy my możemy pojąć wszystkie prawdy wiary?

O. Nie; my nie możemy pojąć wszystkich prawd wiary, ponieważ niektóre są z nich tajemnicami.

P. Co to są tajemnice?

O. Tajemnice są to prawdy wiary przewyższające nasz rozum, w które jednak powinniśmy wierzyć, choć ich nie rozumiemy.

P. Dlaczego powinniśmy wierzyć w tajemnice?

O. Powinniśmy wierzyć w tajemnice dla tego, że objawił je sam Pan Bóg, który będąc nieskończoną Dobrocią i Prawdą, ani sam się pomylić, ani drugich omylić nie może.

P. Czy tajemnice sprzeciwiają się rozumowi?

O. Bynajmniej; tajemnice przewyższają rozum, ale się nie sprzeciwiają jemu: owszem sam rozum każe nam wierzyć w tajemnice.

P. Dlaczego tajemnice nie mogą się sprzeciwiać rozumowi?

O. Tajemnice nie mogą się sprzeciwiać rozumowi dlatego, że rozum i tajemnice pochodzą od tegoż samego Pana Boga, który samemu sobie sprzeciwiać się nie może.

§ 4. O Piśmie świętem.

P. Gdzie się znajdują prawdy, które Bóg objawił?

O. Prawdy, które Bóg objawił, znajdują się w Piśmie świętem i w Podaniu czyli Tradycji.

P. Co to jest Pismo święte?

O. Pismo święte jest to zbiór ksiąg, napisanych przez proroków, pisarzy świętych, Apostołów i Ewangelistów z natchnienia samego Ducha świętego, i za natchnione przez Kościół uznanych.

P. Jak się dzieli Pismo święte?

O. Pismo święte dzieli się na Stary i Nowy Testament.

P. Co zawiera w sobie Stary Testament.

O. Stary Testament zawiera w sobie księgi natchnione, napisane przed przyjściem Pana Jezusa.

P. Co zawiera w sobie Nowy Testament?

O. Nowy Testament zawiera w sobie księgi natchnione, napisane po przyjściu Pana Jezusa.

P. Jak się nazywa zwykle Pismo święte?

O. Pismo święte nazywa się zwykle Biblią.

P. Co znaczy słowo: Biblia?

O. Słowo Biblia znaczy to samo, co zbiór ksiąg świętych, księga najprzedniejsza, księga ksiąg, księga natchniona od Boga.

P. Dlaczego Pismo święte zowie się księgą najprzedniejszą?

O. Pismo święte zowie się księgą najprzedniejszą tak z powodu nadmiernie ważnej swej treści, jakoteż z powodu głównego swego autora, którym jest Duch święty.

P. Czy w piśmie świętem nie może być żadnego błędu?

O. W piśmie świętem nie może być żadnego błędu, ponieważ całe ono we wszystkich swych częściach jest natchnione od samego Boga. To jednak nie przeszkadza, iżby w odpisach i przekładach na inne języki nie wkraść się błąd jaki z winy tych, co je przepisywali, lub tłómaczyli. Wszelakoż w wydaniach przejrzanych i potwierdzonych przez Kościół święty katolicki nie może być żadnego błędu takiego, któryby się tyczył wiary i obyczajów.

P. Czy wszyscy wierni potrzebują czytać Pismo święte?

O. Wierni, nauczani wciąż żywem słowem Kościoła, nie wszyscy potrzebują koniecznie czytać Pismo święte; bardzo dobrze jednak robią, którzy je czytają.

P. Czy wolno jest czytać Pismo święte w każdym przekładzie?

O. Wolno jest czytać Pismo święte w takich tylko przekładach, które uzyskały potwier-

dzenie od Kościoła i zio patrzone są w objaśnienia od tegoż Kościoła pochwalone.

P. Dlaczego wolno jest czytać Pismo święte tylko w przekładach uznanych przez Kościół?

O. Wolno jest czytać Pismo święte tylko w przekładach uznanych przez Kościół dlatego, że on jeden jest prawym stróżem Pisma świętego.

P. Gdzie mamy szukać prawdziwego rozumienia Pisma świętego?

O. Prawdziwego rozumienia Pisma świętego mamy szukać w Kościele katolickim, który jest nieomylnym tłumaczem jego.

P. Co powinien uczynić katolik, gdyby mu wpadła w ręce Biblia heretycka lub nie potwierdzona od Kościoła?

O. Gdyby komu z katolików wpadła w ręce Biblia heretycka lub nie potwierdzona od Kościoła, powinien ją natychmiast spalić lub oddać proboszczowi.

P. Dlaczego Kościół zabrania Biblii heretyckich lub nie potwierdzonych przez siebie?

O. Kościół zabrania Biblii heretyckich lub niepotwierdzonych od siebie dlatego, że nieraz bywają sfalszowane i zawierają błędy, które mogłyby nas zachwiać w wierze świętej. Z teŹe przyczyny zabrania Kościół i tych przekładów Pisma świętego, które uzyskały potwierdzenie jego, ale zostały przedrukowane z opuszczeniem objaśnień przez niego pochwalonych.

§ 5. O P o d a n i u.

P. Co to jest Podanie czyli Tradycja?

O. Podanie czyli Tradycja jest to słowo Boże, które niespisane, lecz tylko żywym głosem podane przez Pana Jezusa i Apostolów, i następnie w ciągu wieków przechowywane w Kościele katolickim, doszło aż do nas w całej pierwotnej swej czystości.

P. Gdzie się zawiera to, czego nas uczy Podanie?

O. To, czego nas uczy Podanie, zawiera się głównie w postanowieniach Soborów, w pismach Ojców świętych, w aktach Stolicy Apostolskiej, w słowach i w obrzędach Liturgii świętej.

P. Jak należy przyjmować Podanie?

O. Podanie należy przyjmować tak samo, jak i objawione słowo Boże, zawarte w księgach świętych.

§ 6. O N a d z i e i.

P. Co to jest nadzieja?

O. Nadzieja jest to cnota nadprzyrodzona, wlana od Boga do duszy naszej, za pomocą której pragniemy i oczekujemy życia wiecznego, które Bóg obiecał sługom swoim, tudzież pomocy potrzebnych do osiągnięcia jego.

P. Z jakiej pobudki powinniśmy się spo-

dzlewać od Pana Boga życia wiecznego i pomocy potrzebnych do osiągnięcia jego.

O. Powinniśmy się spodziewać od Pana Boga życia wiecznego i pomocy potrzebnych do osiągnięcia jego dlatego, że Sam On, dla zasług Jezusa Chrystusa, obiecał to każdemu, kto szczerze Jemu służy, i że, będąc wiernym i wszechmocnym, dotrzymuje zawsze obietnic swoich.

P. Czego potrzeba aby dojść do nieba?

O. Aby dojść do nieba, potrzeba: mieć łaskę Bożą, ćwiczyć się w dobrych uczynkach, i wytrwać w miłości Bożej aż do śmierci.

P. Jak się traci nadzieja?

O. Nadzieja traci się ilekroć utracą się Wiara, a także przez rozpacz o zbawieniu, lub przez zbytnią ufność w miłosierdziu Boskiem.

P. Jak się odzyskuje utracona Nadzieja?

O. Utracona Nadzieja odzyskuje się przez szczerzy żal za grzech popełniony i przez odnowienie w sobie ufności w dobroci Bożej.

§ 7. O Miłości.

P. Co to jest Miłość?

O. Miłość jest to cnota nadprzyrodzona, wlana przez Boga do duszy naszej, za pomocą której milujemy Pana Boga nadewszystko dla Niego samego, a bliźniego naszego jak siebie samych dla miłości Jego.

P. Z jakich pobudek powinniśmy miłować Pana Boga?

O. Powinniśmy miłować Pana Boga dlatego, że on jest Dobrem najwyższem, najlepszem i nieskończeniem doskonałem; a także i dlatego, że sam to nam nakazuje, i że niezliczonemi dobrodziejstwami obdarza nas.

P. Jak powinniśmy miłować Pana Boga?

O. Powinniśmy miłować Pana Boga nadewszystko, ze wszystkiego serca, ze wszystkiej myśli, ze wszystkiej duszy i ze wszystkich sił naszych.

P. Co znaczy miłować Pana Boga nadewszystko?

O. Miłować Pana Boga nadewszystko, to znaczy: przekładać Go nad wszystkie najdroższe i najdoskonalsze stworzenia, i być gotowym raczej wszystko utracić, aniżeli obrazić lub przestać miłować.

P. Co znaczy: miłować Pana Boga ze wszystkiego serca?

O. Miłować Pana Boga ze wszystkiego serca, to znaczy: poświęcać Jemu wszystkie nasze uczucia.

P. Co znaczy: miłować Pana Boga ze wszystkiej myśli.

O. Miłować Pana Boga ze wszystkiej myśli, to znaczy: zwracać ku Niemu wszystkie nasze myśli.

P. Co znaczy miłować Pana Boga ze wszystkiej duszy?

O. Miłować Pana Boga ze wszystkiej duszy, to znaczy: używać wszystkich władz duszy ku chwale Jego.

P. Co znaczy: miłować Pana Boga ze wszystkich sił naszych?

O. Miłować Pana Boga ze wszystkich sił naszych, to znaczy: usiłować wzrastać wciąż w miłości Jego i starać się o to, aby pobudką i końcem wszystkich czynności naszych była miłość Jego i chęć podobania się Jemu.

P. Dlaczego powinniśmy kochać bliźniego naszego?

O. Powinniśmy kochać bliźniego naszego z miłości ku Bogu dlatego, że sam Bóg tak nam nakazuje, i że każdy człowiek jest obrazem Jego.

P. Czy powinniśmy kochać nieprzyjaciół naszych?

O. Tak jest; powinniśmy kochać także nieprzyjaciół naszych, ponieważ i oni są bliźniemi naszymi, i Pan Jezus wyraźnie nam to nakazał.

P. Co znaczy kochać bliźniego jak siebie samego?

O. Kochać bliźniego jak siebie samego, to znaczy: życzyć mu dobrze i, o ile można, pomagać mu do tego dobrego, którego powinniśmy pragnąć dla siebie samych; a nie życzyć i nie czynić mu nic złego.

P. Kiedy Kochamy siebie samych, jak należy?

O. Kochamy siebie samych, jak należy, kiedy staramy się służyć Panu Bogu, i w Nim jednym zakładamy całą naszą szczęśliwość.

P. Jak się traci miłość?

O. Miłość się traci przez każdy grzech śmiertelny.

P. Jak się odzyskuje Miłość?

O. Utraconą Miłość odzyskuje się przez obudzenie w sobie aktów miłości Bożej, szczerzy żal za grzechy i dobrą spowiedź.

§ 8. O cnotach kardynalnych.

P. Które to są cnoty kardynalne?

O. Cnoty kardynalne są te: Roztropność, Sprawiedliwość, Męstwo i Wstrzemięźliwość.

P. Dlaczego Roztropność, Sprawiedliwość, Męstwo i Wstrzemięźliwość nazywają się cnotami kardynalnymi?

O. Roztropność, Sprawiedliwość, Męstwo i Wstrzemięźliwość nazywają się cnotami kardynalnymi, to jest głównymi lub zasadniczymi, ponieważ są podstawą i fundamentem wszystkich cnót moralnych czyli obyczajowych.

P. Co to jest roztropność?

O. Roztropność jest to cnota, która przez dobieranie odpowiednich środków skieruje każdą czynność do właściwego celu, aby pod każdym względem wypadła dobrze i podobala się Panu Bogu.

P. Co to jest sprawiedliwość?

O. Sprawiedliwość jest to cnota, przez którą oddajemy każdemu, co mu się należy.

P. Co to jest męstwo?

O. Męstwo jest to cnota, która sprawia,

że w rzeczach, tyczących się czci i służby Boskiej, nie lękamy się żadnego niebezpieczeństwa i samej nawet śmierci.

P. Co to jest wstrzemięźliwość?

O. Wstrzemięźliwość jest to cnota, przez którą powściągamy w sobie chucie zmysłowe i z umiarkowaniem używamy dóbr ziemskich.

ROZDZIAŁ II.

O darach Ducha świętego.

P. Ile jest darów Ducha świętego?

O. Darów Ducha świętego jest siedm:
1) Mądrość; 2) Rozum; 3) Rada; 4) Męstwo;
5) Umiejętność; 6) Pobożność; 7) Bojaźń Boża.

P. Co sprawiają w nas Dary Ducha świętego?

O. Dary Ducha świętego umacniają nas w Wierze, Nadziei i Miłości, i zagrzewają do ćwiczenia się w cnotach niezbędnych do osiągnięcia doskonałości chrześcijańskiej.

P. Co to jest Mądrość?

O. Mądrość jest to dar, za pomocą którego, podnosząc się myślą od rzeczy ziemskich i znikomych, rozważamy rzeczy wieczne, mianowicie Prawdę wiekuistą, jaką jest Bóg, podobając sobie w Nim i milując Go jako najwyższe i jedyne dobro nasze.

P. Co to jest Rozum?

O. Rozum jest to dar, który ułatwia nam, o ile to jest dostępnem dla ludzi śmiertelnych, zrozumienie prawd i tajemnic wiary, których nie moglibyśmy poznać samym tylko rozumem naszym.

P. Co to jest Rada?

O. Rada jest to dar, za pomocą którego w wątpliwościach tego życia poznajemy, co jest z większą chwałą Bożą, i co więcej pomaga do zbawienia naszego i bliźnich naszych.

P. Co to jest Męstwo?

O. Męstwo jest to dar, który dodaje nam odwagi i sił do ścisłego przestrzegania praw Boskich i kościelnych przez pokonywanie wszelkich przeszkód i odpieranie wszelkich wrogich napaści.

P. Co to jest Umiejętność?

O. Umiejętność jest to dar, za pomocą którego oceniamy należycie rzeczy stworzone i uczymy się, jak ich używać i zwracać ku ostatecznemu celowi naszemu, jakim jest Bóg.

P. Co to jest Pobożność?

O. Pobożność jest to dar, za pomocą którego czcimy i milujemy Pana Boga i Świętych, a dla miłości Pana Boga życzymy dobrze bliżniemu naszemu.

P. Co to jest Bojaźń Boża?

O. Bojaźń Boża jest to dar, który wypełnia nas głębokiem uszanowaniem wzglę-

dem Pana Boga i obawą obrazy Majestatu Jego; odstrasza od złego, a pociąga ku dobremu.

ROZDZIAŁ III.

O Błogosławieństwach ewangelicznych.

P. Ile jest Błogosławieństw ewangelicznych?

O. Błogosławieństw ewangelicznych jest ośm:

1) Błogosławieni ubodzy duchem, albowiem ich jest królestwo niebieskie.

2) Błogosławieni cisi, albowiem oni posiadają ziemię.

3) Błogosławieni, którzy płaczą, albowiem oni będą pocieszeni.

4) Błogosławieni, którzy łakną i pragną sprawiedliwości, albowiem oni będą nasyceni.

5) Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią.

6) Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądają.

7) Błogosławieni pokój czyniący, albowiem nazwani będą synami Bożymi.

8) Błogosławieni, którzy cierpią prześladowanie dla sprawiedliwości, albowiem ich jest królestwo niebieskie.

P. W jakim celu Pan Jezus podał nam te błogosławieństwa?

O. Pan Jezus podał nam te błogosławieństwa w tym celu, aby obrzydzić nam zasady światowe, a pociągnąć do zamilowania i trzymania się zasad Ewangelii swojej.

P. Kto są ci, których świat nazywa szczęśliwymi?

O. Świat nazywa szczęśliwymi tych, którzy opływają w bogactwa i zaszczyty, żyją zawsze wesolo i niczem nigdy się nie martwią.

P. Kto są ubodzy duchem, których Pan Jezus nazywa błogosławionymi, czyli szczęśliwymi?

O. Ubodzy duchem, których Pan Jezus nazywa błogosławionymi czyli szczęśliwymi są ci, którzy oderwali swe serce od bogactw; używają ich na dobre, jeśli je mają; nie bardzo się o nie troszczą, jeśli ich nie mają; i znoszą spokojnie, jeśli im je Pan Bóg odbiera.

P. Kto są cisi?

O. Cisi są ci, którzy z bliźnim obchodzą się łagodnie i znoszą cierpliwie jego wady i urazy bez skargi, żalu, lub chęci zemsty.

P. Kto są ci, którzy płaczą i pomimo to szczęśliwymi się zowią?

O. Którzy płaczą i pomimo to szczęśliwymi się zowią, są ci, którzy z poddaniem się woli Bożej znoszą przeciwności tego życia; smucą się z powodu grzechów, krzywd i zgor-

szeń, jakie się dzieją na świecie; i trapią się tem, że niebo mają od siebie daleko, a niebezpieczeństwo utraty jego zawsze blisko.

P. Kto są ci, którzy łakną i pragną sprawiedliwości?

O. Którzy łakną i pragną sprawiedliwości są ci, którzy gorąco pragną wzrastać coraz bardziej w łasce Bożej, w cnocie i w wykonywaniu dobrych uczynków.

P. Kto są miłosierni?

O. Miłosierni są ci, którzy w Bogu i dla Boga miłują bliźniego swego, boleją nad jego nędzą, tak moralną, jak i materyalną i starają się wedle sił swoich i swojego stanu przyjść mu z pomocą.

P. Kto są ci, co mają serce czyste?

O. Serce czyste mają ci, którzy nienawidzą grzechu, trzymają się od niego zdaleka, i przedewszystkiem strzegą się wszelkiej nieczystości.

P. Kto są pokój czyniący?

O. Pokój czyniący są ci, którzy żyją w pokoju z sobą i z bliźnim, i starają się godzić powaśnionych.

P. Kto są ci, którzy cierpią prześladowanie dla sprawiedliwości?

O. Którzy cierpią prześladowanie dla sprawiedliwości, są ci, którzy cierpliwie znoszą szyderstwa, obelgi i prześladowanie za wiarę i za prawo Chrystusowe.

P. Co znaczą rozmaite nagrody, jakie Pan Jezus przyrzeka w tych błogosławieństwach?

O. Rozmaite nagrody, jakie Pan Jezus przyrzeka w tych błogosławieństwach, wszystkie pod różnemi nazwy oznaczają chwałę wieczną w niebie.

P. Czy Błogosławieństwa te zapewniają nam tylko wieczną chwałę w niebie?

O. Błogosławieństwa te nie tylko zapewniają nam wieczną chwałę w niebie, lecz także wskazują sposób, w jaki możemy jeszcze na tym świecie zapewnić sobie, o ile to być może, życie prawdziwie szczęśliwe.

P. Jaką nagrodę odbierają już w tem życiu ci, którzy wiernie się trzymają tych Błogosławieństw.

O. Ci, którzy wiernie się trzymają tych błogosławieństw, doznają już w tem życiu wewnętrzного pokoju i wesela, które jest niejakiem początkiem wiecznej ich szczęśliwości w niebie.

P. Czy można nazwać szczęśliwymi tych, którzy się trzymają zasad światowych?

O. Nigdy! Ci, którzy się trzymają zasad światowych, nie są szczęśliwymi, ponieważ nie mają pokoju duszy i znajdują się w ciągłym niebezpieczeństwie utraty wiecznego zbawienia.

ROZDZIAŁ IV.

O uczynkach miłosiernych.

P. Z jakich to dobrych uczynków potrzeba nam będzie przedewszystkiem zdać ścisły rachunek na sądzie Bożym?

O. Na sądzie Bożym potrzeba nam będzie przedewszystkiem zdać ścisły rachunek z uczynków miłosiernych.

P. Co to jest uczynek miłosierny?

O. Uczynek miłosierny jest to pomaganie bliżniemu w jego potrzebach duszy i ciała.

P. Które to są uczynki miłosierne względem ciała?

O. Uczynki miłosierne względem ciała są te:

- 1) Łaknącego nakarmić.
- 2) Pragnącego napoić.
- 3) Nagiego przyodziać.
- 4) Podróżnego w dom przyjąć.
- 5) Chorego nawiedzać.
- 6) Więźnia wspomódz.
- 7) Umarłego pogrześć.

P. Które są uczynki miłosierne względem duszy?

O. Uczynki miłosierne względem duszy są te-

- 1) Nieumiejętnych nauczać.
- 2) Wątpiącym dobrze radzić.
- 3) Grzeszników upominać.

- 4) Zasmuconych pocieszać.
  - 5) Urazy przebaczać.
  - 6) Cudze wady cierpliwie znosić.
  - 7) Modlić się za żywych i za umarłych.
-

ROZDZIAŁ V.

O grzechu i o głównych rodzajach jego.

P. Iloraki jest grzech?

O. Grzech jest dwojaki, pierworodny i uczynkowy.

P. Co to jest grzech pierworodny?

O. Grzech pierworodny jest ten, w którym się rodzimy i którego staliśmy się winnymi wskutek nieposłuszeństwa pierwszego naszego rodzica Adama.

P. Jakie szkody wyrządził nam grzech Adama?

O. Szkody, jakie wyrządził nam grzech Adama są te: pozbawił nas łaski Bożej i prawa do nieba, pogрузił w niewiedzę, obudził skłonność do złego i sprowadził na nas śmierć i wszystkie inne nieszczęścia.

P. Jak się gładzi grzech pierworodny?

O. Grzech pierworodny gładzi się przez Chrzest święty.

P. Co to jest grzech uczynkowy?

O. Grzech uczynkowy jest to ten, który my sami popełniamy dobrowolnie, przyszedłszy do lat rozumu.

P. Iloraki jest grzech uczynkowy?

O. Grzech uczynkowy jest dwojaki: śmiertelny i powszedni.

P. Co to jest grzech śmiertelny?

O. Grzech śmiertelny jest to takie przestąpienie prawa Bożego, przez które ciężko naruszamy obowiązki nasze względem Pana Boga i siebie samych.

P. Dlaczego grzech ten nazywa się śmiertelnym?

O. Grzech ten nazywa się śmiertelnym, ponieważ zadaje śmierć duszy, obdzierając ją z łaski poświęcającej, która jest życiem duszy, jak dusza życiem ciała.

P. Jakie szkody wyrządza grzech śmiertelny?

O. Grzech śmiertelny: 1) pozbawia duszę łaski i przyjaźni Bożej; 2) przyprawia o utratę nieba; 3) obdiera z zasług dawniejszych i czyni niesposobną do nabycia nowych; 4) oddaje ją w niewolę szatana; 5) czyni ją winną kar wiecznych w piekle i kar doczesnych w tem życiu.

P. Czego potrzeba, aby grzech jaki był śmiertelnym?

O. Aby grzech jaki był śmiertelnym, potrzeba, aby przestąpienie prawa Bożego tyczy-

ło się rzeczy ważnej i było popełnione z całą rozważą i zupełnie dobrowolnie.

P. Co to jest grzech powszedni?

O. Grzech powszedni jest to lekkie przestąpienie prawa Bożego, przez które lekko uchybiamy obowiązkom naszym względem Pana Boga, bliźniego i siebie samych.

P. Dlaczego grzech ten nazywa się powszednim?

O. Grzech ten nazywa się powszednim dlatego, że w porównaniu do grzechu śmiertelnego jest lekkim, i ze względu na krewkość natury naszej niemal codziennym; że nie pozbawia nas łaski Bożej; i że Pan Bóg łatwiej go nam przebacza.

P. Czy rzeczą jest tedy blahą grzech powszedni?

O. Myliłby się bardzo, ktoby tak mniemał: ponieważ każdy grzech powszedni jest także obrazą Pana Boga, i niemałe szkody wyrządza duszy naszej.

P. Jakie szkody wyrządza nam grzech powszedni?

O. Grzech powszedni: 1) osłabia i ostudza w nas miłość Bożą; 2) usposabia do grzechu śmiertelnego; 3) czyni nas winnymi srogić kar doczesnych w tem i w przyszłym życiu.

ROZDZIAŁ VI.

O grzechach głównych i o innych grzechach cięższych.

P. Ile jest grzechów głównych?

O. Grzechów głównych jest siedm: 1) Pycha; 2) Łakomstwo; 3) Nieczystość; 4) Zazdrość; 5) Obżarstwo i Pijaństwo; 6) Gniew; 7) Lenistwo.

P. Dlaczego te grzechy nazywają się głównymi?

O. Grzechy te nazywają się głównymi dlatego, że każdy z nich staje się w nas złą skłonnością czyli złym nałogiem, a stąd źródłem i przyczyną mnóstwa innych grzechów.

P. Co to jest zły nałóg?

O. Zły nałóg jest to wstręt lub ociążałość duszy do dobrego, a pochopność do złego, spowodowane częstem popełnianiem jakiegoś grzechu.

P. Czem się pokonywują grzechy główne?

O. Grzechy główne pokonywują się przez ćwiczenie się w cnotach im przeciwnych. Tak pycha pokonywuje się pokorą; chciwość szczodroblivością; nieczystość czystością; zazdrość miłością bliźniego; obżarstwo i pijaństwo wstrzeмиęźliwością; gniew cierpliwością; lenistwo pilnością i gorliwością w służbie Bożej.

P. Ile jest grzechów przeciwko Duchowi świętemu?

O. Grzechów przeciwko Duchowi świętemu jest sześć: 1) Rozpacz o zbawieniu; 2) Zbytńia ufność w miłosierdziu Boskiem; 3) Sprzeciwianie się uznanej prawdzie; 4) Zazdroszczenie bliźniemu łask Boskich; 5) Zatwardziałość w grzechach; 6) Odkładanie pokuty aż do śmierci.

P. Dlaczego te grzechy nazywają się grzechami przeciwko Duchowi świętemu?

O. Grzechy te nazywają się grzechami przeciwko Duchowi świętemu, dlatego, że się popełniają z samej tylko złości i przez to samo sprzeciwiają się Boskiej dobroci, która w sposób szczególny przypisuje się Duchowi świętemu.

P. Jakie są grzechy, które się zowią wołającymi o pomstę do Boga?

O. Grzechy, które się zowią wołającymi o pomstę do Boga, są te cztery: 1) Zabójstwo dobrowolne; 2) Grzech nieczystości przeciwko prawom natury; 3) Uciśnienie ubogich, wdów i sierot; 4) Zatrzymanie zapłaty sługom i robotnikom.

P. Dlaczego te grzechy nazywają się wołającymi o pomstę do Boga?

O. Grzechy te nazywają się wołającymi o pomstę do Boga dlatego, że tak je nazywa Duch święty w księgach świętych, i że złość ich jest tak straszna i tak jawna, że woła do Pana Boga o najsrozsze kary.

ROZDZIAŁ VII.

O Rzeczach Ostatecznych.

P. Które to rzeczy nazywają się ostatecznemi?

O. Rzeczami ostatecznemi nazywają się w Piśmie świętem te rzeczy, które człowieka spotykają na samym ostatku.

P. Ile jest rzeczy Ostatecznych?

O. Rzeczy Ostatecznych jest cztery: Śmierć, Sąd, Piekło i Niebo.

P. Dlaczego te cztery rzeczy nazywają się ostatecznemi?

O. Te cztery rzeczy nazywają się ostatecznemi dlatego, że Śmierć jest rzeczą ostatnią, która nas spotyka na tym świecie; Sąd Boży jest ostatnim z sądów, na którym stanemy; Piekło jest ostatecznem ukaraniem ludzi złych; i Niebo jest ostatnią i najwyższą nagrodą sprawiedliwych.

P. Kiedy powinniśmy myśleć o rzeczach Ostatecznych?

O. Dobrze jest myśleć o rzeczach Ostatecznych; szczególnie zaś zaraz po obudzeniu się ze snu przy pacierzu porannym; przed pójściem na spoczynek przy pacierzu wieczornym; i ilekroć doznajemy pokus do złego, ponieważ jest to najdzielniejszy środek do uniknięcia grzechu.

ROZDZIAŁ VIII.

O codziennych nader skutecznych ćwiczeniach pobożnych.

P. Co uczynisz zrana po obudzeniu się ze snu?

O. Zrana obudziwszy się ze snu uczynię znak Krzyża świętego i ofiaruję Panu Bogu swe serce, mówiąc te, lub inne słowa: *Boże, oddaję Ci serce moje i duszę moją.*

P. O czem należy myśleć, wstając z łóżka i ubierając się?

O. Wstając z łóżka i ubierając się, dobrze jest myśleć o obecności Bożej; o tem, że, dzień ten może być ostatnim dniem życia naszego; i przy ubieraniu się zachować się z sobą samym jaknajskromniej.

P. Co uczynisz po ubraniu się?

O. Po ubraniu się uczynię akt wiary w obecność Pana Boga, uklęknię przed jakim obrazem świętym i powiem: *Oddaję Ci pokłon, o Boże, i miłuję Cię ze wszystkiego serca mojego; dziękuję Ci, żeś mię stworzył, powołał do wiary świętej katolickiej i zachował przy życiu tej nocy; ofiaruję Ci wszystko, cokolwiek dziś czynić, lub cierpieć będę; Ty zaś, o Panie, chroń mię od grzechu i wybaw od wszelkiego złego. Amen.* A następnie odmówię *Ojcze nasz, Zdrowaś Marya, Wierzę w Boga, Dziesięcioro Przykazań Boskich*

i Pięć Przykazań kościelnych, oraz Akty Wiary, Nadziei i Miłości, obudzając w sobie odpowiednie uczucia pobożne.

P. Jakie są praktyki pobożne, które należałoby odprawiać codziennie?

O. Należałoby codziennie, o ile to być może, wysłuchać pobożnie Mszy świętej, nawiedzić chociażby bardzo krótko N. Sakrament, i odmówić trzecią część Różańca.

P. Co trzeba uczynić, zabierając się do jakiej roboty?

O. Zabierając się do jakiej roboty, trzeba ofiarować ją Panu Bogu, mówiąc pobożnie: *Ofiaruję Ci, o Panie tę pracę i proszę pobłogosław mi.*

P. W jakim celu powinniśmy wykonywać każdą robotę, lub pracę?

O. Każdą robotę, lub pracę winniśmy wykonywać dla chwały Pana Boga i dla spełnienia woli Jego świętej.

P. Co wypada uczynić przed jedzeniem?

O. Przed jedzeniem wypada uczynić znak Krzyża świętego i powiedzieć pobożnie: *Błogosław, Boże, nas i ten posiłek, który przyjąć mamy dla podtrzymania sił naszych w służbie Twojej.*

P. Co wypada czynić po jedzeniu?

O. Po jedzeniu wypada znowu uczynić znak Krzyża świętego i powiedzieć: *Dziękuję Ci, o Panie, za ten posiłek, któregoś mi uczynić raczył, i proszę, uczyni mnie godnym Twojego stołu niebieskiego.*

P. Co trzeba czynić w pokusach?

O. W pokusach trzeba wzywać z wiarą Najświętszych Imion Jezusa i Maryi, powtarzać stosowne akty strzeliste, jak: np. Boże, ratuj mnie; Panie, daj mi łaskę, bym nie obraził Ciebie i t. p.; albo też przeżegnać się pobożnie, unikając wszelakoż zwracania czyjejś uwagi na siebie.

P. Co czynić powinien, ktoby popełnił jaki grzech ciężki, albo się obawiał czy go nie popełnił?

O. Ktoby popełnił jaki grzech ciężki, albo się obawiał czy go nie popełnił, powinien natychmiast uczynić akt skruchy i starać się pójść do spowiedzi jaknajprędzej.

P. Jaka modlitwa ma się odmawiać rano, w południe i wieczorem, gdy potrzykroć dzwonią w kościele?

O. Rano, w południe i wieczorem, gdy potrzykroć dzwonią w kościele, ma się odmówić *Aniol Pański*.

P. Co trzeba uczynić wieczorem przed udaniem się na spoczynek?

O. Wieczorem przed udaniem się na spoczynek potrzeba jak zrana, obudzić akt wiary w obecność Pana Boga, odmówić te same modlitwy, uczynić krótki rachunek sumienia, obudzić żal za grzechy w ciągu dnia popełnione i prosić Pana Boga o przebaczenie ich.

P. Co uczynisz w łóżku przed zaśnięciem?

O. Położywszy się do łóżka uczynię znak

Krzyża świętego, pomyślę, że może umrę tej nocy, i ofiaruję swe serce Panu Bogu, mówiąc: *Boże oddaję Ci całe serce moje; Najświętsza Trójco, daj mi łaskę żyć i szczęśliwie umrzeć; Jezu, Józefie i Maryo, polecam wam duszę moją.*

P. Oprócz pacierza odmawianego rano i wieczorem, jaki jest jeszcze sposób modlenia się często w ciągu dnia?

O. W ciągu dnia można się modlić bardzo często za pomocą aktów lub modlitw, tak zwanych *strzelistych*.

P. Powiedz mi jaką modlitwę strzelistą?

O. Boże, dopomóż mi; Boże, zmiłuj się nademną; Boże, bądź miłościw mnie grzeszemu; Boże, niech się dzieje wola Twoja; Słodkie Serce Jezusa, spraw, abym Cię kochał coraz bardziej, O Maryo, módl się za mną i t. d.

P. Czy rzecz jest dobra odmawiać często modlitwy strzeliste?

P. Rzecz jest bardzo dobra odmawiać modlitwy strzeliste jaknajczęściej, jeśli nie usty, to przynajmniej sercem; szczególnie zaś przechodząc mimo kościoła, krzyża lub jakiego Świętego, witając i żegnając drugich słowy: *Niech będzie Pochwalony Jezus Chrystus i t. d.*

P. Co należy uczynić, spotkawszy kapłana, niosącego N. Sakrament do chorego?

O. Spotkawszy kapłana, niosącego N. Sakrament do chorego, należy oddać głęboki pokłon Panu Jezusowi, towarzyszyć kapłanowi z pobożnością i skupieniem ducha, jeśli i o ile

będzie można, i polecić chorego Panu Bogu, prosząc, aby go pocieszył i dał mu łaskę potrzebną do zgadzania się z wolą Jego świętą i do otrzymania zbawienia wiecznego.

P. Co uczynisz, dowiedziawszy się o czyjejs śmierci lub spotkawszy kondukt pogrzebowy?

O. Dowiedziawszy się o czyjejs śmierci lub spotkawszy kondukt pogrzebowy, postaram się odmówić psalm: *Z głębokości wołam do Ciebie*, lub przynajmniej trzy razy *Wieczny odpoczynek* za duszę zmarłego, i pomyślę, że i mnie czeka to samo.

P. Oprócz modlitw strzelistych w czym jeszcze ćwiczyć się potrzeba?

O. Prócz modlitw strzelistych ćwiczyć się jeszcze potrzeba w umartwieniu chrześcijańskim.

P. Co znaczy umartwiać się?

O. Umartwić się znaczy: wyrzec się czegoś, co się podoba zmysłom lub naszej miłości własnej, a przyjąć lub poddać się temu, co się im nie podoba.

MODLITWY CODZIENNE

i inne niektóre.

Modlitwy poranne.

W Imię Ojca i Syna i Ducha świętego.
Amen.

Kłaniam się Tobie, o mój Boże, i miłuję Cię ze wszystkiego serca mego: dziękuję Ci, żeś mię stworzył, powołał do Wiary świętej katolickiej i zachował przy życiu tej nocy; ofiaruję Tobie wszystko, cokolwiek czynić będę, i proszę, chroń mię dzisiaj od grzechu i wybaw od wszelkiego złego. Amen.

Ojcze nasz.

1. Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech.
2. Święć się imię Twoje.
3. Przyjdź królestwo Twoje.
4. Bądź wola Twoja jako w niebie, tak i na ziemi.

5. Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj.

6. I odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom.

7. I nie wwódtz nas na pokuszenie.

8. Ale nas zbaw ode złego. Amen

Zdrowaś Marya.

Zdrowaś Marya, łaski pełna, Pan z Tobą, błogosławionaś ty między niewiastami i błogosławion owoc żywota Twego, Jezus. Święta Maryo, Matko Boża, módl się za nami grzesznymi teraz i w godzinę śmierci naszej. Amen.

Wierzę w Boga.

1. Wierzę w Boga Ojca Wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi.

2. I w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedyne-
go, Pana naszego.

3. Który się począł z Ducha świętego, narodził się z Maryi Panny.

4. Umęczon pod pontskim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion.

5. Zstąpił do piekiel, trzeciego dnia zmartwychwstał.

6. Wstąpił na niebiosą, siedzi na prawicy Boga Ojca Wszechmogącego.

7. Stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych.

8. Wierzę w Ducha świętego.

9. Święty Kościół powszechny, Świętych obcowanie.

10. Grzechów odpuszczenie.

11. Ciała zmartwychwstanie.

12. Żywot wieczny. Amen.

A k t W i a r y.

Wierzę mocno, że Bóg jest jeden we trzech Osobach, sobie równych i od siebie różnych, które się nazywają Ojciec, Syn i Duch święty; że Syn Boży stał się człowiekiem, przyjmując na się, za sprawą Ducha świętego, ciało i duszę ludzką w łonie Przeczystej Panny Maryi; że umarł za nas na krzyżu, zmartwychwstał, wstąpił do nieba, i stamtąd przyjdzie przy końcu świata sądzić wszystkich żywych i umarłych, aby dobrym dać wieczną nagrodę w niebie, a złych ukarać wiecznym ogniem w piekle; wierzę zaś w to i we wszystko inne, czego nas uczy Kościół święty katolicki, dlatego, że to sam Bóg, który jest prawdą nieomylną, temuż Kościołowi objawił, a przez Kościół nam do wierzenia podaje.

A k t N a d z i e i.

Boże mój, ponieważ jesteś wszechmocny i nieskończenie dobry i miłościwy, dlatego mam mocną nadzieję, że przez zasługi męki i śmierci Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa, wierny obietnicom swoim, dasz mi żywot wiecz.

ny, któryś przyobiegał każdemu, kto żyć będzie po chrześcijańsku, jako i ja, przy pomocy Twojej, żyć postanawiam.

Akt Miłości.

Boże mój, ponieważ jesteś Dobrem najwyższem i najdoskonalszem, dlatego miluję Cię z całego serca i nadewszystko, i wolę raczej wszystko utracić, aniżeli w czemkolwiek Ciebie obrazić; a dla miłości Twojej miluję i miłować pragnę bliźniego mojego jak siebie samego.

Witaj Królowo.

Witaj Królowo, Matko miłosierdzia, życie słodkości i nadziejo nasza, witaj! Do Ciebie wołamy wygnańcy, synowie Ewy, do Ciebie wzdyhamy, jęczący i płaczący na tym łożu padole. Hejże więc Orędowniczko nasza, one twoje miłosierne oczy obróć na nas, a Jezusa, błogosławiony owoc żywota Twego, po tem wygnaniu nam okaż. O łaskawa, o litościwa, o słodka Panno Maryo.

Aniele Boży.

Aniele Boży, którego Bóg w dobroci swej przeznaczył mi na stróża, oświecaj mię dzisiaj, strzeż, wspieraj i prowadź. Amen.

Modlitwy w ciągu dnia.

Przed pracą. Ofiaruję Tobie, o Panie, tę pracę, błogosław jej, proszę, aby była z chwałą Twoją.

Przed jedzeniem. Ofiaruję Tobie, o Panie, ten posiłek i proszę, pobłogosław go.

Po jedzeniu. Dziękuję Ci, o Panie, za posiłek, któryś mi dać raczył, i proszę, uczyni mnie godnym Twojego stołu niebieskiego.

W pokusach. O mój Jezu, wesprzyj mnie i daj mi łaskę, abym nie obraził Ciebie.

Modlitwy wieczorne.

W imię Ojca i Syna...

Kłaniam się Tobie, o mój Boże, i miłuję Cię z całego serca mego; dziękuję Ci, żeś mię stworzył, powołał do Wiary świętej katolickiej, i zachował przy życiu dnia tego; ofiaruję Ci wszystko, cokolwiek dobrego dziś uczynilem, i proszę, wybaw mię od wszelkiego złego. Amen.

Ojcze nasz...

Zdrowaś Marya...

Chwała Ojcu i Synowi...

Akt skruchy.

Boże mój, ponieważ jesteś dobrocią najwyższą i ja Cię miłuję nadewszystko, dlatego

żałuję z całego serca, że Cię obraziłem, i mocno stanowią, przy pomocy łaski Twojej nigdy już więcej nie grzeszyć, a przede wszystkim unikać tego wszystkiego, co prowadzi do grzechu.

Jezu, Józefie i Maryo, oddaję wam serce i duszę moją.

Jezu, Józefie i Maryo, przybądźcie mi na pomoc w godzinę śmierci mojej.

Jezu, Józefie i Maryo, niech umrę w pokoju z wami.

Krótkie przygotowanie się do Spowiedzi.

Najmilszy Zbawicielu mój, udziel mi łaski, abym przystąpił do tego sakramentu Pokuty ku większej Twojej chwale i ku zbawieniu duszy mojej.

Panno Najświętsza, Matko Boża i Matko moja, uproś mi u błogosławionego Syna Twojego łaskę, abym poznał, obrzydził i szczerze wyznał na spowiedzi wszystkie grzechy moje.

Ojcze nasz... i Zdrowaś Maryo.

Potem czyni się pilnie, wobec Boga, rachunek sumienia ze wszystkich grzechów, popełnionych myślą, mową, uczynkiem i zaniebdaniem, przeciwko przykazaniom Bożym i kościelnym, oraz przeciwko obowiązkom stanu swojego.

Następnie, dla obudzenia żalu za grzechy popełnione, rozważa się, jak wielkiem

złem jest grzech śmiertelny, który pozbawia nas łaski Bożej i prawa do nieba, czyni nas winnymi piekła, i obraża Boga, naszego Pana i Ojca, który tyle dobrego nam świadczy, tak bardzo nas miłuje i godzien jest nieskończenie, abyśmy Go kochali nadewszystko, i wiernie Jemu służyli.

Potem odmawia się Akt skruchy. (Jak wyżej str. 237).

P o S p o w i e d z i.

Przedewszystkiem należy podziękować Panu Bogu za nieocenioną łaskę odpuszczenia grzechów, odprawić pokutę naznaczoną przez spowiednika, odnowić postanowienie unikania grzechów i okazji do nich, i odmówić następną modlitwę:

O Panie, jakżeś był dobry dla mnie! Zamiast ukarać mię za tyle grzechów, których się dopuściłem, Ty mi je wszystkie w nieskończonem miłosierdziu Swojem przebaczyłeś na tej spowiedzi świętej. Raz jeszcze żałuję za nie z całego serca i obiecuję przy pomocy Twej łaski nigdy Cię więcej nie obrażać, a wszystkie obrazy przeszłe wynagrodzić Tobie tem gorętszą miłością.

Najświętsza Panno, Aniołowie i Święci Pańscy, dziękuję wam za waszą pomoc; wy zaś dziękujcie za mnie Panu za miłosierdzie Jego,

i wyjednać mi wytrwanie i postęp w dobrem.
Ojcze nasz... Zdrowaś Marya... i Aniele
Boży...

Krótkie przygotowanie do Komunii świętej.

Akt Wiary. O Panie mój, Jezu Chryste, wierzę mocno, żeś jest rzeczywiście obecny w Najświętszym Sakramencie z ciałem, krwią, duszą i bóstwem Twojem.

Akt hołdu. Kłaniam się Tobie, o Panie, w tym Najświętszym Sakramencie i uznaję Cię za mego Stwórcę, Zbawiciela i najwyższego Pana, oraz za największe i jedyne dobro moje.

Akt pokory. O Panie, nie jestem godzien, abyś wszedł do przybytku serca mego, ale rzeknij tylko słowem, a będzie zbawiona dusza moja.

Akt skruchy. O Panie, brzydzę się grzechami moimi, dla których nie jestem godzien przyjąć Cię do serca mego, i postanawiam przy pomocy łaski Twojej nigdy już ich nie popełniać, unikać okazji do nich i pokutować za nie.

Akt nadziei. Mam nadzieję, o Panie, że dając mi całego Siebie w tym Najświętszym Sakramencie, ulitujesz się nademną i dasz mi wszystkie łaski potrzebne do zbawienia.

Akt miłości. O Panie, Ty jesteś godzien nieskończonej miłości, Tyś Ojcem moim, Odkupicielem moim, Bogiem moim; dlatego też mi-

luję Cię z całego serca i nadewszystko, a dla miłości Twojej miłuję bliźniego mego, jak siebie samego, i z serca przebaczam tym, którzy mię obrazili.

Akt pragnienia. O Panie, pragnę z całego serca, abyś przyszedł do serca mego i sprawił, bym się już nigdy nie rozstawał z Tobą, ale żył zawsze w łasce Twojej.

Krótkie dziękczynienie po Komunii świętej.

Akt Wiary. O Panie, Jezu Chryste, wierzę mocno, że rzeczywiście jesteś we mnie z ciałem, krwią, duszą i bóstwem Twoim, a wierzę w to mocniej, niż gdybym Cię widział oczyma mojemu.

Akt holdu. O mój, Jezu, klaniam się Tobie obecnemu we mnie, i jednoczę się z Najświętszą Maryą Panną, z Aniołami i ze Świętymi, aby Cię uczcić tak, jak tego godzien jesteś.

Akt dziękczynienia. O Jezu, Panie mój, dziękuję Tobie z całego serca mego, żeś przyszedł do mej duszy. Najświętsza Panno Maryo, Aniele Stróżu mój, i wy wszyscy Aniołowie i Święci Pańscy, dziękujcie za mnie Jezusowi.

Akt miłości. O Jezu, Boże mój, miłuję Cię, jak umiem i zdołam, a pragnę Cię miło-

wać, jak godzien jesteś; spraw, abym miłował Cię nadewszystko, teraz i w wieczności.

Akt ofiarowania się. O mój Jezu, Tyś mi oddał całego Siebie, przetoż i ja cały oddaję się Tobie; ofiaruję Ci serce moje i duszę moją, poświęcam Tobie całe życie moje i pragnę być Twoim na wieki.

Akt nadziei. O mój Jezu, skoroś już przyszedł do duszy mojej, mam nadzieję, że mię już nigdy nie opuścisz; lecz pozostaniesz ze mną na zawsze przez łaskę Twoją.

Akt prośby. O mój Jezu, udziel mi wszystkich łask duchownych i doczesnych, o których wiesz, że byłyby zbawienne dla duszy mojej; wspieraj też rodziców moich, przełożonych, krewnych, przyjaciół i dobrodziejów, i zmiłuj się nad świętymi duszami, w czyśćcu cierpiącymi.

Ojcie nasz... Zdrowaś Marya... Chwała Ojcu...

Tajemnice Różańca świętego.

Radosne. (W poniedziałki i czwartki).

1-sza. Zwiastowanie Najśw. Maryi Panny.

2-ga. Nawiedzenie św. Elżbiety.

3-cia. Narodzenie Pana Jezusa.

4-ta. Ofiarowanie Pana Jezusa w kościele.

5-ta. Znalezienie Pana Jezusa w kościele.

Bolesne. (We wtorki i piątki).

1-sza. Modlitwa w Ogrójcu.

2-ga. Biczowanie:

3-cia. Cierniem ukoronowanie.

4-ta. Dźwiganie krzyża na Kalwaryę.

5-ta Ukrzyżowanie i śmierć Pana Jezusa.

Chwalebne. (We środy, soboty i niedziele).

1-sza. Zmartwychwstanie Pana Jezusa.

2-ga. Wniebowstąpienie Pana Jezusa.

3-cia. Zesłanie Ducha świętego.

4-ta. Wniebowzięcie N. Maryi Panny.

5-ta. Ukoronowanie Najśw. Maryi Panny
i chwała wszystkich Świętych.

Litania do Najśw. Maryi Panny.

Kyrie elejson, Chryste elejson, Kyrie elejson.

Chryste usłysz nas, Chryste wysłuchaj nas.

Ojcze z nieba Boże, zmiłuj się nad nami.

Synu Odkupicielu świata Boże, zmiłuj się nad nami.

Duchu święty Boże, zmiłuj się nad nami.

Święta Trójco jedyny Boże, zmiłuj się nad nami.

Święta Maryo,

Święta Boża Rodzicielko,

Święta Panno nad Pannami,

Matko Chrystusowa,

Matko łaski Bożej,

Matko najczystsza,

Matko najśliczniejsza,

Matko niepokalana,

Módl się za nami.

Matko nienaruszona,
Matko najmiłsza,
Matko przedziwna,
Matko dobrej rady,
Matko Stworzyciela,
Matko Odkupiciela,
Panno roztropna,
Panno czcigodna,
Panno wsławiona,
Panno można,
Panno łaskawa,
Panno wierna,
Zwierciadło sprawiedliwości,
Stolico mądrości,
Przyczyno naszej radości,
Naczynie duchowne,
Naczynie poważne,
Naczynie dziwnego nabożeństwa,
Różo duchowna,
Wieżo Dawidowa,
Wieżo z kości słoniowej,
Domie złoty,
Arko przymierza,
Bramo niebieska,
Gwiazdo zaranna,
Uzdrowienie chorych,
Ucieczko grzesznych,
Pocieszycielko strapiionych,
Wspomożenie wiernych,
Królowo Anielska,
Królowo Patryarchów,
Królowo Proroków,

Módl się za nami. — Módl się za nami.

Królowo Apostołów,
Królowo Męczenników,
Królowo Wyznawców,
Królowo Panieńska,
Królowo wszystkich Świętych,
Królowo bez zmyły poczęta,
Królowo Różańca świętego,

Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata,
przepuść nam Panie!

Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata,
wysłuchaj nas Panie!

Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata,
zmiłuj się nad nami!

Chryste usłysz nas, Chryste wysłuchaj nas.

Kyrie elejson, Chryste elejson, Kyrie elejson.

Ojcze nasz, Zdrowaś Marya i t. d.

Pod Twoją obronę, uciekamy się Święta Boża Rodzicielko, naszymi prośbami nie racz gardzić w potrzebach naszych, ale od wszelkich złych przygód racz nas zawsze wybawiać, Panno chwalebna i błogosławiona! O Pani nasza, Orędowniczko nasza, Pośredniczko nasza, Pocieszycielko nasza, z Synem Twoim nas pojednaj, Synowi Twojemu nas polecaj, Twojemu Synowi nas oddawaj. Módl się za nami święta Boża Rodzicielko. Abyśmy się stali godnymi obietnic Chrystusowych.

Hymny do N. Sakramentu.

O salutaris Hostia.

O Ofiaro, życia zdroju,
Dawco nieba i pokoju,
Wróg nas gniece swą przemocą,
Dodaj sily, śpiesz z pomocą.
Bogu w Trójcy cześć i sława
Niech na wieki nie ustawa;
Niech nam życie da bez końca,
W ojczystego blaskach słońca. Amen.

Tantum ergo Sacramentum.

Wielki przeto ten Sakrament,
Padłszy na twarz, czcimy szczerze,
Dawnych figur zgasł testament,
Nową dał nam Pan wieczerzę;
Niech nam wiara sił dodaje
Tam gdzie zmysłów moc ustaje.
Bogu Ojcu i Synowi,
Co się wiecznie z Ojca rodzi,
I świętemu też Duchowi,
Co od obu ich pochodzi,
Bądź cześć, chwała, radość, pienie.
Równe wszystkim uwielbienie. Amen.

Niech będzie Bóg błogosławiony,
Błogosławione święte Imię Jego.
Błogosławiony Jezus Chrystus prawdziwy
Bóg i prawdziwy człowiek.
Błogosławione Imię Jezusowe.
Błogosławione Najświętsze Serce Jezusowe.
Błogosławiony Pan Jezus w Przenajświętszym Sakramencie Ołtarza.
Błogosławiona przechwalebna Matka Boża Najświętsza Marya Panna.
Błogosławione święte i niepokalane Jej poczęcie.
Błogosławione Imię Maryi Panny i Matki.
Błogosławiony Bóg w swoich Aniołach i w swoich Świętych.

Sposób służenia do Mszy świętej.

Kapłan. Introibo ad altare Dei.

Ministr. Ad Deum, qui lactificat juventutem meam.

K. Judica me Deus... et doloso erue me.

M. Quia tu es, Deus, fortitudo mea, quare me repulisti, et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

K. Emitte lucem tuam... et in tabernacula tua.

M. Et introibo ad altare Dei, ad Deum, qui lactificat juventutem meam.

K. Confitebor tibi... et quare conturbas me.

M. Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei et Deus meus.

K. Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.

M. Sicut erat in principio et nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

- K. Introibo ad altare Dei.
M. Ad Deum, qui laetificat juventutem meam.
K. Adjutorium nostrum in nomine Domini.
M. Qui fecit coelum et terram.
K. Confiteor etc.
M. Misereatur tui omnipotens Deus et dimissis peccatis tuis, perducatur te ad vitam aeternam.
K. Amen.
M. Confiteor Deo, omnipotenti, beatæ Mariæ semper Virgini, beato Michaeli Archangelo, beato Joannis Baptistæ, Sanctis Apostolis Petro et Paulo, omnibus Sanctis, et tibi pater, quia peccavi nimis cogitatione, verbo et opere: mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariam semper Virginem, beatum Michaelem Archangelum, beatum Joannem Baptistam, sanctos Apostolos Petrum et Paulum omnes Sanctos, et te pater, orare pro me ad Dominum Deum nostrum.
K. Misereatur vestri... vitam aeternam. M. Amen.
K. Indulgentiam etc. M. Amen.
K. Deus tu conversus vivificabis nos.
M. Et plebs tua letabitur in te.
K. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam.
M. Et salutare tuum da nobis.
K. Domine exaudi orationem meam.
M. Et clamor meus ad te veniat.
K. Dominus vobiscum. M. Et cum spiritu tuo.
K. Kyrie elejson. M. Kyrie elejson.
K. Kyrie elejson. M. Christe elejson.
K. Christe elejson. M. Christe elejson.
K. Kyrie elejson. M. Kyrie elejson.
K. Kyrie elejson. K. Dominus vobiscum.
M. Et cum spiritu tuo.
K. Per omnia saecula saeculorum.
M. Amen.—(w końcu Epistoly) Deo gratias.
K. Dominus vobiscum. M. Et cum spiritu tuo.
K. Sequentia sancti Evangelii secundum N. †.
M. Gloria tibi Domine.

Gdy kapłan po Ewangelii całuje mszał.

- M. Laus tibi Christe. K. Dominus vobiscum.

- M. Et cum spiritu tuo. K. Orate fratres etc.
M. Suscipiat Dominus sacrificium de manibus tuis ad
laudem et gloriam nominis sui, ad utilitatem quoque
nostram, totiusque Ecclesiae suae sanctae.
K. Per omnia saecula saeculorum. M. Amen.
K. Dominus vobiscum. M. Et cum spiritu tuo.
K. Sursum corda. M. Habemus ad Dominum.
K. Gratias agamus Domino Deo nostro.
M. Dignum et justum est.
K. Per omnia saecula saeculorum. M. Amen.
K. Et nō nos inducas in temptationem.
M. Sed libera nos a malo.
K. Per omnia saecula saeculorum. M. Amen.
K. Pax domini sit semper vobiscum.
M. Et cum spiritu tuo.
K. Per omnia saecula saeculorum. M. Amen.
K. Dominus vobiscum. M. Et cum spiritu tuo.
K. Ite missa est, albo: Benedicamus Domino.
M. Deo gratias.
Jeżeli kapłan pozostawił mszał otwarty, Ministrant go przenosi.
K. Benedicat vos omnipotens Deus, Pater, et Filius,
et Spiritus sanctus. M. Amen.
K. Dominus vobiscum. M. Et cum spiritu tuo.
K. Initium Sancti Evangelii secundum N.
M. Gloria Tibi Domine.
Po skończonej Ewangelii mówi Ministrant: Deo gratias.
-

SPIS RZECZY.

	<i>Str.</i>
Od tłómacza	3

KATECHIZM WIĘKSZY.

Lekcyja wstępna.

O Nauce chrześcijańskiej i o głównych jej częściach.	5

CZĘŚĆ PIERWSZA

O Składzie Apostolskim.

Rozdział I.—O Składzie Apostolskim w ogól- ności.	8
Rozdział II. — O pierwszym artykule Skła- du Apostolskiego.	
§ 1. O Bogu Ojcu i o Stworzeniu	10
§ 2. O Aniołach.	13
§ 3. O człowieku	15

	<i>Str.</i>
Rozdział III. — O drugim artykule Składu Apostolskiego	20
Rozdział IV. — O trzecim artykule Składu Apostolskiego	24
Rozdział V.—O czwartym artykule Składu Apostolskiego	26
Rozdział VI. — O piątym artykule Składu Apostolskiego	30
Rozdział VII.—O szóstym artykule Składu Apostolskiego	31
Rozdział VIII.—O siódmym artykule Składu Apostolskiego	33
Rozdział IX. — O ósmym artykule Składu Apostolskiego	35
Rozdział X.—O dziewiątym artykule Składu Apostolskiego	
§ 1. O Kościele w ogólności	37
§ 2. O Kościele w szczególności	39
§ 3. O Kościele nauczającym i słuchającym	46.
§ 4. O Papieżu i o Biskupach.	48
§ 5. O Świętych obcowaniu	53
§ 6. O tych którzy są po za Kościołem	55
Rozdział XI.—O dziesiątym artykule Składu Apostolskiego	57
Rozdział XII.—O jedenastym artykule Składu Apostolskiego	58
Rozdział XIII.—O dwunastym artykule Składu Apostolskiego	60

CZĘŚC DRUGA.

O modlitwie.

Rozdział I.—O modlitwie w ogólności . . .	63
Rozdział II.—O modlitwie Pańskiej.	
§ 1. O modlitwie Pańskiej w ogólności	69
§ 2. O pierwszej prośbie	71
§ 3. O drugiej prośbie	72
§ 4. O trzeciej prośbie	73
§ 5. O czwartej prośbie	74
§ 6. O piątej prośbie	76
§ 7. O szóstej prośbie	76
§ 8. O siódmej prośbie	77
Rozdział III.—O pozdrowieniu Anielskiem.	79
Rozdział IV.—O wzywaniu Świętych. . . .	82

CZĘŚC TRZECIA.

O przykazaniach Boskich i Kościelnych.

Rozdział I.—O przykazaniach Boskich w ogólności	84
Rozdział II.—O przykazaniach odnoszących się do Boga.	
§ 1. O pierwszym przykazaniu	86
§ 2. O drugim przykazaniu	91
§ 3. O trzecim przykazaniu	94
Rozdział III.—O przykazaniach odnoszących się do bliźniego.	

IV

	<i>Str.</i>
§ 1. O czwartem przykazaniu . . .	97
§ 2. O piątym przykazaniu . . .	100
§ 3. O szóstym i dziewiątem przykazaniu . . .	103
§ 4. O siódmym przykazaniu . . .	105
§ 5. O ósmym przykazaniu . . .	108
§ 6. O dziesiątem przykazaniu . . .	111
Rozdział IV.—O przykazaniach kościelnych.	
§ 1. O przykazaniach kościelnych w ogólności . . .	112
§ 2. O pierwszym przykazaniu kościelnem . . .	114
§ 3. O drugim przykazaniu kościelnem . . .	115
§ 4. O trzecim przykazaniu kościelnem . . .	116
§ 5. O czwartym przykazaniu kościelnem . . .	119
§ 6. O piątym przykazaniu kościelnem . . .	120
Rozdział V.—O obowiązkach stanu i o radach ewangelicznych.	
§ 1. O obowiązkach stanu . . .	121
§ 2. O radach ewangelicznych . . .	123

CZĘŚĆ CZWARTA.

O sakramentach.

Rozdział I.—O Sakramentach w ogólności.	
§ 1. O naturze Sakramentów . . .	124

§ 2. O głównym skutku sakramentów, czyli o łasce	126
§ 3. O charakterze, jaki wyciskają na duszy niektóre sakramenta.	130

Rozdział II.—O Chrzcie świętym.

§ 1. O naturze i o skutkach Chrztu świętego	131
§ 2. O ministrze sakramentu Chrztu	132
§ 3. O sposobie udzielania Chrztu świętego i o warunkach wymaganych do Chrztu od ludzi dorosłych	133
§ 4. O potrzebie Chrztu świętego i o obowiązkach, jakie on wkłada	135
§ 5. O imieniu nadanem przy Chrzcie świętym i o kmotrach	136

Rozdział III.—O Bierzmowaniu. . . . .

Rozdział IV.—O sakramencie Ciała i Krwi Pańskiej.

§ 1. O naturze tego sakramentu i o rzeczywistej obecności w nim Pana Jezusa	142
§ 2. O ustanowieniu i o skutkach N. Sakramentu	147
§ 3. O warunkach potrzebnych do godnego przyjęcia Komunii Świętej	148
§ 4. O sposobie przyjmowania Komunii świętej	152
§ 5. O obowiązku przystępowania do Komunii	153

VI

Rozdział V. O ofierze Mszy świętej.	Str.
§ 1. O istocie, ustanowieniu i o celach ofiary Mszy świętej	154
§ 2. O sposobie słuchania Mszy świętej	158
Rozdział VI. O Pokucie.	
§ 1. O Pokucie w ogólności	160
§ 2. O skutkach i o potrzebie sakramentu Pokuty, oraz warunkach niezbędnych do godnego przyjęcia jego	163
§ 3. O rachunku sumienia	165
§ 4. O żalu za grzechy	167
§ 5. O postanowieniu poprawy	172
§ 6. O oskarżeniu się z grzechów przed spowiednikiem	175
§ 7. O sposobie spowiadania się	180
§ 8. O rozgrzeszeniu	181
§ 9. O zadośćuczynieniu czyli pokucie	184
§ 10. O odpustach	188
Rozdział VII. — O ostatniem olejem świętym Namaszczeniu	190
Rozdział VIII.—O Kapłaństwie	193
Rozdział IX.—O Małżeństwie	
§ 1. O naturze sakramentu Małżeństwa	197
§ 2. O ministrach i o sposobie zawierania Małżeństwa; tudzież o przygotowaniu się do niego i o obowiązkach, jakie wkłada	198
§ 3. O warunkach i przeszkodach do małżeństwa	200

CZĘŚĆ PIĄTA.

O cnotach głównych i o innych rzeczach, o których każdy chrześcijanin wiedzieć powinien.

	<i>Str.</i>
Rozdział I.—O cnotach głównych.	
§ 1. O cnotach teologicznych	203
§ 2. O Wierze	205
§ 3. O Tajemnicach	206
§ 4. O Piśmie świętem	207
§ 5. O Podaniu	210
§ 6. O Nadziei	210
§ 7. O Miłości	211
§ 8. O cnotach kardynalnych	214
Rozdział II.—O darach Ducha świętego	215
Rozdział III.—O błogosławieństwach ewangelicznych	217
Rozdział IV.—O uczynkach miłosiernych	221
Rozdział V.—O grzechu i o głównych rodzajach jego	222
Rozdział VI.—O grzechach głównych i o innych grzechach cięższych	225
Rozdział VII.—O Rzeczach Ostatecznych	227
Rozdział VIII.—O codziennych nader skutecznych ćwiczeniach pobożnych	228